

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Μεταπτυχιακό Σεμινάριο
Εγκληματολογικές Σπουδές

Διπλωματική Εργασία

«Παράνομη Διακίνηση και Εκμετάλλευση Ανθρώπων»

Ρούλα Πρίντζη

Αθήνα
2004

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8	
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ		
Η ΕΛΛΑΔΑ: ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ		
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	13	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ</u>		
Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΧΩΡΑ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗΣ: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.....		14
A. ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	14	
B. ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....		24
I. Εξαναγκαστική πορνεία γυναικών και ανηλίκων	24	
i. Εξελικτική πορεία της πορνείας στην Ελλάδα	24	
ii. Χαρακτηριστικά των θυμάτων	26	
iii. Τρόποι εκμετάλλευσης και χώροι έκδοσης των θυμάτων	27	
iv. Σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων	29	
II. Οικονομική εκμετάλλευση ανηλίκων	30	
III. Παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση λαθρομεταναστών	31	
IV. Εμπόριο ανθρωπίνων οργάνων	32	
Γ. ΤΑ ΔΙΚΤΥΑ ΔΙΕΘΝΙΚΗΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ.....		33

I. Διαχρονική εξέλιξη της δράσης τους	33
II. Τα βασικότερα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας	35
i. Το ρωσικό δίκτυο	35
ii. Το ουκρανικό δίκτυο	36
iii. Το αλβανικό δίκτυο	37
iv. Το βαλκανικό δίκτυο	37
v. Το πολωνικό δίκτυο	38
III. Τρόποι δράσης δικτύων.....	40
i. Χαρακτηριστικά δραστών και χώρες προέλευσής τους	40
ii. Στρατολόγηση γυναικών και τρόποι παράνομης διακίνησης	42
iii. Στοιχεία για το MODUS OPERANDI.....	43
- Μέθοδοι στρατολόγησης	43
- Δρομολόγια και μέσα μεταφοράς	44
IV. Τα μοντέλα οργάνωσης των δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας.....	45
i. Το ολοκληρωμένο μοντέλο διεθνικής σωματεμπορίας.....	46
ii. Το συγκεντρωτικό μοντέλο διεθνικής σωματεμπορίας.....	48
iii. Το τοπικό μοντέλο διεθνικής σωματεμπορίας.....	50
iv. Το μοντέλο του κόστους μετατροπής και διατήρησης της γυναίκας ως εκδιδόμενη.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ TRAFFICKING

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....

54

A. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

54

I. Παράγοντες στην Ελλάδα.....

54

i. Γεωγραφικοί παράγοντες

54

ii. Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες

55

- Κοινωνικο-οικονομική κατάσταση

55

- Ο ρόλος της μετανάστευσης

56

- Η παράμετρος του φύλου

57

iii. Ο τύπος της πορνείας

59

iv. Πολιτικοί παράγοντες	59
v. Ο ρόλος της διαφθοράς	60
II. Παράγοντες στις χώρες προέλευσης	61
i. Πολιτικοί παράγοντες	61
ii. Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες	62
III. Άλλοι παράγοντες.....	63
i. Διεθνείς κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες	63
ii. Η επίδραση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος ..	63
iii. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση	64
B. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	66
I. Συνέπειες στα θύματα	66
i. Σωματικές συνέπειες	66
ii. Ψυχολογικές συνέπειες	66
iii. Κοινωνικές συνέπειες	67
II. Συνέπειες στην κοινωνία	67
i. Οικονομικές συνέπειες	67
ii. Κοινωνικές συνέπειες	68
- Χρηματική αποτίμηση του ατόμου	68
- Επιπτώσεις στην πορνεία της Ελλάδας	69
- Επιπτώσεις στην ελληνική οικογένεια	69
iii. Πολιτικές και πολιτιστικές συνέπειες	70

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΝΟΜΗ

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑ

EΙΣΑΓΩΓΗ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	71
--------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ TRAFFICKING	74
A. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ	74
I. Ιστορική αναδρομή	74
II. Η διεθνής αντίδραση στο trafficking	75
B. ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	77
I. Νομοθετικές ρυθμίσεις που προϋπήρχαν του νόμου 3064/2002	77
II. Η Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων	78
III. Το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης	79
IV. Ο Νόμος 3064/2002 και η σημασία του	81
i. Το περιεχόμενο του Νόμου και οι τροποποιήσεις που επέφερε	81
ii. Το ζήτημα της αρωγής των θυμάτων	82
iii. Το ζήτημα της απέλασης των θυμάτων και του εθελοντικού επαναπατρισμού	83
Γ. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ	83
I. Ο ρόλος των κρατικών φορέων αντίδρασης	83
II. Ο ρόλος των κατασταλτικών μηχανισμών και των διωκτικών αρχών	84
III. Προβλήματα και αδυναμίες των φορέων επίσημης αντίδρασης στην αντιμετώπιση του φαινομένου	86
i. Προβλήματα σε διεθνές επίπεδο	86
ii. Προβλήματα σε εθνικό επίπεδο	86
iii. Το ζήτημα του «screening»	87
iv. Η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων από την Ελλάδα	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ	89
A. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	89
I. Η εξελικτική πορεία της αντίδρασης	90
II. Ο ρόλος τους στην αντιμετώπιση του φαινομένου	92
i. Η συμβολή τους στο νόμο 3064/2002	92
ii. Ο ρόλος τους στην αρωγή και τον εθελοντικό επαναπατρισμό των θυμάτων	94
III. Η αντίδραση των νόμιμα εκδιδόμενων γυναικών Ελλάδος.....	97
B. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ TRAFFICKING ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΖΗΤΗΜΑ ΦΥΛΟΥ - ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	99
I. Η διάσταση του φύλου.....	99
II. Η διάσταση της μετανάστευσης.....	102
III. Η διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	103
Γ. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΠΙΣΗΜΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ...	108
Δ. Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΩΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.....	109
Ε. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΛΑΤΗ.....	110
ΣΤ. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΥΝΥΠΑΡΕΞΗΣ ΑΝΕΠΙΣΗΜΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ.....	111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.....	113
A. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ.....	113
I. Σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης	113
II. Σε θέματα αρμοδιότητας άλλων Υπουργείων	114
i. Συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης	114
ii. Συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας	115
iii. Συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας	115
B. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ.....	115
I. Μη κυβερνητικές οργανώσεις	115
II. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	116
III. Άλλοι φορείς κοινωνικού ελέγχου	116
Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	117
Δ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ	118
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	120
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	123

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συγκεκριμένη μελέτη πραγματοποιείται μέσα στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών, το οποίο διεξάγεται στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2002 – 2003 και 2003 – 2004, με θέμα «Παράνομη Διακίνηση και Εκμετάλλευση Ανθρώπων». Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά στην παρουσίαση του προβλήματος στην Ελλάδα και το δεύτερο αναφέρεται στην εξέλιξη της αντίδρασης απέναντι στο φαινόμενο και τις προτεινόμενες λύσεις και δράσεις, που κρίνεται αναγκαίο να πραγματοποιηθούν.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον καθηγητή Εγκληματολογίας κ^ο Ιάκωβο Φαρσεδάκη, για τις πολύτιμες συμβουλές του, τον επιστημονικό υπεύθυνο του Σεμιναρίου κ^ο Γρηγόρη Λάζο, για τις ουσιαστικές παρατηρήσεις και τις γόνιμες συμβουλές του, καθώς και τη συντονίστρια του Σεμιναρίου κ^α Ματίνα Παπαγιαννοπούλου για τη βοήθειά της.

Επίσης, επιθυμώ να ευχαριστήσω τους συναδέλφους μου στο Μεταπτυχιακό Σεμινάριο, με τους οποίους υπήρξε εποικοδομητική συνεργασία, σε ζητήματα σχετικά με το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων. Οι παρατηρήσεις, τα σχόλια και οι απόψεις τους, αποτέλεσαν σημαντική βοήθεια για την περάτωση της παρούσας μελέτης. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ^ο Σπύρο Μπολάκη και την κ^α Μαρούσα Απειρανθίτου για την πολύτιμη ανταλλαγή απόψεων και επιστημονικών στοιχείων, σχετικών με το θέμα που επεξεργάστηκα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την παρούσα μελέτη γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασης και ανάλυσης ενός εγκληματικού φαινομένου, το οποίο έχει εμφανιστεί και εξελιχθεί τις τελευταίες δεκαετίες τόσο στη χώρα μας όσο και παγκοσμίως. Το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων έχει λάβει ανησυχητικές και επικίνδυνες διαστάσεις, σε ολόκληρο τον κόσμο, και αναπτύσσεται ραγδαία, ως μια μορφή διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος.

Οι γενικότερες κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές που πραγματοποιήθηκαν, σε συνδυασμό με τις πολιτικές αναταραχές που ξέσπασαν, αποτέλεσαν παράγοντες που επηρέασαν καθοριστικά την εξελικτική πορεία των σύγχρονων κοινωνιών.

Βέβαια, η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, αλλά υπήρχε από παλαιότερα σε όλα τα κοινωνικά συστήματα που προϋπήρχαν. Ωστόσο, σήμερα οι συνθήκες που επικρατούν και ο τρόπος εκμετάλλευσης έχουν ριζικά διαφοροποιηθεί, σε τέτοιο βαθμό, ώστε το φαινόμενο να μελετάται κάτω από ένα νέο πρίσμα και να τίθεται σε νέες θεωρητικές και μεθοδολογικές βάσεις.

Σημείο αναφοράς της εργασίας αποτελεί η Ελλάδα, στην οποία, λόγω ποικίλων παραγόντων το φαινόμενο εμφανίστηκε και αναπτύχθηκε στο μέγιστο βαθμό. Στη συνέχεια, επιχειρείται η παρουσίαση της γενικότερης κατάστασης που επικρατεί σε παγκόσμιο επίπεδο.

Τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν πραγματοποιηθεί ραγδαίες ανακατατάξεις στο διεθνές κοινωνικό και πολιτικό σκηνικό, με βασικούς άξονες την κατάρρευση καθεστώτων, την διάλυση κρατών και τη δημιουργία νέων, την τάση του παγκόσμιου πληθυσμού να μετακινείται, την εξέλιξη των τεχνολογικών μέσων, τη διευκόλυνση των επικοινωνιών, αλλά και την έντονη οικονομική άνοδο που παρουσίασε ο δυτικός κόσμος.

Οι βιομηχανικές κοινωνίες ακολούθησαν μια συνεχόμενη αναπτυξιακή πορεία και άνοδο του βιοτικού επιπέδου, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να εμφανιστούν τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιθέσεις και συγκρούσεις με τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Αναπόφευκτο επακόλουθο αυτών των συνθηκών ήταν η εμφάνιση νέων μορφών εγκληματικής συμπεριφοράς, η μεταλλαγή των μορφών που προϋπήρχαν και, κυρίως, η ανάδειξη του εγκλήματος σε φαινόμενο με διεθνή χαρακτήρα.

Το διεθνές οργανωμένο έγκλημα απειλεί ολοένα και περισσότερο το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό υπόβαθρο όλων των κρατών, ασκώντας επικίνδυνη διαβρωτική επίδραση σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας και υπονομεύοντας τα θεμέλια των κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων. Η διεΐσδυση του οργανωμένου εγκλήματος στην οικονομική και κοινωνική ζωή ενός κράτους, σε συνδυασμό με την πρακτική του ξεπλύματος «βρώμικου» χρήματος, δηλαδή των εσόδων από τις παράνομες δραστηριότητες, προκαλεί εξαιρετικά ζημιογόνες επιδράσεις σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο.¹

1. Τραγάκης Γεώργιος, 1998, σελ. 23-25.

Οι μορφές του παγκοσμιοποιημένου οργανωμένου εγκλήματος καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα δραστηριοτήτων, καθιστώντας την αντιμετώπισή του εξαιρετικά δυσμενή.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να καταπολεμήσει ένα φαινόμενο που βρίσκεται σε μια συνεχή εξέλιξη και εξαπλώνεται με ταχύτατους ρυθμούς, έχοντας ως σημαντικό σύμμαχο την ικανότητα προσαρμογής των μελών των εγκληματικών ομάδων στις νέες συνθήκες και στη χρήση των νέων τεχνολογιών.

Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων, σε συνδυασμό με την παράνομη μετανάστευση, αποτελεί κυρίαρχη μορφή εγκληματικής συμπεριφοράς, που βρίσκεται σχεδόν ολοκληρωτικά στον έλεγχο του οργανωμένου εγκλήματος. Η ροή των παράνομων μεταναστών στο σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες εκμετάλλευσης ευνοώντας την έκδοσή τους σε διάφορες μορφές πορνείας και τον εγκλωβισμό τους σε εξαναγκαστικές εργασίες.

Οι δραστηριότητες των ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος στηρίζονται στις προθέσεις των καταναλωτών κάθε κοινωνίας να διαθέσουν χρηματικά ποσά για συγκεκριμένα είδη αγαθών και υπηρεσιών που δεν είναι κοινώς αποδεκτά. Στην κατηγορία αυτή υπάγεται και η παράνομη πορνεία. Τα θύματα που γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης και καταπάτησης των στοιχειωδών ατομικών δικαιωμάτων τους, όχι μόνο απειλούνται από τα μέλη των ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος, αλλά πολλές φορές εξαναγκάζονται να διαπράξουν εγκλήματα ή να ενταχθούν στην πορνεία στις χώρες όπου μεταναστεύουν.

Με τη διαδικασία της παράνομης μετανάστευσης οι άνθρωποι γίνονται εμπορεύματα, τα οποία διακινούνται από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τις ανάγκες που καλούνται να ικανοποιήσουν στη βιομηχανία της πορνείας και της εξαναγκαστικής εργασίας. Οι περιορισμοί που επιβάλλουν οι κυβερνήσεις στον αριθμό των νόμιμων μεταναστών, σε συνδυασμό με τον τεράστιο αριθμό ανθρώπων που επιθυμούν να μεταναστεύσουν, επιτρέπουν τη γιγάντωση της παράνομης μετανάστευσης και, κατά συνέπεια, την αύξηση των παράνομων δραστηριοτήτων από τους δράστες του οργανωμένου εγκλήματος.²

Ο περιορισμός του οργανωμένου εγκλήματος δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση, με δεδομένη τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και τη νέα παγκοσμιοποιημένη αγορά, η οποία συνεχώς διευρύνεται. Η είσοδος δέκα νέων κρατών – μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον Μάιο του 2004, δημιουργεί νέα δεδομένα και σχηματίζει μια ενιαία αγορά 450 εκατομμυρίων ανθρώπων, μέσα στην οποία αγαθά, υπηρεσίες, κεφάλαια, αλλά και πρόσωπα θα διακινούνται ελεύθερα.

Η κοινή και ενιαία αγορά αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης για τις εγκληματικές οργανώσεις, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη τόσο η εθνική, όσο και η διασυνοριακή αντιμετώπιση των εγκληματικών φαινομένων.³

2. Williams Phil, 1999, σελ. 1-3.

3. Στεργιούλης Ευάγγελος, «Το οργανωμένο έγκλημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 2/2004, σελ. 211-212.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, μέσα στις οποίες κυριαρχεί η ενιαία, παγκοσμιοποιημένη αγορά, έχουν δημιουργηθεί και εξαπλωθεί νέες μορφές κοινωνικών σχέσεων. Ουσιαστικό ρόλο διαδραματίζει η συνεχόμενη εμπορευματοποίηση των κοινωνικών σχέσεων, με αποκορύφωμα την ανάδειξη του ανθρώπου σε αντικείμενο που αγοράζεται και πωλείται, έχοντας συγκεκριμένη χρηματική αξία, η οποία εξαρτάται από τους νόμους της αγοράς.⁴

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια υπάγεται και η ανάλυση της διαδικασίας εμπορευματοποίησης της σεξουαλικότητας του ατόμου, η οποία κυριαρχείται από τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης των σύγχρονων καπιταλιστικών κοινωνιών και αντανακλάται στο χώρο της πορνείας.

Τα άτομα που συμμετέχουν στις εμπορευματοποιημένες, πλέον, κοινωνικές σχέσεις, συσχετίζονται με τις ιδιότητες του αγοραστή και του πωλητή. Στην αγορά της πορνείας, ο αγοραστής των υπηρεσιών επιθυμεί να διαθέσει τη χαμηλότερη δυνατή τιμή, ενώ ο πωλητής αναζητά εκείνον τον αγοραστή που θέλει και μπορεί να διαθέσει την υψηλότερη δυνατή τιμή.⁵

Πρωταγωνιστικό ρόλο στη νέα μορφή σχέσεων στην πορνεία διαδραματίζει η γυναίκα, η οποία όχι μόνο προσφέρει υπηρεσίες με χρηματική ανταλλαγή, αλλά γίνεται και η ίδια εμπόρευμα, με συγκεκριμένη χρηματική αξία, βιώνοντας μια διαδικασία αποξένωσης και κακοποίησης όλων των μορφών.⁶

Σε ευάλωτη θέση βρίσκονται και οι ανήλικοι, που προορίζονται τόσο για χρήση στην πορνεία, όσο και για εξαναγκαστική εργασία. Επιπλέον, οι λαθρομετανάστες από χώρες με δυσμενείς κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, έγιναν αντικείμενο οικονομικής εκμετάλλευσης, ανεξάρτητα από φύλο και ηλικία.

Γίνεται φανερό ότι το φαινόμενο εμπεριέχει έναν συσχετισμό δυνάμεων, που βρίσκονται σε συνεχή αλληλεξάρτηση. Αποτελεί ζήτημα μετανάστευσης, σχέσης των φύλων και καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η μεταναστευτική παράμετρος αποτελεί, τουλάχιστον για την Ελλάδα, τον κύριο άξονα της μελέτης του θέματος, με δεδομένη την ανάδειξή της σε χώρα μαζικής υποδοχής μεταναστών και περαιτέρω εκμετάλλευσης από ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έντονη είναι η αναφορά στις σχέσεις των φύλων και η προώθηση του γυναικείου ζητήματος, με την ισχυροποίηση των φεμινιστικών, μη κυβερνητικών οργανώσεων. Επιπλέον, τίθεται και θέμα καταστρατήγησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των οποίων η προστασία έχει κατοχυρωθεί από το 1948, με την Παγκόσμια Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Πάντως, όλες αυτές οι παράμετροι συναντώνται σε ένα ενιαίο κοινωνικό πλαίσιο, την καπιταλιστική κοινωνία και τις σχέσεις αγοράς που τη χαρακτηρίζουν.

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να γίνει μια προσπάθεια καθορισμού των όρων που χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία, ως εννοιολογικά εργαλεία κοινής αποδοχής και όχι ως δεδομένες έννοιες που δε χρήζουν αλλαγών και βελτιώσεων.

4. Taylor Ian, 1999, σελ. 228-229.

5. Λάζος Γρηγόρης, 1997, σελ. 118-120.

6. Ψημμένος Ιορδάνης, «Η σεξουαλική εκμετάλλευση των Γυναικών – Η περίπτωση των ανεπίσημων μεταναστριών», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998, σελ. 32-34.

Έτσι, στη μελέτη αυτή το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων ή σωματεμπορίας θα αναφέρεται με τον όρο *Trafficking in Human Beings*, ο οποίος ενσωματώθηκε από την ελληνική κυβέρνηση στο Νόμο 2605/98.

Ο νόμος αυτός επικύρωσε τη σύμβαση της Europol,⁷ όπου ως εμπορία ανθρώπων καθορίζεται «η υπαγωγή ενός προσώπου στην πραγματική και παράνομη εξουσία άλλων προσώπων δια χρήσεως βίας, απειλών ή δια της εκμεταλλεύσεως σχέσεως εξαρτήσεως ή δια τεχνασμάτων, με σκοπό ιδίως την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων, την εκμετάλλευση και άσκηση σεξουαλικής βίας κατ' ανηλίκων ή τη διενέργεια εμπορίου, συνδεδεμένου προς εγκατάλειψη τέκνου». Ο ορισμός αυτός συμπληρώθηκε το 1999 με απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την εξής προσθήκη: «Αυτές οι μορφές εκμετάλλευσης περιλαμβάνουν επίσης την παραγωγή, πώληση ή διανομή υλικού παιδικής πορνογραφίας».⁸

Μια πιο πρόσφατη προσπάθεια καθορισμού της έννοιας έγινε στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, με τη Σύμβαση κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, που υπογράφηκε το Δεκέμβριο του 2000 στο Παλέρμο της Ιταλίας. Τη Σύμβαση συμπληρώνει το συνοδευτικό Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών.⁹

Σύμφωνα με τη Σύμβαση και το Πρωτόκολλο, με την έννοια trafficking εννοείται η «στρατολόγηση, μεταφορά, μεταβίβαση, απόκρυψη ή παραλαβή προσώπων με τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας ή άλλης μορφής εξαναγκασμού, την απαγωγή, την εξαπάτηση, το δόλο, την κατάχρηση ισχύος ή της θέσης τρωτότητας, τη δολογησία πληρωμών ή πλεονεκτημάτων για την εξασφάλιση της σύμφωνης γνώμης προσώπου που έχει τον έλεγχο πάνω σε άλλο πρόσωπο, με σκοπό την εκμετάλλευση. Η έννοια εκμετάλλευση περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο, την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλη μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την εξαναγκαστική εργασία ή υπηρεσίες, τη δουλεία ή πρακτικές παρόμοιες της δουλείας, τη δέσμευση ή την αφαίρεση οργάνων». Από την Ελλάδα υπογράφηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2000.¹⁰

Ο όρος “smuggling”, που έχει επικρατήσει παγκοσμίως, αναφέρεται στην «λαθραία διακίνηση» και μαζί με τον όρο trafficking χρησιμοποιούνται κατ' εναλλαγή από πολλές κυβερνήσεις και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ωστόσο, αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικά φαινόμενα.¹¹ Τέλος, ο όρος “screening” αναφέρεται στα κριτήρια θυματοποίησης, δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν ένα άτομο θύμα του trafficking.

7. Μαρνέλλος Γ. και Κυριακόπουλος Κ., «Εμπορία ανθρώπων – Δούλοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Η ακτινογραφία της φρίκης», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

8. Στεργιούλης Ευάγγελος, «ΕΕ: 120.000 ψυχές πωλούνται ετησίως», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

9. Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, Μεταφραστική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα 2000.

10. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ 206.

11. Human Rights Watch, Υπόμνημα για τη Σωματεμπορία Γυναικών Μεταναστών για Εξαναγκαστική Πορνεία στη Ελλάδα, σελ. 4.

Στο πρώτο μέρος της μελέτης, επιχειρείται η παρουσίαση του φαινομένου στην Ελλάδα και γίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης των συνθηκών και των παραγόντων που συνέβαλαν στην εκδήλωση και την ραγδαία ανάπτυξη όλων των μορφών του. Συγχρόνως, επισημαίνονται οι δυσμενείς συνέπειες που προκαλούνται από την γιγάντωση του φαινομένου στη χώρα μας και τονίζεται η επικινδυνότητά του σε όλους τους τομείς της κοινωνικής πραγματικότητας.

Στο δεύτερο μέρος, γίνεται αναφορά στην αντιμετώπιση του φαινομένου, στις πρακτικές που ακολουθούνται από τους φορείς επίσημης και ανεπίσημης κοινωνικής αντίδρασης, καθώς και στα προβλήματα και τις δυσκολίες που παρουσιάζονται. Παράλληλα, επισημαίνονται τα τρωτά σημεία στην προσπάθεια καταπολέμησης του trafficking και δίνονται προτάσεις για μέτρα, που είναι αναγκαίο να ληφθούν σε εθνικό επίπεδο.

Η προσέγγιση της αντιμετώπισης στην παρούσα μελέτη πραγματοποιείται μέσω της ανάλυσης της εξελικτικής πορείας που έχει ακολουθήσει η κοινωνική αντίδραση στην Ελλάδα, απέναντι στο φαινόμενο, από την εκδήλωσή του έως σήμερα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΛΛΑΔΑ: ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Προσπαθώντας να μελετηθεί και να ερμηνευθεί το φαινόμενο του σύγχρονου δουλεμπορίου στη χώρα μας, κρίνεται απαραίτητο να προσδιορισθεί η έκταση του προβλήματος, οι μορφές που αυτό λαμβάνει και η δράση των δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας και εκμετάλλευσης. Αυτό πραγματοποιείται στο πρώτο κεφάλαιο, στο οποίο παρουσιάζονται στατιστικά στοιχεία και επιχειρείται να δοθεί η φαινομενολογία του προβλήματος. Επιπλέον, αναλύονται οι μορφές παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων, που παρουσιάζονται στη χώρα μας και επισημαίνεται ο καθοριστικός ρόλος, που διαδραματίζουν τα οργανωμένα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση των παραγόντων και των επιπτώσεων του trafficking στην Ελλάδα. Γίνεται μια προσπάθεια διαχωρισμού των παραγόντων σε αυτούς, που αφορούν την Ελλάδα, σε αυτούς που σχετίζονται με τις χώρες προέλευσης, αλλά και σε μερικούς άλλους γενικότερους παράγοντες, που ευνόησαν την ανάπτυξη του trafficking στη χώρα μας. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι συνέπειες του φαινομένου, οι οποίες διαχωρίζονται σε αυτές που αφορούν τα θύματα και σε αυτές που αφορούν την ελληνική κοινωνία, γενικότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΧΩΡΑ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗΣ: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Ως φαινόμενο, η παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων στην Ελλάδα τείνει να σφραγίσει την ελληνική κοινωνία τις τελευταίες δεκαετίες, διαμορφώνοντας μια νέα πραγματικότητα στις σχέσεις των ανθρώπων και τη μεταξύ τους διαντίδραση.

Κυρίαρχο ρόλο στις κοινωνικές σχέσεις διαδραματίζει η χρηματική αποτίμηση του ατόμου και η ανταλλαγή του ως προϊόν, καταλύοντας κάθε έννοια ατομικής ελευθερίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹² Τα θύματα trafficking πωλούνται και αγοράζονται ως εμπορεύματα, έχοντας συγκεκριμένη χρηματική αξία, η οποία διαμορφώνεται ανάλογα με τους νόμους της αγοράς.

Οι μορφές που λαμβάνει το φαινόμενο στη χώρα μας, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνουν τα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση των θυμάτων και την περαιτέρω επίτευξη τεράστιου χρηματικού κέρδους. Αυτές είναι κυρίως η σωματεμπορία γυναικών και παιδιών με σκοπό την εξαναγκαστική πορνεία, η οικονομική εκμετάλλευση ανηλίκων, το εμπόριο ανθρωπίνων οργάνων και η παράνομη διακίνηση λαθρομεταναστών προς τη χώρα μας.

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως χώρα προορισμού και εγκατάστασης θυμάτων του σύγχρονου δουλεμπορίου, ενώ συγχρόνως είναι και χώρα διαμετακόμισης, εφόσον αποτελεί το σημείο από το οποίο θα διακινηθούν τα θύματα προς την Ιταλία, αλλά και τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διακίνηση εκδιδόμενων γυναικών προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.¹³ Η χώρα μας, λόγω της γεωγραφικής θέσης της και άλλων παραγόντων, αποτελεί το σταυροδρόμι χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Βαλκανικής και της Ανατολικής Ευρώπης.

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια οριοθέτησης του φαινομένου, παρουσίασης των μορφών trafficking και επισήμανσης της καθοριστικής δράσης των δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας και οργανωμένου εγκλήματος.

Α. ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Προκειμένου να κατανοηθεί η έκταση του προβλήματος θεωρείται σκόπιμο να παρουσιαστούν ορισμένα βασικά μεγέθη και στατιστικά στοιχεία. Ωστόσο, σημαντικό πρόβλημα για την ερμηνεία και την απεικόνιση του φαινομένου αποτελεί ο σκοτεινός αριθμός της συγκεκριμένης εγκληματικής δραστηριότητας.

12. Timasheff N.S., Theodorson G.A., 1997, σελ.221.

13. Εσδράς Δανιήλ, «Σκλάβες στο... Βαλκανιζατέρ», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

Λόγω αδυναμίας ελέγχου της πραγματικής κατάστασης που επικρατεί, θα πρέπει να δίνεται προσοχή στην εξαγωγή συμπερασμάτων από τα επίσημα στοιχεία της Αστυνομίας και να λαμβάνονται υπόψη όλες οι όψεις του φαινομένου.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι προκύπτουν μεθοδολογικά προβλήματα και δυσχέρειες στην απόδοση του χαρακτηρισμού «*trafficked women*» στις γυναίκες, γεγονός που εμποδίζει την ακριβή καταγραφή του αριθμού των θυμάτων στην Ελλάδα. Τα στατιστικά στοιχεία που τηρούν οι Αστυνομικές Αρχές αφορούν γυναίκες που έχουν καταγραφεί,¹⁴ με βάση τις περιπτώσεις που έχουν εξιχνιαστεί, ενώ τα επίσημα στοιχεία είναι ελλιπή ως προς τις άλλες μορφές trafficking που εμφανίζονται στη χώρα μας.

Επιπλέον, απαιτείται πολύπλευρη ανάλυση, αυστηρός έλεγχος των ευρύτερων πηγών ενημέρωσης και κριτική στάση απέναντι στα στοιχεία που δημοσιεύονται. Και τούτο διότι πολλές φορές αυτά είναι ελλιπή ή εμπεριέχουν ανακρίβειες, που διαστρεβλώνουν την πραγματικότητα και αποπροσανατολίζουν την κοινή γνώμη.

Εντούτοις, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι το φαινόμενο έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις και έχει εξαπλωθεί με ιλιγγιώδη ταχύτητα κυρίως τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Το πρόβλημα συνδέεται άμεσα τόσο με την «εσωτερική ζήτηση» της χώρας μας, όσο και με τις συνθήκες στις χώρες προέλευσης των θυμάτων, ενώ συγχρόνως καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η εμπλοκή των ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος. Μελέτες και έρευνες που διεξάγονται από Πανεπιστημιακά Ιδρύματα και μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς στην Ελλάδα φανερώνουν ότι ο αριθμός των θυμάτων συνεχώς αυξάνει από τις αρχές της δεκαετίας του 1990.¹⁵

Σχετικά με το ζήτημα της εξαναγκαστικής πορνείας επισημαίνεται ότι με την πάροδο των ετών το ποσοστό των αλλοδαπών γυναικών αυξάνεται κατακόρυφα, μεταβάλλοντας την αναλογία Ελληνίδων / αλλοδαπών εκδιδόμενων γυναικών υπέρ των αλλοδαπών. Αλλά και τα στοιχεία σχετικά με κάθε είδους εκμετάλλευση ανηλίκων –κοριτσιών και αγοριών- είναι εντυπωσιακά, αφού υπολογίζεται ότι 5.800 παιδιά κάτω των 16 ετών ζουν στους δρόμους και το 55% από αυτά είναι παιδιά προσφύγων και μεταναστών (στοιχεία μέχρι το 2001).¹⁶

Έχει γίνει φανερό ότι μετά το 1990 παρουσιάστηκε μια ραγδαία άνοδος του ποσοστού αλλοδαπών εκδιδόμενων γυναικών, ενώ τα μεγέθη φανέρωσαν μια τάση αναδιάρθρωσης του πληθυσμού αυτού στην Ελλάδα. Η πορνεία γνώρισε μια θεαματική αύξηση ως προς τα μεγέθη, αλλά και τις μορφές, τις υπηρεσίες, την πελατεία, τη σύσταση του πληθυσμού των εκδιδόμενων και τις μισθώσεις.

14. Δεσφινιώτου Ρεγγίνα, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Εμπορία Ανθρώπων – Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999”, Αθήνα Ιούνιος 2000,σελ.3.

15. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης”, Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ.2.

16. Πετρινώτη Ξανθή, «Trafficking in Women and Children: Greece, a country of destination and transit», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 71, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2001, σελ.43.

Κατά τη δεκαετία του 1990 το μεγαλύτερο ποσοστό εξαναγκαστικά εκδιδόμενων αφορά σε άτομα που κατάγονται από χώρες κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων.¹⁷

Με άλλα λόγια, το κύριο σώμα της πορνείας στην Ελλάδα αποτελείται πια από αλλοδαπές γυναίκες και ανηλίκους, αφορώντας το 75% του συνόλου των εκδιδομένων.¹⁸ Δίνοντας μερικά βασικά μεγέθη επισημαίνεται ότι το 1991 στην Ελλάδα υπήρχαν περίπου 5.500 Ελληνίδες και 1.500 αλλοδαπές, το 1996 ο αριθμός των Ελληνίδων μειώνεται στις 4.300, ενώ ο αριθμός των αλλοδαπών εκδιδόμενων αυξάνεται στις 6.100.

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι οι αλλοδαπές εκδιδόμενες είναι πλέον κυρίαρχες στην πορνική αγορά της χώρας μας στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Στην πενταετία 1991-1996 παρατηρήθηκε μείωση των Ελληνίδων κατά 22% και αύξηση των αλλοδαπών κατά 387%. Συγχρόνως, οι τιμές των υπηρεσιών που παρέχονται από τις αλλοδαπές εκδιδόμενες, παρουσίασαν μείωση κατά 25%, προς όφελος της πελατείας, η οποία παρουσίασε αύξηση. Υπολογίζεται ότι περίπου το 1/3 του ελληνικού αντρικού πληθυσμού είναι πελάτες.¹⁹ Αυτό ωφέλησε και τους προαγωγούς, οι οποίοι αύξησαν τα κέρδη τους κατά 70% περίπου. Κατά τη δεκαετία του 1990, με οποιονδήποτε τρόπο, τουλάχιστον 85.000 άτομα διέθεσαν πορνικές υπηρεσίες στην αγορά της Ελλάδας.²⁰

Οι μεταβολές που πραγματοποιήθηκαν αυτή τη δεκαετία μέσα στα πλαίσια της πορνείας, φανερώνουν την αντιστοιχία του φαινομένου με την κοινωνική διαστρωμάτωση της Ελλάδας. Με άλλα λόγια, οι πελάτες, ανάλογα με την κοινωνική και οικονομική θέση στην οποία ανήκουν, επιλέγουν τις υπηρεσίες που θα τους παραχθούν μέσα από ένα «μενού», εφόσον έχουν εμφανιστεί ειδικεύσεις των εκδιδόμενων γυναικών για κάθε μορφή παρεχόμενης υπηρεσίας.²¹

Η θεαματική αλλαγή και η ραγδαία άνοδος της εξαναγκαστικής πορνείας στη χώρα μας διαφαίνεται μέσα από τη σύγκριση στατιστικών στοιχείων και μεγεθών, πέρα από την ποιοτική σύγκριση της μορφής και του περιεχομένου των υπηρεσιών.

17. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 205-217.

18. Λάζος Γρηγόρης, «Η νέα πορνεία στη σύγχρονη Ελλάδα», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

19. Εσδράς Δανιήλ, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 4/12/2002, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

20. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ.217.

21. Λάζος Γρηγόρης, «Το πρόβλημα στην Ελλάδα: Μια γενική θεώρηση των πραγματικών περιστατικών», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64, 1998, σελ. 17-19.

Πίνακας 1

Εξαναγκαστικά και μη εξαναγκαστικά εκδιδόμενες
1990–2000 (σε επίπεδο έτους)

ΕΤΟΣ	ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΑ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΜΗ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΑ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΕΣ (ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΕΣ)
1990	2.100			3.400
1991	3.000	900	43%	3.250
1992	4.500	1.500	50%	3.150
1993	8.400	3.900	87%	3.200
1994	11.550	3.150	37%	3.200
1995	16.500	4.950	43%	3.250
1996	20.150	3.650	22%	3.300
1997	21.750	1.600	8%	3.300
1998	19.700	-2.050	-9%	3.400
1999	20.300	600	3%	3.550
2000	19.400	-900	-4%	3.800

Πηγή: Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», σελ. 221.

Πίνακας 2

Εξαναγκαστικά εκδιδόμενα άτομα
1990-2000 (σε επίπεδο τριετίας)

ΕΤΟΣ	ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΑ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΝΑ ΤΡΙΕΤΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
1990	2.100		
1993	8.400	6.300	300%
1996	20.150	11.750	140%
1999	20.300	150	0.5%

Πηγή: Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», σελ. 221.

Οι πληροφορίες και τα στοιχεία σχετικά με τις γυναίκες που διακινούνται παράνομα στην Ελλάδα και γίνονται θύματα εκμετάλλευσης αντλούνται από στατιστικές της Αστυνομίας, έρευνες, μελέτες και δημοσιογραφικές δημοσιεύσεις. Σύμφωνα με μελέτη της Αδέσμευτης Κίνησης Γυναικών κατά τη διάρκεια του 1991 υπήρχαν στην Ελλάδα 15.000 γυναίκες από τις Φιλιππίνες, από τις οποίες το 20% βρισκόταν στο χώρο της πορνείας.

Οι περισσότερες γυναίκες από την Ταϊλάνδη εργάζονταν στην πορνεία, ενώ από τις 1.200 γυναίκες από την Αιθιοπία μόνο το 10% εργαζόταν στο χώρο αυτό. Μετά το 1991 σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση στον αριθμό των γυναικών στην πορνεία. Η πλειοψηφία τους προερχόταν, όπως έχει ήδη αναφερθεί, από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.²²

22. IRA EMKE – POYLOPOULOS, 2001, σελ.10.

Ο πίνακας 3 δείχνει ότι το 1999 συνελήφθησαν 88 γυναίκες που είχαν μεταναστεύσει και εργάζονταν παράνομα στην πορνεία στην Ελλάδα (στοιχεία Αστυνομίας). Από τις γυναίκες αυτές το 43% προερχόταν από την Αλβανία, το 25% από τη Ρουμανία και το 10% από τη Ρωσία.

Πίνακας 3

ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗΣΑΝ
Αλβανία	38
Βουλγαρία	2
Γερμανία	4
Γεωργία	3
Καζακστάν	2
Λευκορωσία	1
Μολδαβία	1
Ουκρανία	4
Πορτογαλία	1
Ρουμανία	22
Ρωσία	9
Σιγκαπούρη	1
Σύνολο	88

Πηγή: IRA EMKE – ΡΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ, “Trafficking in women and children: Greece, a country of destination and transit”, Athens 2001, σελ.11

Στον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 4) φαίνεται ο αριθμός των αλλοδαπών γυναικών που εργάζονταν παράνομα στην Ελλάδα κατά το έτος 1999 (στοιχεία Αστυνομίας). Περισσότερες από 1.341 γυναίκες εργάζονταν παράνομα, από τις οποίες το 21% απασχολούνταν σε καφετέριες, το 38,9% σε μπαρ, το 13,4% σε καφέ – μπαρ, το 1,3% σε μπαρ αναψυχής και το 5,7% σε άλλους χώρους.

Οι υπολογισμοί αυτοί αντιπροσωπεύουν μόνο ένα μέρος της πραγματικότητας σχετικά με τις αλλοδαπές γυναίκες που εργάζονταν υπό συνθήκες εκμετάλλευσης.

Πίνακας 4

A/A	ΧΩΡΑ	ΚΑΦΕΤΕΡΙΕΣ	ΜΠΑΡ	ΚΑΦΕ-ΜΠΑΡ	ΧΩΡΟΙ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ	ΧΩΡΟΙ ΑΝΑΨΥΧΗΣ	ΆΛΛΟΙ ΧΩΡΟΙ
1	Αγ. Δομίνικος		9	2	3		
2	Αζερμπαϊτζάν		1				1
3	Αίγυπτος		1				
4	Αιθιοπία		3				
5	Αλβανία	10	42	26	3		6
6	Αρμενία			1			
7	Αυστρία		1				
8	Αυστραλία		4				
9	Βουλγαρία	8	49	20	11	1	16
10	Βραζιλία			1			
11	Μ. Βρετανία	1	1		5		
12	Γερμανία				2		
13	Γεωργία	6	7	5	2	1	1
14	Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία	4	2	3			2
15	Δανία		4		2		
16	Ιρλανδία		1				
17	Καζακστάν	2	7	1	2	1	2
18	Κιργιστάν	1					
19	Λευκορωσία	3	12	1	7		
20	Λιθουανία		2	2	2		
21	Μολδαβία	13	72	26	63		8
22	Ν. Αφρική		2				
23	Ουγγαρία		3		2		
24	Ουζμπεκιστάν	2	3		1		
25	Ουκρανία	21	104	29	68	9	14
26	Περού		1				
27	Πολωνία	2	8	3			1
28	Ρουμανία	25	124	32	70	1	20
29	Ρωσία	181	51	22	12	4	6
30	Σιγκαπούρη						1
31	FYROM	2					
32	Σλοβακία		2	3	1		
33	Σουηδία		1	1			
34	Ταϊλάνδη		1				
35	Τζαμάικα		1				
36	Δημοκρατία της Τσεχίας	1	2	1	7		
	Σύνολο	282	521	179	264	17	78

Πηγή: IRA EMKE POYLOPOYLOS, “Trafficking in Women and Children:Greece, a country of destination and transit”, Athens 2001, σελ.11 – 12.

Σημαντικά αποτελέσματα έχουν καταγραφεί από τη δραστηριοποίηση των Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας στην προσπάθεια πάταξης του φαινομένου. Για παράδειγμα κατά το έτος 2001 καταγράφηκαν 440 περιπτώσεις έναντι 272 το έτος 2000 και εξαρθρώθηκαν 54 κυκλώματα έναντι 41 το έτος 2000, στα οποία είχαν εμπλακεί 165 θύματα του trafficking. Κατά το έτος 2002 (συγκεκριμένα μέχρι τις 30-11-2002) εξαρθρώθηκαν από την Ελληνική Αστυνομία 44 υποθέσεις εγκληματικών οργανώσεων μαστροπείας-σωματεμπορίας.

Η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων trafficking προέρχεται από χώρες της Ανατολικής – Κεντρικής Ευρώπης και της Βαλκανικής χερσονήσου όπως Ρουμανία, Μολδαβία, Ουκρανία, Βουλγαρία, Ρωσία, Λευκορωσία, Αλβανία, Πολωνία, Νιγηρία, Ουζμπεκιστάν, Γεωργία, Καζακστάν και άλλες με μικρότερο ποσοστό.²³

Μετά από ανάλυση των στοιχείων της Αστυνομίας από τις υποθέσεις που έχουν εξιχνιαστεί, τα θύματα αυτής της εγκληματικής συμπεριφοράς είναι κυρίως γυναίκες αλλοδαπής υπηκοότητας, σε μεγαλύτερο ποσοστό ηλικίας 20-30 ετών και σε μικρότερο ποσοστό ηλικίας 18-20 ή άνω των 30 ετών.

Επιπλέον, έχει καταγραφεί περιορισμένος αριθμός περιπτώσεων, όπου τα θύματα ήταν ανήλικες κάτω των 18 ετών, ενώ έχει διαπιστωθεί ότι ένα ποσοστό 10-15% είναι έγγαμες ή εν διαστάσει σύζυγοι ή έχουν στη χώρα τους ανήλικα παιδιά. Ωστόσο, το ποσοστό αυτό είναι ενδεικτικό, καθώς σε πολλές περιπτώσεις, όπως αποδείχθηκε κατά την αστυνομική έρευνα και προανάκριση, τα θύματα δεν αποκαλύπτουν ή αποκρύπτουν τα στοιχεία που αφορούν στην πραγματική οικογενειακή τους κατάσταση.

Το οικονομικό-βιοτικό επίπεδο των θυμάτων είναι ιδιαίτερα χαμηλό, γεγονός που αποτελεί καθοριστικό παράγοντα διευκόλυνσης στη στρατολόγηση και την μετέπειτα σεξουαλική εκμετάλλευσή τους.

Το μορφωτικό τους επίπεδο είναι συνήθως μεσαίας και κατώτερης βαθμίδας, παρά το γεγονός ότι ποικίλει κατά μεγάλο ποσοστό στις περισσότερες των περιπτώσεων. Επιπλέον, τα περισσότερα θύματα trafficking αγνοούν την ελληνική γλώσσα.

Τα θύματα εμπορίας είναι αλλοδαπές, οι οποίες διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα και ο φόβος της απέλασης στη χώρα καταγωγής τους τις εμποδίζει να συνεργαστούν με τις αρχές για τη δίωξη των δραστών.

Σε μερικές από τις περιπτώσεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης, που έχουν εξιχνιαστεί από τις Αστυνομικές Αρχές, διαπιστώθηκε ότι τα θύματα, παρά το γεγονός ότι είχαν εξαπατηθεί και είχε ασκηθεί σε βάρος τους έντονη σωματική και ψυχολογική βία, αποδέχονταν προσωρινά την κατάσταση εξάρτησης με την προσδοκία ότι θα αποκομίσουν οικονομικά οφέλη στο μέλλον.

Ακόμη, ορισμένα από τα θύματα εμπορίας, λόγω του εκφοβισμού τους από τους δράστες, δεν έχουν πρόθεση να συνεργαστούν με τις Αστυνομικές Αρχές ή μεταβάλλουν την αρχική τους κατάθεση ενώπιον του δικαστηρίου.

23. Σκότσης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: “Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας”, σελ.2.

Το γεγονός αυτό φανερώνει τη δυσμενή ψυχολογική κατάσταση, που βιώνουν τα θύματα και το μέγεθος του φόβου τους από τις απειλές των δραστών. Όμως, το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι να δυσχεραίνεται η απόδειξη της ενοχής των δραστών και η μετέπειτα καταδίκη τους.²⁴

Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης από το έτος 1991 έως το έτος 2003.

24. Δεσφινιώτου Ρεγγίνα, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Εμπορία Ανθρώπων – Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999”, Αθήνα Ιούνιος 2000,σελ. 4-8.

(Ο πίνακας υπάρχει στην εκτυπωμένη εργασία)

Πηγή: www.ydt.gr

B. ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

I. Εξαναγκαστική πορνεία γυναικών και ανηλίκων

Έχει επισημανθεί ότι το trafficking στη χώρα μας λαμβάνει κυρίως τη μορφή της εξαναγκαστικής πορνείας γυναικών και ανηλίκων, η οποία παρουσιάζεται διαφοροποιημένη από τη μορφή της πορνείας που προϋπήρχε. Και τούτο οφείλεται κυρίως στον εξαναγκασμό, την εξαπάτηση και τη βίαιη εκμετάλλευση, στοιχεία που φανερώνουν την καθολική καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα, κατά τη δεκαετία του 1990 η πλειοψηφία γυναικών και παιδιών, προωθήθηκαν στην Ελλάδα από τα δίκτυα διεθνούς σωματεμπορίας σε καθεστώς εξαναγκασμού και εκμετάλλευσης. Σχεδόν η πλειονότητα των εξαναγκαστικά εκδιδόμενων στη πορνεία στη χώρα μας αυτή τη χρονική περίοδο ήταν αλλοδαπές γυναίκες, ενώ οι Ελληνίδες εκδιδόμενες βρέθηκαν σχεδόν όλες εκτός εξαναγκαστικής πορνείας.²⁵

i. Εξελικτική πορεία της πορνείας στην Ελλάδα

Τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα (1980 και 1990) πραγματοποιήθηκαν ριζικές και μη αναστρέψιμες μεταβολές στο χώρο της πορνείας, οι οποίες εκτόπισαν την παραδοσιακή μορφή της. Οι αλλαγές άρχισαν να διαφαίνονται από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, κατά τη διάρκεια της οποίας άρχισε να αναπτύσσεται μια νέα μορφή: η εξαναγκαστική πορνεία.

Τις δεκαετίες πριν το 1980, ανάλογα με τους στόχους που έθετε η επίσημη πολιτεία, αλλά και τις διαφορετικές ηθικές και κοινωνικές αξίες που επικρατούσαν κάθε χρονική περίοδο, καθορίζονταν η μορφή και το περιεχόμενο της πορνείας. Ο βασικός χώρος έκδοσης των γυναικών είναι ο οίκος ανοχής, ενώ ο αριθμός τους υφίστανται διακυμάνσεις, ανάλογα με τις διαθέσεις των επίσημων αρχών κάθε φορά.

Κατά τη δεκαετία του 1970 παρατηρήθηκε υποχώρηση της πορνείας και εντοπίστηκαν προβλήματα ανανέωσης του πορνικού πληθυσμού γυναικών, λόγω της αυστηρότητας της δικτατορίας και των σκληρών μέτρων που εξακολουθούσαν να εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης. Συγχρόνως, επικρατούσε ένα ριζοσπαστικό κλίμα, ηθική και πνευματική ανάταση σε όλους τους τομείς.

Το μέλλον της πορνείας φαινόταν αβέβαιο και προβληματικό, γεγονός που προβλημάτιζε τους προαγωγούς, των οποίων τα έσοδα μειώνονταν. Ορισμένοι στράφηκαν προς το εξωτερικό για την εισαγωγή γυναικών και την εγκατάστασή τους στην τοπική πορνεία. Όμως, οι τιμές παρουσιάζονταν αυξημένες και απαγορευτικές για τα ελληνικά δεδομένα, ενώ δεν είχε

25. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 205-208.

αναπτυχθεί διεθνική η σωματεμπορία, η οποία ουσιαστικά ώθησε την μαζική εισαγωγή γυναικών σε χαμηλές τιμές.²⁶

Κατά τη δεκαετία του 1980 άρχισαν να λαμβάνουν χώρα σημαντικές εξελίξεις και συνταρακτικές αλλαγές. Άρχισε να παρουσιάζεται συνεχής αύξηση του πληθυσμού τόσο των εκδιδόμενων γυναικών όσο και των πελατών. Αυξήθηκε το πλήθος των μισθώσεων, ενώ μειώνονταν οι τιμές. Η πορνεία αυτή τη χρονική περίοδο άρχισε να αποσυνδέεται από την παραδοσιακή μορφή της.

Ταυτόχρονα άλλαξαν οι επιλογές και οι απαιτήσεις των πελατών ως προς τα χαρακτηριστικά των εκδιδόμενων γυναικών, τις τεχνικές και το περιβάλλον. Η υπάρχουσα πορνεία έπρεπε να καλύψει τη νέα αυξανόμενη ζήτηση, μέσω της εντατικοποίησης και της επιμήκυνσης της πορνικής θητείας των γυναικών που υπήρχαν.

Όμως, στα μέσα της δεκαετίας του 1980 είχαν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες και υπήρχαν οι βασικοί συντελεστές στήριξης του νέου τύπου πορνείας. Εκείνη η χρονική περίοδος ήταν η κατάλληλη για την ανάπτυξη της οικονομικά προσανατολισμένης πορνείας, που είχε ως βασική πρακτική την παράνομη διακίνηση και εγκατάσταση αλλοδαπών γυναικών, με σκοπό την σεξουαλική και οικονομική εκμετάλλευση. Η ιστορική αυτή φάση της πορνείας αποτελεί την περισσότερο βάρβαρη και σκληρή εποχή της, εφόσον έχει τη μορφή του εξαναγκασμού και της βίαιης καταπάτησης των ατομικών ελευθεριών.²⁷

Κατά τη δεκαετία του 1990 δίνεται μια ουσιαστική και αποφασιστική προώθηση της εξαναγκαστικής πορνείας στην Ελλάδα. Οι αλλαγές που είχαν αρχίσει ήδη να πραγματοποιούνται από τη δεκαετία του 1980 στην πορνεία για αρκετά χρόνια είχαν παραμείνει αόριστες και η μεταβολή της μορφής της σε εξαναγκαστική δεν είχε αναχθεί σε μείζον κοινωνικό ζήτημα. Η επικράτηση της νέας πορνείας και η μη αναστρέψιμη εδραίωση της εξαναγκαστικής μορφής της δεν οφειλόταν σε εξέλιξη εσωτερικών δυνάμεων. Η παλαιά μορφή είχε δεχθεί πιέσεις και είχε περιθωριοποιηθεί. Ωστόσο, η νέα μορφή πορνείας δεν εκτοπίζει την παλαιότερη, αλλά και οι δύο μαζί συνυπάρχουν σε ένα ενιαίο κοινωνικό πλαίσιο, την ελληνική κοινωνία.

Η εξαναγκαστική πορνεία μεγιστοποιήθηκε με ταχύτατους ρυθμούς στην Ελλάδα. Σε αυτό συνέβαλαν οι διεθνείς συγκυρίες και οι παγκόσμιες κοινωνικές αλλαγές, που είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πληθυσμών, κυρίως γυναικών και παιδιών, ευάλωτων προς κάθε είδους εκμετάλλευση. Τα θύματα άρχισαν να προωθούνται ποικιλότροπα από τα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας. Η δεκαετία του 1980 που προηγήθηκε είχε προετοιμάσει κατάλληλα το έδαφος για την υποδοχή της εξαναγκαστικής πορνείας.

Από το 1990 και έπειτα είχαν αρχίσει να δημιουργούνται νέες μορφές προσφοράς υπηρεσιών σχετικών με την πορνεία, η αγορά είχε αρχίσει να αποσυνδέεται από το ντόπιο στοιχείο και η πορνεία ήταν πια οικονομικά προσανατολισμένη. Ο νέος τύπος πορνείας εντασσόταν σε μια ευρύτερη μορφή εκμετάλλευσης αλλοδαπών γυναικών και συμπλήρωνε την παλαιά, προϋπάρχουσα μορφή.

26. Λάζος Γρηγόρης, ό.π., σελ. 81-105.

27. Λάζος Γρηγόρης, ό.π., σελ. 109-197.

Τα διεθνή δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος και σωματεμπορίας είχαν αναπτυχθεί με έντονους ρυθμούς. Για το λόγο αυτό η συμμετοχή της Ελλάδας στην παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση γυναικών και ανηλίκων, θεωρούνταν αναπόφευκτη και αναμενόμενη.

Γίνεται εμφανές ότι η δεκαετία του 1990, αλλά και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας που ακολουθεί, είναι ουσιαστικά η χρονική περίοδος ανάπτυξης και κορύφωσης του trafficking στην Ελλάδα.²⁸

ii. Χαρακτηριστικά των θυμάτων

Η πλειοψηφία των αλλοδαπών γυναικών και ανηλίκων που προωθήθηκαν στην πορνεία προέρχεται από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και τις χώρες της Βαλκανικής, λόγω των ιδιαίτερων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που επικράτησαν εκεί. Η προσπάθεια για εγκατάσταση σε χώρες με υψηλότερο βιοτικό επίπεδο από αυτό των χωρών καταγωγής τους και η αναζήτηση νέων ευκαιριών εργασίας σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέστησαν τα θύματα περισσότερο ευάλωτα στη στρατολόγησή τους στην πορνεία από τα οργανωμένα δίκτυα διεθνούς σωματεμπορίας.²⁹

Το μορφωτικό, βιοτικό και οικονομικό τους επίπεδο είναι ιδιαίτερα χαμηλό, παράγοντας που διευκολύνει ακόμη περισσότερο τη στρατολόγησή τους. Ωστόσο, μόνο το 20 με 23% από τις γυναίκες που ήρθαν στην Ελλάδα γνώριζαν το σκοπό εγκατάστασής τους στη χώρα μας. Αυτό δηλώνει ότι η πλειοψηφία τους εντάχθηκε στο χώρο της πορνείας, χωρίς να έχει ελευθερία επιλογών, δηλαδή μέσω της χρήσης κάποιας μορφής βίας.

Βέβαια, το συγκεκριμένο στοιχείο αφορά στις ενήλικες αλλοδαπές γυναίκες και δεν αφορά στην περίπτωση των ανήλικων ατόμων, όπου δεν τίθεται θέμα ελευθερίας βούλησης και επιλογής.

Σε μερικές γυναίκες είχαν γίνει προτάσεις για νόμιμη εργασία και αργότερα εξαπατήθηκαν, ενώ άλλες ήταν ενήμερες για την έκδοσή τους στην πορνεία.³⁰ Στην τελευταία περίπτωση, βέβαια, δεν ήταν ενήμερες για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες θα εξωθούνταν στην πορνεία. Επιπλέον, δεν κρίνεται εύκολος ο διαχωρισμός μεταξύ εξαναγκασμού και επιλογής, εφόσον τα όρια είναι ασαφή και τα κριτήρια διαφοροποίησής τους δεν μπορούν να καθοριστούν με ακρίβεια.

Έρευνες έχουν δείξει ότι σημαντικό ποσοστό από αυτές χαρακτηρίζεται από σαφή έλλειψη της αίσθησης του χώρου και του χρόνου και πλήρη ανικανότητα κατανόησης της κοινωνικής πραγματικότητας. Πολλά θύματα έχουν ψυχολογικά προβλήματα, πάσχουν από αφροδίσια νοσήματα και ένα μικρό ποσοστό είναι εξαρτημένα από τοξικές ουσίες.

28. Λάζος Γρηγόρης, *ό.π.*, σελ. 201-210.

29. Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 8-9/1999, σελ. 877.

30. Σκότσης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: “Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας”, σελ. 3.

Έτσι ζώντας μέσα στο φόβο ανέχονται το καθεστώς βίας των προαγωγών και παραμένουν στον έλεγχό τους, με αποτέλεσμα τη διαίωνη του προβλήματος. Λίγες γυναίκες μπορούν ή έχουν τη θέληση να καταγγείλουν στην Αστυνομία τις εμπειρίες τους.³¹

iii. Τρόποι εκμετάλλευσης και χώροι έκδοσης των θυμάτων

Τα τεράστια κέρδη που αποκομίζουν οι προαγωγοί από την παράνομη δραστηριότητά τους σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι πελάτες ανταποκρίθηκαν άμεσα και θετικά στις νέες μορφές των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις αλλοδαπές γυναίκες, καθώς και η παρατηρούμενη στον τομέα αυτό ανταγωνιστικότητα, οδήγησαν στην εκμετάλλευσή τους, με τη χρήση όλων των μορφών βίας σε βάρος τους ώστε να επιτευχθεί ο σκοπός τους.

Σύμφωνα με μαρτυρίες θυμάτων έχει διαπιστωθεί ότι η έκδοσή τους στην πορνεία είναι η μοναδική διέξοδος και ευκαιρία να εξασφαλίσουν τη διαβίωση τόσο των ίδιων όσο και των οικογενειών τους, με δεδομένο το ποσοστό ανεργίας και τις κοινωνικές συνθήκες στις χώρες καταγωγής τους. Για το λόγο αυτό μεγάλο πλήθος γυναικών, μετά την απέλασή τους από την Ελλάδα αποφασίζουν να επιστρέψουν στη χώρα μας και να αναζητήσουν νέες ευκαιρίες απασχόλησης. Σύμφωνα με τις αστυνομικές αρχές της Μολδαβίας μία στις δύο οικογένειες στη χώρα τους έχει τα παιδιά της και ιδίως τα θηλυκά μέλη της στο εξωτερικό.

Μερικές γυναίκες συνεργάζονται με τους κακοποιούς, αποτελώντας τον ενδιάμεσο κρίκο που προμηθεύει τα κυκλώματα με νέες κοπέλες. Κάνουν προσπάθειες να τις πείσουν να εγκαταλείψουν τις χώρες τους και να αναζητήσουν εργασία στην Ελλάδα, με τελικό αποτέλεσμα την εξώθησή τους στην πορνεία και την οικονομική τους εκμετάλλευση.

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει την εφευρετικότητα των κυκλωμάτων, τα οποία προσαρμόζονται επιτυχώς και αναπτύσσουν νέες τεχνικές, έτσι ώστε να έχουν την καλύτερη δυνατή δράση και τη μεγιστοποίηση των κερδών τους.

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος εξώθησης των γυναικών-θυμάτων εμπορίας στην πορνεία είναι η διαφήμιση των υπηρεσιών μέσω περιοδικών και εφημερίδων (ροζ αγγελίες) και η χρήση κινητής τηλεφωνίας, που το απόρρητό της διευκολύνει το έργο τους. Πολλές φορές οι γυναίκες κακοποιούνται με βάνουσο τρόπο, ενώ δέχονται και απειλές κατά της ζωής τους.

Οι πιο συνηθισμένες μέθοδοι εκφοβισμού είναι οι απειλές ότι θα καταγγείλουν στις αστυνομικές αρχές την παράνομη διαμονή τους στην Ελλάδα και η παρακράτηση των εγγράφων ή άλλων τίτλων διαμονής τους.

Με αυτούς τους τρόπους προσπαθούν να κάμψουν οποιαδήποτε αντίσταση και να εξασφαλίσουν τη σιωπή των θυμάτων. Ο έλεγχός τους γίνεται με τη συνεχή παρακολούθηση και επιτήρηση, με τον εγκλεισμό τους σε διαμερίσματα και τη μη καταβολή της αμοιβής τους.

31. Ritter Jochem, «Παράνομη διακίνηση γυναικών από την Ανατολή στη Δύση», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64, 1998, σελ. 8.

Οι συνθήκες ζωής τους είναι άθλιες, τις περισσότερες φορές κάτω από τα όρια επιβίωσης, ενώ υποφέρουν από πλημμελή και κακή διατροφή, έλλειψη ύπνου και σωματικές φθορές γενικότερα.

Επιπλέον, εξαναγκάζονται σε κατάχρηση αλκοόλ, υφίστανται βιασμούς, ξυλοδαρμούς, εξευτελισμούς και υπόκεινται σε βασανισμούς νουθεσίας ή παραδειγματισμού, ακόμη και σε θανατώσεις, καταπατώντας στο μέγιστο την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα ατομικά δικαιώματα.³²

Για τους λόγους αυτούς εξαναγκάζονται να εκδίδονται έναντι προσυμφωνημένης αμοιβής, πολύ μικρό μέρος της οποίας αποδίδεται σε αυτές. Ζώντας μέσα στο φόβο, οι γυναίκες αυτές ανέχονται το καθεστώς βίας των προαγωγών και παραμένουν στον έλεγχό τους, με την προσδοκία ότι ίσως αποκομίσουν στο μέλλον οικονομικά οφέλη.

Οι αλλοδαπές γυναίκες εκδίδονται κυρίως:

- Σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, μέσα σε κέντρα διασκέδασης, όπου εργάζονται.
- Σε ινστιτούτα μασάζ, με το πρόσχημα της παροχής υπηρεσιών και περιποιήσεων
- Σε κρυφούς οίκους ανοχής (διαμερίσματα, ξενοδοχεία ή και σε νόμιμους) χωρίς την απαιτούμενη άδεια ασκήσεως επαγγέλματος.
- Στο σπίτι του πελάτη ή σε χώρο της επιλογής του. Πολλές φορές τα κυκλώματα χρησιμοποιούν αυτοκίνητα ή ακόμη και ταξί, προκειμένου να μεταφέρουν τις γυναίκες στα ραντεβού.
- Ο πιο διαδεδομένος τρόπος άσκησης της πορνείας είναι μέσω της διαφήμισης των παρεχόμενων υπηρεσιών στις «ροζ αγγελίες» και της χρήσης της κινητής τηλεφωνίας, εφόσον το απόρρητο αυτής κάνει ευκολότερο το έργο των δραστών.³³
- Κυκλώματα ιδρύουν «γραφεία» και κλείνουν ραντεβού, μέσω κινητών τηλεφώνων, που δημοσιεύονται καθημερινά σε εφημερίδες και περιοδικά και παράλληλα μεθοδεύουν τη δημοσίευση αγγελιών με αντίστοιχες φωτογραφίες των εκδιδόμενων γυναικών μέσω Internet.
- Με τη χρήση Η/Υ που διαθέτουν οι δράστες κάνουν εξακρίβωση και επαλήθευση κάθε σχετικού τηλεφωνήματος και ανάλογα πραγματοποιούν ή όχι τα ραντεβού.
- Άλλος χώρος έκδοσης είναι ειδικά διαμορφωμένα φορτηγά, τα οποία βρίσκονται συνεχώς σε κίνηση.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να αναφερθεί το γεγονός ότι μετά την κατάργηση της προξενικής θεώρησης (VISA) με τη Βουλγαρία (Απρίλιος 2001) είναι καθημερινό φαινόμενο η αυθημερόν μετάβαση κατοίκων ακριτικών περιοχών

32. Λάζος Γρηγόρης, «Η νέα πορνεία στη σύγχρονη Ελλάδα», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

33. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης” Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ. 3-4.

της χώρας μας, οι οποίες συνορεύουν με τη Βουλγαρία, προς αναζήτηση συντροφιάς στα «καταστήματα» της περιοχής, που λειτουργούν για το σκοπό αυτό και συνεχώς πολλαπλασιάζονται.³⁴

iv. Σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων

Η περισσότερο απάνθρωπη εκδοχή της εξαναγκαστικής πορνείας στην Ελλάδα αντικατοπτρίζεται στην πλευρά των ανηλίκων ατόμων, τα οποία υφίστανται στο μέγιστο ολόκληρη τη βαρβαρότητα της σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Σύμφωνα με έρευνα του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, ο αριθμός τους στην Ελλάδα υπερβαίνει το 1/8 του συνολικού αριθμού εκδιδόμενων γυναικών, από το οποίο περίπου τα 3/4 των παιδιών αυτών είναι κορίτσια. Τα παιδιά χρησιμοποιούνται είτε απευθείας είτε για την παραγωγή πορνογραφικού υλικού.³⁵ Στην περίπτωση αυτή η εκμετάλλευση του ανηλίκου γίνεται με έμμεσο τρόπο, αποτελώντας μια ειδικότερη μορφή πορνογραφίας.

Η παιδική πορνογραφία περιλαμβάνει υλικό, το οποίο διανέμεται μέσω του Διαδικτύου με διάφορους τρόπους. Διαπιστώνεται με αυτή την περίπτωση ότι η εξέλιξη των τεχνολογικών μέσων γίνεται αρωγός στην διάδοση εγκληματικών πράξεων με πρωταγωνιστές ανήλικα άτομα. Πριν την ανάπτυξη του Διαδικτύου η ικανοποίηση των σχετικών με την παιδική πορνογραφία ιδιαιτεροτήτων γινόταν με άλλα μέσα όπως για παράδειγμα κλειστές ομάδες ατόμων, «σεξοτουρισμός» σε άλλες χώρες κτλ. Στην παιδική πορνογραφία το πρόβλημα που υπάρχει είναι ο τρόπος διαπίστωσης ότι το εικονιζόμενο στην πορνογραφική σκηνή άτομο είναι ανήλικο.³⁶

Πάντως, όπως έχει αναφερθεί, κατά την χρονική περίοδο 1990-2000, η εξαναγκαστική πορνεία στη χώρα μας έφτασε σε τεράστια μεγέθη, εκτοπίζοντας στην κυριολεξία την παραδοσιακή μορφή πορνείας, που προϋπήρχε για δεκαετίες. Αυτό το χρονικό διάστημα υπήρξαν χιλιάδες ανήλικα άτομα, κυρίως κορίτσια, που προωθήθηκαν και εντάχθηκαν στην παραπορνεία της Ελλάδας από τα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας.

Στην πλειοψηφία τους, τα κορίτσια αυτά εντάχθηκαν στην πορνεία ενηλίκων γυναικών. Η έννοια του ανηλίκου συνήθως δε συμπίπτει στο χώρο της πορνείας στη σύγχρονη Ελλάδα με ηλικίες κάτω των 18 ετών. Ήδη από τα 14 του χρόνια ένα κορίτσι αντιμετωπίζεται ως ενήλικο, τόσο από τους σωματέμπορους όσο και από τους πελάτες.

34. Σκότης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: “Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας”, σελ. 5-7.

35. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Η Πόρνη ως Θύμα», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

36. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης” Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ. 10-11.

Βέβαια, στην αγορά της χώρας μας προωθήθηκαν και ανήλικοι, οι οποίοι ήταν μικρότερης ηλικίας. Σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, προωθήθηκαν παιδιά που ήταν κάτω των 13 ετών.

Η πορνεία των παιδιών υπήρχε και παλιότερα στην Ελλάδα, συνδεδεμένη κυρίως με την παιδεραστία, ενώ συγχρόνως η πελατεία ήταν περιορισμένη σε αριθμούς και ασταθής. Όμως, οι συνθήκες άλλαξαν και η κατάσταση της πορνείας εντάχθηκε μέσα στο πλαίσιο του εξαναγκασμού και την μαζική προώθηση ανηλίκων από τα διεθνή κυκλώματα σωματεμπορίας.

Στην Ελλάδα, ο πιο ενεργός φορέας στην πορνεία παιδιών είναι κυρίως Αλβανοί διεθνοσωματέμποροι, αλλά και Έλληνες συνεργάτες τους. Το ποσοστό των ανηλίκων κοριτσιών στην πορνεία της Ελλάδας αυτή την περίοδο εκτιμάται στο 8% του συνόλου των εκδιδομένων και αφορά παιδιά κάτω των 13 ετών.³⁷

Ορισμένοι ανήλικοι έχουν καταγγείλει ότι ξυλοκοπήθηκαν από τον «εργοδότη» τους, επειδή δεν του προσκόμισαν τα κέρδη που είχαν προβλεφθεί από την πορνεία.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι η εξώθηση ανηλίκων στην πορνεία περιλαμβάνει την πλήρη καταπάτηση των δικαιωμάτων τους και την διάπραξη και άλλων εγκληματικών πράξεων, όπως βιασμούς, ξυλοδαρμούς κτλ.

II. Οικονομική εκμετάλλευση ανηλίκων

Αυτή η μορφή εκμετάλλευσης ανηλίκων στην Ελλάδα περιλαμβάνει την εξαναγκαστική εργασία και την επαιτεία. Ωστόσο, τα στοιχεία δεν είναι επαρκή για τη σωστή εκτίμηση της κατάστασης. Προέρχονται από μαρτυρίες ανηλίκων, οι οποίοι κατήγγειλαν ότι ξυλοκοπήθηκαν από τον «εργοδότη» τους, επειδή δεν αποκόμισαν από την επαιτεία, τα κέρδη που προέβλεπε το σχέδιο ή δεν ακολούθησαν τις οδηγίες τους ή απέφυγαν να εργαστούν τις ημέρες που είχαν οριστεί.

Τα κυκλώματα αυτά έχουν διεθνή δράση (Αλβανία, Ιταλία, Ελλάδα) και στοχεύουν στην επίτευξη του μέγιστου δυνατού κέρδους. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των αρμόδιων επιχειρησιακών Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας (μέχρι το 1999), κάθε ανήλικος που επαιτούσε στους φωτεινούς σηματοδότες («παιδιά των φαναριών») θα έπρεπε να συγκεντρώνει το χρηματικό ποσό των 300.000 δρχ. και πλέον μηνιαίως. Κάθε ανήλικη που εργαζόταν σε σπίτια – μασάζ έπρεπε να αποφέρει περίπου 240.000 δρχ. ημερησίως στον εργοδότη της.³⁸

Στη χώρα μας, έχει πραγματοποιηθεί έρευνα από την Ελληνική Επιτροπή Συνεργασίας με την UNICEF, με τίτλο «Τα παιδιά του δρόμου στην Ελλάδα». Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από την ALKO για λογαριασμό της UNICEF, στο διάστημα 17 – 29 Νοεμβρίου 2000. Συνοπτικά τα αποτελέσματα της έρευνας αναφέρουν ότι τα παιδιά που ζουν και εργάζονται το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας στους δρόμους (δηλαδή τα «παιδιά των φαναριών») υπολογίζονται περίπου στις 5.800. Είναι από 2 έως 15 ετών, ελληνόπουλα και μετανάστες και

37. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 293-308.

38. Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 8-9/1999, σελ. 879.

αποφέρουν κατά τις συντηρητικότερες εκτιμήσεις 1 δις δρχ. το μήνα στους εργοδότες τους. Πολλά από τα παιδιά αυτά εργάζονται και νύχτα, ενώ η μέση ημερήσια εισπραξη κάθε παιδιού κυμαίνεται από 7 έως 8 χιλιάδες δρχ. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με ποσοτική – απογραφική μέθοδο μετά από τη διεξαγωγή προσωπικών συνεντεύξεων σε 75 γεωγραφικούς τομείς του Λεκανοπεδίου Αττικής σε δείγμα 955 ατόμων.³⁹

Πάντως, αξίζει να επισημανθεί ότι τα τελευταία έτη έχει παρατηρηθεί φανερή μείωση έως και εξάλειψη των παιδιών που επαιτούν. Εικάζεται ότι πολλά από τα «παιδιά των φαναριών» εξωθήθηκαν στην πορνεία ή κατέληξαν σε εμπόρους οργάνων ανθρωπίνου σώματος.⁴⁰

III. Παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση λαθρομεταναστών

Η Ελλάδα έχει καταστεί πλέον στη συνείδηση των λαθρομεταναστών ως χώρα εγκατάστασης και λιγότερο ως χώρα διέλευσης. Τα κυκλώματα απαιτούν μεγάλα χρηματικά ποσά, προκειμένου να διακινήσουν και να εγκαταστήσουν τους λαθρομετανάστες στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, γεγονός που εξουθενώνει οικονομικά τους ήδη φτωχούς λαθρομετανάστες.

Για το λόγο αυτό η χώρα μας, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών της, αποτελεί κυρίαρχη χώρα προορισμού των ανθρώπων που εγκαταλείπουν τις χώρες τους με σκοπό την εύρεση καλύτερης τύχης. Τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας είναι τραγικά πολλές φορές, κυρίως όταν εισέρχονται στην Ελλάδα μέσω της θάλασσας, με εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες.

Οι Έλληνες υπήκοοι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διακίνηση λαθρομεταναστών από τρίτες χώρες προς την Ελλάδα. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν επίσης Αλβανοί, Τούρκοι, Σύριοι, Λιβανέζοι και Βούλγαροι υπήκοοι.⁴¹ Οι ελληνικές λιμενικές αρχές αντιμετωπίζουν συχνά το φαινόμενο αυτό, συλλαμβάνοντας κατά καιρούς διακινητές, οι οποίοι επιχειρούν να μεταφέρουν λαθραία μετανάστες.

Οι διακινητές είναι υπάλληλοι σε ένα «συνδικάτο», το οποίο απαρτίζεται, κυρίως, από Έλληνες και λιγότερο από αλλοδαπούς, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, και που διαχειρίζεται πολύ προσεκτικά τους λαθρομετανάστες.

Στην παράνομη αυτή πρακτική, πολλές φορές, υπάρχει συμμετοχή ναυτιλιακών πρακτόρων, που βοηθούν στη διακίνηση, προκειμένου να εξασφαλίσουν κέρδος. Με τη βοήθεια μεσαζόντων, προσλαμβάνονται έλληνες καπετάνιοι για να μεταφέρουν τα θύματα. Κλείνεται η συμφωνία, ορίζεται η ημερομηνία της μεταφοράς, γίνεται καταμέτρηση των ανθρώπων που θα μεταφερθούν και στη συνέχεια κλείνεται η τιμή και ο τρόπος εξόφλησης. Η πληρωμή γίνεται στο τέλος της μεταφοράς. Έκθεση του Στέιτ Ντιπάρτμεντ για το trafficking αναφέρει ότι το 2002 μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα 18.000 λαθρομετανάστες, ενώ συνελήφθησαν από τις αρχές 140 διακινητές.⁴²

39. www.unicef.gr/reports/alko/street.php.

40. Εσδράς Δανιήλ, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 4/12/2002.

41. Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 8-9/1999, σελ. 879.

42. Λινάρδου Γεωργία, «Καπετάνιοι της ντροπής», *Ελευθεροτυπία*, 19/10/2003.

IV. Εμπόριο ανθρωπίνων οργάνων

Η εμπορία ανθρωπίνων οργάνων και ιστών αποτελεί μορφή της εμπορίας ανθρώπων, στην οποία προσβάλλονται τα δικαιώματα του ανθρώπου και κυρίως η σωματική ακεραιότητά του.

Η εμπορία αυτή αποτελεί πεδίο δραστηριοποίησης οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, οι οποίες συχνά επιστρατεύουν απαράδεκτες πρακτικές, όπως είναι η εκμετάλλευση ευάλωτων ατόμων και η χρήση βίας και απειλών. Επίσης, η συγκεκριμένη εγκληματική δραστηριότητα αποτελεί αιτία δημιουργίας κινδύνων για τη δημόσια υγεία και προσβάλλει το δικαίωμα των πολιτών για ίση πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας. Με τη διάπραξη τέτοιων εγκληματικών πράξεων υποσκάπτεται η εμπιστοσύνη των πολιτών στο νόμιμο σύστημα μεταμοσχεύσεων.

Πέρα από αυτό, όμως, το φαινόμενο της στρατολόγησης, με βία ή παραπλάνηση, ατόμων με σκοπό την αφαίρεση και εκμετάλλευση των οργάνων τους, συνιστά, ίσως, τη σοβαρότερη πράξη καταπάτησης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία πρέπει να αντιμετωπιστεί με κάθε τρόπο.⁴³

Στην Ελλάδα, το φαινόμενο δεν έχει διερευνηθεί σε βάθος και τα στοιχεία θεωρούνται ελλιπή για την ακριβή εκτίμηση της κατάστασης. Πάντως, πρόσφατες καταγγελίες για εμπλοκή γιατρών σε κύκλωμα εμπορίας ανθρωπίνων οργάνων στη χώρα μας, μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για την περαιτέρω διερεύνηση του προβλήματος.

Οι ελληνικές δικαστικές αρχές κατέχουν απόρρητη έκθεση, στην οποία περιλαμβάνονται πληροφορίες που συνέλεξαν οι αστυνομικές αρχές της Ιταλίας και της Αλβανίας.⁴⁴ Η καταστολή τέτοιου είδους αξιόποινων πράξεων θεωρείται επιβεβλημένη, ιδίως όταν θύματα είναι μικρά παιδιά.

43. Επίκαιρα Νομοθετήματα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 5/2003, σελ. 483-487.

44. Καντούρης Κώστας, «Έλληνας στο κύκλωμα του τρόμου – Εμπορία ανθρωπίνων οργάνων που αφαιρούσαν από Αλβανόπουλα!», *Τα νέα*, 11/5/2004, σελ. 13.

Γ. ΤΑ ΔΙΚΤΥΑ ΔΙΕΘΝΙΚΗΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

I. Διαχρονική εξέλιξη της δράσης τους

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 άρχισαν να αναζητούνται γυναίκες για να εισαχθούν στο χώρο της πορνείας, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες. Κι αυτό γιατί πριν το 1980 υπήρχαν προβλήματα ανανέωσης του πληθυσμού στο χώρο αυτό. Έτσι, άρχισε να επιχειρείται λύση στο πρόβλημα με τον εντοπισμό αλλοδαπών γυναικών και την εγκατάστασή τους στην αγορά της Ελλάδας.

Το 1983 ήταν η χρονιά κατά την οποία το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων πήρε την πρώτη του μορφή, με τη δράση δικτύων που δεν είχαν, όμως, τελειοποιημένα μέσα και άρτια οργάνωση. Αποτελούσαν λειτουργικές ομάδες που διοχέτευαν γυναίκες στην πορνεία με αποτελεσματικό τρόπο και χρησιμοποιούσαν μεθόδους, όπως παράνομη είσοδο και εγκατάσταση, πλαστές άδειες εισόδου, εικονικούς γάμους, παραποιημένα έγγραφα και πλαστές βεβαιώσεις.

Αρχικά προσεγγίστηκαν αλλοδαπές γυναίκες, μέσω γραφείων ευρέσεως εργασίας, οι οποίες βρίσκονταν ήδη στην Ελλάδα ως εργαζόμενες και προέρχονταν από τις Φιλιππίνες και την Πολωνία. Κατά την περίοδο 1980 – 1985 εργαζόνταν στην Ελλάδα 3.100 γυναίκες από Φιλιππίνες, ενώ ολόκληρη την δεκαετία του 1980 εργάστηκαν περίπου 15.000 γυναίκες από Φιλιππίνες και 12.000 από Πολωνία.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι όσοι χρησιμοποιούσαν αυτές τις γυναίκες δεν επέμεναν στην αλλαγή της εργασίας τους, αλλά εστίαζαν στην προσωπική τους θέληση. Αυτό φανερώνει ότι δεν υπήρχε το στοιχείο του άμεσου εξαναγκασμού. Τα δίκτυα της μαστροπείας προωθούσαν στην πορνεία όσες γυναίκες πείθονταν από ήπιες μεθόδους εξαπάτησης και χωρίς τη βία, ενώ σταδιακά άρχισαν να καλούν ως εργαζόμενες, γυναίκες που προορίζονταν για την πορνεία, χρησιμοποιώντας μεθόδους των δικτύων διεθνών σωματεμπόρων.

Αυτά τα δίκτυα είχαν αρχίσει να αναπτύσσονται συγχρόνως με τα δίκτυα της μαστροπείας, με επιθετικότητα και ανταγωνιστικότητα πρωτόγνωρη για την ελληνική κοινωνία. Κατά τη φάση αυτή οι γυναίκες από την Πολωνία και τις Φιλιππίνες δεν αποτέλεσαν θύματα των δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας, αλλά των δικτύων παράνομης πορνείας. Εξάλλου, αποτελούν παράνομα και όχι εξαναγκαστικά εκδιδόμενες αλλοδαπές γυναίκες.

Κατά τη δεκαετία του 1980, η προώθηση αλλοδαπών γυναικών έγινε αρχικά από τοπικά παράνομα δίκτυα μαστροπείας, οργανωμένα από μεσάζοντες, μαστροπούς, ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων και μπαρ, συνδεδεμένων με τις αντιλήψεις της παλαιάς πορνείας και με ήπιες μορφές εκμετάλλευσης των εκδιδόμενων γυναικών. Κατά τη δεκαετία του 1980, από τα τοπικά δίκτυα μαστροπείας προσέφεραν υπηρεσίες στην πορνεία της Ελλάδας, πάνω από 3.700 αλλοδαπές γυναίκες.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η αναζήτηση αλλοδαπών γυναικών στράφηκε και εκτός Ελλάδας (Ασία, Αφρική, Λατινική Αμερική, Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη) όχι από δίκτυα μαστροπών, αλλά από δίκτυα διεθνών

σωματεμπόρων, τα οποία εισήγαγαν στην πορνεία γυναίκες από τον Άγιο Δομίνικο (στην Καραϊβική), την Ταϊλάνδη και την Πολωνία. Όμως, οι διεθνείς σωματέμποροι, με έδρα την Ελλάδα δεν εξασφάλιζαν τα κέρδη στα οποία είχαν ελπίσει.

Η δράση τους τη δεκαετία του 1980, όμως, αποτέλεσε την πρώτη φάση της διεθνικής σωματεμπορίας, στην Ελλάδα, η οποία έλαβε τεράστιες διαστάσεις την επόμενη δεκαετία. Ολόκληρη τη δεκαετία του 1980 προωθήθηκαν στην ελληνική αγορά της πορνείας, περίπου 1.750 αλλοδαπές γυναίκες (850 Πολωνές, 700 Ταϊλανδές και 180 Δομινικανές) από τα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας, τα οποία αποτέλεσαν τους προπομπούς για τα επόμενα χρόνια και συμβίωναν με τα τοπικά δίκτυα μαστροπείας. Συνολικά, τη δεκαετία του 1980, στην πορνεία της Ελλάδας υπήρχαν 5.500 αλλοδαπές γυναίκες, ενώ οι Ελληνίδες εκδιδόμενες ήταν περίπου 5.100.

Μέχρι στιγμής, η αλλοδαπή εκδιδόμενη δεν αμφισβητούσε την ισχύ και την κυριαρχία της Ελληνίδας εκδιδόμενης. Όμως, με την εισαγωγή νέων προτύπων γυναίκας στην πορνεία και την ένταξη πολλών εθνικοτήτων στον πληθυσμό της, δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, ενώ προετοιμάστηκε το έδαφος για την έξαρση του φαινομένου και τις ραγδαίες αλλαγές στην πορνεία της χώρας μας. Σε αυτό βοήθησαν οι καινούριες κοινωνικές συνθήκες που επικράτησαν και οδήγησαν σε νέες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις.⁴⁵

Κατά τη δεκαετία του 1990, ο αριθμός των αλλοδαπών εκδιδόμενων γυναικών αυξήθηκε κατακόρυφα και η πορνεία ήταν οικονομικά προσανατολισμένη, αποσκοπώντας στα χρήματα που διέθεταν οι πελάτες. Τα τοπικά δίκτυα της μαστροπείας, μέχρι το 1990, προωθούσαν περισσότερες γυναίκες από τα διεθνή δίκτυα, οι οποίες όμως υστερούσαν σε φυσικά χαρακτηριστικά. Τα ελληνικά δίκτυα είχαν περιορισμένες επιλογές γυναικών από άποψη εξωτερικών χαρακτηριστικών.

Όμως, από το 1989 άρχισε να μειώνεται η είσοδος των γυναικών στην Ελλάδα από τα δίκτυα της Ταϊλάνδης, ενώ συγχρόνως μειώθηκε η είσοδος γυναικών και από την Πολωνία. Το μέλλον της διεθνικής σωματεμπορίας φαινόταν δυσοίωνο και αβέβαιο κατά τη δεκαετία του 1990, αφού οι γυναίκες από την Ταϊλάνδη και την Πολωνία έπαψαν να στελεχώνουν το δυναμικό της πορνείας στην Ελλάδα.

Μετά την κατάρρευση των δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας γύρω στο 1990 τα δίκτυα της τοπικής μαστροπείας ωφελήθηκαν. Αυτό, όμως, ήταν προσωρινό, εφόσον τα νέα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας άρχισαν να προωθούν γυναίκες από την Ανατολική Ευρώπη. Ήδη από το 1989 είχαν εισάγει 150 γυναίκες από τη Σοβιετική Ένωση. Άρχισε να αναπτύσσεται η δεύτερη φάση της εκμετάλλευσης αλλοδαπών γυναικών με σκοπό την πορνεία, κατά την οποία τα δίκτυα της τοπικής μαστροπείας σταδιακά άρχισαν να πιέζονται από τα νέα διεθνή δίκτυα και τελικά οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο. Η προώθηση της εξαναγκαστικής πορνείας από τα διεθνή δίκτυα ήταν γεγονός.⁴⁶

45. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 125 – 163.

46. Λάζος Γρηγόρης, *ό.π.*, σελ. 180 – 197.

II. Τα βασικότερα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας

Κατά τη δεκαετία του 1980 έδρασαν στην Ελλάδα τα πρώτα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας. Όμως, δεν μπόρεσαν να αντέξουν στον ανταγωνισμό από την τοπική μαστροπεία και το διεθνή ανταγωνισμό. Συγχρόνως, οι πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές που ακολούθησαν στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια συνέβαλαν στην ανάπτυξη της διεθνικής σωματεμπορίας και την παγίωση των διεθνών δικτύων.

Τα βασικότερα δίκτυα ήταν το ρωσικό, το ουκρανικό, το αλβανικό, το βαλκανικό και το πολωνικό. Τα τέσσερα πρώτα δίκτυα προώθησαν γυναίκες όχι μόνο μιας εθνικότητας το καθένα, αλλά στρατολόγησαν γυναίκες από διάφορες χώρες, συνολικά από τις ακόλουθες: Αλβανία, Αζερμπαϊτζάν, Βουλγαρία, Γεωργία, Γιουγκοσλαβία (Κόσοβο, Μαυροβούνιο, Βοσνία – Ερζεγοβίνη), Εσθονία, Καζακστάν, Κιργισία, Ουζμπεκιστάν, Ουκρανία, Πολωνία, Ρωσία, Ρουμανία, Σλοβενία. Βέβαια εκδίδονταν και γυναίκες εκτός των βασικών δικτύων, όπως από τη Βραζιλία, τη Γερμανία, την Ουγγαρία και τη Σλοβακία, όμως η παρουσία τους είχε περιορισμένη χρονική διάρκεια.⁴⁷

Κάθε δίκτυο, βέβαια, στηριζόταν σε μια κύρια εθνικότητα και συνεισέφερε στην εξαναγκαστική πορνεία της χώρας μας κατά τη δεκαετία του 1990 γυναίκες με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά από ξεχωριστή εθνικότητα ή χώρα, με αποτέλεσμα ο πελάτης να έχει ποικιλία επιλογών. Οι ηλικίες των γυναικών και των ανηλίκων κυμάνθηκαν μεταξύ 8 και 41 ετών. Οι περισσότερες γυναίκες ήταν μεταξύ 21 και 30 ετών, ενώ η αύξηση της εισαγωγής και εκμετάλλευσης των ανηλίκων δεν μπορεί να είναι αμελητέα, αφού οι ανήλικες από την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια διεκδικούν μεγαλύτερο μερίδιο στην πορνική αγορά.⁴⁸

Η συμβολή των δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας τη δεκαετία του 1980, αλλά κυρίως τη δεκαετία του 1990 εντοπίζεται στην είσοδο και τη ραγδαία αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών εξαναγκαστικά εκδιδομένων γυναικών, γεγονός που οδήγησε στην κρίση της μη εξαναγκαστικής πορνείας και την εκτόπιση των Ελληνίδων, που βρέθηκαν εκτός εξαναγκαστικής πορνείας. Εξάλλου, κατά τη δεκαετία του 1990 μια μειονότητα ατόμων με ελληνική υπηκοότητα προωθήθηκαν στην πορνεία με τη χρήση βίας ή εξαπάτησης, παρόμοιας με αυτήν που χρησιμοποίησαν τα διεθνή δίκτυα για να προωθήσουν γυναίκες και ανήλικα άτομα στην πορνεία, κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη και τις χώρες της Βαλκανικής.

i. Το ρωσικό δίκτυο

Εμφανίστηκε πρώτο στην πορνεία της Ελλάδας κατά το 1988. Το ένα σκέλος βρισκόταν στην Αθήνα και το άλλο στη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη.⁴⁹ Από το 1990 άρχισε η αποστολή γυναικών κατά εκατοντάδες και, κυρίως, από τις εξής

47. Λάζος Γρηγόρης, *ό.π.*, σελ. 233.

48. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», 2002, σελ. 59.

49. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 231.

χώρες: Ρωσία, Εσθονία, Λιθουανία, Λευκορωσία και Λετονία. Πιο περιορισμένα από Γεωργία, Μολδαβία, Αζερμπαϊτζάν, Κιργισία. Βέβαια, οι περισσότερες ήταν Ρωσίδες, που αποτελούσαν το 88% των γυναικών του ρωσικού δικτύου. Η ρωσίδα γυναίκα αποτέλεσε το καλύτερο εμπόρευμα, αφού έδωσε στους σωματέμπορους τεράστιες δυνατότητες στην αγορά, ισχύ και υψηλά κέρδη.⁵⁰

Το ρωσικό δίκτυο ήταν το πλέον ισχυρό σε πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Το 35% των εσόδων που απέφερε συνολικά η πορνεία στη σύγχρονη Ελλάδα εισπράχθηκαν από αυτό το δίκτυο.⁵¹ Επιπλέον, ανέπτυξε ευρεία αντίληψη και επίπεδο οργάνωσης τέτοιο, ώστε η μία πλευρά του δικτύου αποδεσμεύτηκε από την τοπική πλευρά και άρχισε να αποσύρει γυναίκες όταν βρήκε αγορές πιο κερδοφόρες. Την τοπική ελληνική πλευρά εξέφραζαν οι ντόπιοι σωματέμποροι και συνεργάτες, οι οποίοι είχαν τον έλεγχο στο ¼ της συνολικής πορνικής αγοράς (το 2000).⁵²

ii. Το ουκρανικό δίκτυο

Προώθησε, σχεδόν αποκλειστικά, Ουκρανές στην εξαναγκαστική πορνεία της Ελλάδας, τη δεκαετία του 1990. Επίσης, προώθησε γυναίκες από τη Μολδαβία, τη Γεωργία, τη Κιργισία, το Αζερμπαϊτζάν, σε περιορισμένους αριθμούς. Κυριάρχησε μαζί με το ρωσικό, ολόκληρη τη δεκαετία του 1990. Και τα δύο μαζί καθόρισαν τις εξελίξεις στην πορνεία και άλλαξαν τη θέση της στην κοινωνία.⁵³

Ειδικά, στα τέλη της δεκαετίας είναι εξίσου ισχυρό με το ρωσικό, καλύπτοντας περίπου το 31 – 34% των πορνικών μισθώσεων της εξαναγκαστικής πορνείας, εμφανίζοντας μια τάση παραμονής σε αυτήν, σε αντίθεση με το ρωσικό που η παρουσία του θα συνεχίσει πιθανόν να υποχωρεί. Οι γυναίκες που προωθήθηκαν από το ουκρανικό δίκτυο σημείωσαν μεγάλη επιτυχία στην πορνική αγορά της Ελλάδας.⁵⁴

Η Ουκρανία έχει άφθονα αποθέματα γυναικών που είναι διαθέσιμες να προσφέρουν υπηρεσίες στην πορνεία και είναι πιο κοντά στην Ελλάδα, γεγονός που διευκολύνει τη διακίνησή τους. Τα τελευταία χρόνια (αρχές 21^{ου} αιώνα) αυτό το δίκτυο αποτελεί τον πρωταγωνιστή στην εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα.

Αποτελεί, επιπλέον, ξεχωριστή περίπτωση συνεργασίας με τα άλλα δίκτυα, με τη διακίνηση γυναικών μουσουλμάνων από το Αζερμπαϊτζάν, κυρίως ανήλικων (κάτω των 13 ετών), το Καζακστάν, το Ουζμπεκιστάν, την Κιργισία. Τις στρατολογούσαν ομάδες Ουκρανών και στη συνέχεια τις πουλούσαν σε Ουκρανούς διεθνείς σωματέμπορους, οι οποίοι διάλεγαν όσες είχαν προοπτικές

50. Λάζος Γρηγόρης, *ό.π.*, σελ. 240.

51. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», 2002, σελ. 144.

52. Λάζος Γρηγόρης, *ό.π.*, σελ. 68.

53. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 241.

54. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», 2002, σελ. 72.

κερδοφορίας. Συχνά άλλαζαν χέρια μέχρι τον τελικό προορισμό. Όταν περνούσαν τα σύνορα της Ελλάδας, μεταπωλούνταν σε Αλβανούς (330 έως 1650 δολάρια), οι οποίοι φρόντιζαν για την εγκατάσταση και την εκμετάλλευσή τους.⁵⁵

iii. Το αλβανικό δίκτυο

Από το 1991 έως το 1994, οι Αλβανοί σωματέμποροι και οι Έλληνες συνεργάτες προωθούσαν γυναίκες και ανήλικα κορίτσια αποκλειστικά από την Αλβανία. Από το 1995 και μετά την πολιτική κρίση στην Νότια Γιουγκοσλαβία άρχισαν να διεισδύουν στο Κόσοβο, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, εισάγοντας στην πορνεία γυναίκες αλβανικής καταγωγής, μέσω εξαπάτησης, χρήσης βίας και αγοράς ή ενοικίασης από συγγενείς. Η πολιτική κατάσταση σε αυτήν την περιοχή ευνόησε τους Αλβανούς σωματέμπορους να μεταφέρουν γυναίκες και ανήλικες Αλβανές στην αγορά της Ελλάδας και της Ιταλίας, ως εξαναγκαστικά εκδιδόμενες.⁵⁶

Αποτελεί το τρίτο δίκτυο από άποψη τόσο αριθμού γυναικών και ανηλίκων που προώθησε και εκμεταλλεύτηκε στη χώρα μας, όσο και όγκου μισθώσεων. Συγκεκριμένα από το 1997 έως το 2000 κατείχε το 26% στο σύνολο των πορνικών μισθώσεων. Η πρόοδος του δικτύου οφείλεται στις χαμηλές τιμές έκδοσης των γυναικών και την αύξηση των γυναικών κατά την περίοδο 1994 – 1997 από 1.500 σε 4.400. Ακολούθησε σκληρή πολιτική αναγκάζοντας τις γυναίκες να δουλεύουν περισσότερες μέρες από τις άλλες εκδιδόμενες.

Βέβαια, η υπερεκμετάλλευσή τους ήταν σταδιακά λιγότερη από όσες είχαν προωθηθεί τα πρώτα χρόνια. Αν και είχε αρχικά αδυναμίες οργάνωσης και προγραμματισμού, σταδιακά άρχισε να εδραιώνεται με τις κατάλληλες στρατηγικές ενέργειες, αποτελώντας ένα από τα βασικότερα διεθνή δίκτυα σωματεμπορίας στην πορνεία της σύγχρονης Ελλάδας.⁵⁷

iv. Το βαλκανικό δίκτυο

Η προώθηση γυναικών από το δίκτυο αυτό αφορά τις χώρες της Βαλκανικής και συγκεκριμένα τη Βουλγαρία και λιγότερες από Ρουμανία και Σλοβενία, αφού προωθήθηκαν κατά μεγάλο ποσοστό στην Ιταλία. Πολλές φορές, μάλιστα, γυναίκες από τη Ρουμανία και τη Σλοβενία που εκδίδονταν για πρώτη φορά στην Ελλάδα, στη συνέχεια μεταπωλούνταν στην Ιταλία.

Κυρίως προωθούνταν στη Βόρεια Ελλάδα, για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, όπου υπήρχε ζήτηση και αργότερα είτε γυρνούσαν στις πατρίδες τους, είτε κατευθύνονταν προς τη Νότια Ελλάδα.

55. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 242-243.

56. Λάζος Γρηγόρης, *ό.π.*, σελ.245-246.

57. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», 2002, σελ. 72-77.

Το δίκτυο αυτό εμφανίστηκε το 1990 και ακολούθησε ανοδική πορεία σε όλη τη δεκαετία. Όμως, δεν αξιοποίησε όλες τις ευκαιρίες που υπήρχαν στην εξαναγκαστική πορνεία, ενώ συγχρόνως οι γυναίκες μισθώνονταν κατά πολύ λιγότερο από γυναίκες των άλλων δικτύων. Για αρκετά χρόνια είχε δυσκολευτεί να εξασφαλίσει τη δική του θέση στην πορνική αγορά, έχοντας να αντιμετωπίσει τα δύο ισχυρότερα δίκτυα: το ρωσικό και το ουκρανικό.

Όμως, σταθερά αυξάνονταν τόσο τα έσοδα όσο και ο αριθμός των γυναικών. Λόγω της εγγύτητας με την Βουλγαρία, ντόπιοι σωματέμποροι, κυρίως Έλληνες, αγόραζαν γυναίκες από τη Νότια Βουλγαρία, υιοθετώντας μια αυτόνομη δράση. Η συνεχόμενη ανοδική πορεία επιτρέπει να συμπεράνουμε την περαιτέρω ανάπτυξη του.⁵⁸

v. Το πολωνικό δίκτυο

Είχε πρωταγωνιστήσει κατά τη δεκαετία του 1980, αλλά η παρουσία του σημείωσε κάμψη στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και η δράση του περιορίστηκε στο ελάχιστο. Βέβαια, συνέχισε να εισάγει γυναίκες στην πορνεία της Ελλάδας, σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 (περίπου 15 γυναίκες το χρόνο).⁵⁹ Το μερίδιο σε μισθώσεις που διεκδίκησε ήταν πολύ μικρό, ενώ υπολογίζεται ότι κατά τη δεκαετία του 1990 η εκδιδόμενη από την Πολωνία μισθωνόταν περίπου 200 φορές το χρόνο. Από το 1992 και μετά είχε εκτοπιστεί με δεδομένη την επικράτηση των ισχυρών και μεγάλων διεθνών δικτύων σωματεμπορίας.⁶⁰

58. Λάζος Γρηγόρης, *ό.π.*, σελ. 165-167.

59. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ. 232.

60. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», 2002, σελ. 84 και 171.

Πίνακας 5

ΕΤΟΣ	ΔΙΚΤΥΑ				
	Ρωσικό	Ουκρανικό	Αλβανικό	Βαλκανικό	Πολωνικό
1990	710	390	0	10	970
1991	1.150	540	330	390	590
1992	2.190	1.130	450	490	240
1993	4.240	2.330	980	840	30
1994	5.360	3.740	1.490	930	11
1995	6.930	5.770	2.600	1.160	17
1996	7.970	7.370	3.250	1.560	18
1997	7.930	7.630	4.400	1.790	15
1998	7.050	6.810	3.730	2.110	14
1999	6.740	6.640	4.180	2.730	12
2000	6.290	6.540	3.940	2.620	17

Πηγή: Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», σελ. 237

Στον πίνακα παρουσιάζονται οι πληθυσμοί των αλλοδαπών εκδιδομένων γυναικών, που το κάθε δίκτυο ή και συνεργάτες ή εταίροι του είχαν υπό τον έλεγχο τους στην πορνική αγορά. Δεν παρουσιάζεται ο αριθμός των κατά έτος εισαγομένων στην εξαναγκαστική πορνεία της Ελλάδας αλλοδαπών γυναικών.

III. Τρόποι δράσης δικτύων

i. Χαρακτηριστικά δραστών και χώρες προέλευσής τους

Επιχειρώντας να αποδοθεί ο χαρακτήρας των εμπλεκόμενων εγκληματικών ομάδων που δρουν στην Ελλάδα, θα μπορούσε να επισημανθεί ότι αυτές έχουν, κυρίως, ολιγομελή σύνθεση, 2 έως 8 ατόμων το περισσότερο, με σχετικό καταμερισμό καθηκόντων και ασαφή ή εναλλασσόμενη κατανομή ρόλων κάτω από τον αρχηγό.

Ωστόσο, υπάρχουν εγκληματικές ομάδες και δίκτυα, τα οποία συγκεντρώνουν χαρακτηριστικά στοιχεία και κριτήρια τέτοια, ώστε να κατατάσσονται στις ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος. Αυτό σημαίνει ότι αποτελούν εγκληματικές ομάδες, που χαρακτηρίζονται από ιεραρχική δομή και σαφή κατανομή δραστηριοτήτων και ρόλων (αρχηγός, διοργανωτές, προστάτες, οδηγοί, φύλακες, τηλεφωνήτριες κ.α.). Οι δραστηριότητές αυτών των ομάδων έχουν απροσδιόριστη χρονική διάρκεια, χρησιμοποιούν βία ή άλλες μορφές εκφοβισμού, διαπράττουν σοβαρά ποινικά αδικήματα και επιδιώκουν το κέρδος.

Πάντως, στις περισσότερες από τις περιπτώσεις που έχουν διερευνηθεί από την Αστυνομία και οι εμπλεκόμενοι δράστες ήταν Έλληνες, στις φάσεις της «διακίνησης» δεν είχαν εμπλοκή εγκληματικές ομάδες άλλων εθνικοτήτων. Έχουν υπάρξει, όμως, και περιπτώσεις, στις οποίες οι ομάδες αποτελούνταν από αμιγώς αλλοδαπούς δράστες και παρατηρήθηκε εμπλοκή και άλλων εγκληματικών ομάδων.

Αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση Ρουμάνων, οι οποίοι εντόπιζαν από τριετίας νεαρές εμφανίσιμες γυναίκες από τη Ρουμανία, τις στρατολογούσαν και τις μετέφεραν παράνομα στην Ελλάδα. Στη συνέχεια, τις πωλούσαν σε εγκληματικές ομάδες Αλβανών μαστροπών, οι οποίοι τις διοχέτευαν σε κυκλώματα πορνείας, με σκοπό την οικονομική τους εκμετάλλευση. Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί συνεργασία μεταξύ των εγκληματικών ομάδων ή μεμονωμένων δραστών στη διάθεση ή την «πώληση» των διακινούμενων γυναικών.

Οι συλληφθέντες τα τελευταία χρόνια δράστες για αδικήματα που σχετίζονται με εμπορία και σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών είναι κυρίως Έλληνες, καθώς και δράστες αμιγώς αλλοδαποί, όπως Αλβανοί, Βούλγαροι, Ρουμάνοι, υπήκοοι της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (ΕΣΣΔ), Γιουγκοσλάβοι, Αρμένιοι, Αιγύπτιοι, που στρατολογούσαν και μετέφεραν παράνομα στην Ελλάδα γυναίκες και ανήλικους με σκοπό την οικονομική εκμετάλλευση και τη διοχέτευσή τους σε κυκλώματα πορνείας.

Ο χώρος φύλαξης, ο τρόπος μεταφοράς τους, η ανεύρεση πελατών είναι αρμοδιότητα των Ελλήνων δραστών. Ο εντοπισμός τους σε κάποιες περιπτώσεις είναι δύσκολος γιατί οι έμποροι τις ανταλλάσσουν ή τις πωλούν, μετακινώντας αυτές από το ένα σημείο της Ελλάδας στο άλλο σε μικρά χρονικά διαστήματα. Αξίζει να αναφερθεί ότι το 1999 στην Ελλάδα αποκαλύφθηκαν περίπου 30 με 40 εγκληματικές ομάδες.

Στα χέρια των δραστών που συνελήφθησαν βρέθηκε και κατασχέθηκε πολύ υψηλός αριθμός κινητών τηλεφώνων, αυτοκίνητα, υψηλά χρηματικά ποσά, βιβλιάρια καταθέσεων, τηλεοράσεις και κάμερες λήψης (κυρίως σε κρυφούς

οίκους ανοχής).⁶¹ Πρέπει να επισημανθεί ότι η χρήση καρτοκινητών τηλεφώνων είναι ευρεία με αποτέλεσμα να εντοπίζονται με ιδιαίτερη δυσκολία.

Επίσης, ορισμένες φορές οι δράστες ισχυρίζονται ή διαδίδουν έντεχνα ότι ασκούν επιρροή ή έχουν διασυνδέσεις με κρατικούς υπαλλήλους, τακτική την οποία εφαρμόζουν, προκειμένου να αμφισβητήσουν την εντιμότητά τους και να επιτύχουν τους σκοπούς τους. Κυρίως επιθυμούν την αποφυγή των ελέγχων, οι οποίοι θα οδηγήσουν στην παραπομπή τους στη δικαιοσύνη.

Επισημαίνεται ότι το σύνολο σχεδόν των υποθέσεων που διερευνήθηκαν από την αρμόδια Διεύθυνση αναφορικά με την εμπλοκή αστυνομικών υπαλλήλων δεν επιβεβαιώθηκαν.

Από τα στοιχεία που τηρούνται, προκύπτει αύξηση της συμμετοχής γυναικών εγκληματιών στις ομάδες διακίνησης και μάλιστα πολλές φορές αλλοδαπές γυναίκες, οι οποίες στο παρελθόν ήταν θύματα μετατρέπονται σε δράστες. Το φαινόμενο εντείνεται τον τελευταίο καιρό και οι δράστες αυτής της κατηγορίας εμφανίζονται όλο και συχνότερα (στοιχεία 1999).⁶²

Πολλοί από τους δράστες έκαναν χρήση ψευδών στοιχείων ταυτότητας ή ψευδώνυμων ή χρησιμοποιούσαν μόνο τα μικρά τους ονόματα, έτσι ώστε να αποτρέψουν το φαινόμενο σύλληψής τους. Ακόμη, ορισμένοι από τους αλλοδαπούς που έχουν συλληφθεί από τις Αστυνομικές Αρχές, διαπιστώθηκε ότι είχαν επανακάμψει στην Ελλάδα είτε με παράνομο τρόπο, από τα αφύλακτα χερσαία βόρεια σημεία των συνόρων της χώρας μας, είτε χρησιμοποιώντας πλαστά έγγραφα ταυτότητας. Αυτό γινόταν, κυρίως, εάν είχαν απελαθεί στο παρελθόν μετά την εκτέλεση ή την αναστολή εκτέλεσης της ποινής τους για το ίδιο ή κάποιο άλλο αδίκημα.

Επιπλέον, προμήθευαν τους αλλοδαπούς με πλαστά έγγραφα, προκειμένου αυτοί να εισαχθούν στην Ελλάδα. Έτσι, εφοδίαζαν τις γυναίκες με πλαστά ταξιδιωτικά έγγραφα ή πλαστά έγγραφα διαμονής και εργασίας (λευκές και πράσινες κάρτες). Τα έγγραφα αυτά προέρχονται από κλοπή ή πλαστογραφία.

Οι μορφές πλαστογράφησης εκδηλώθηκαν μέσα από την εκμετάλλευση της διαδικασίας των ελληνοποιήσεων και του καθεστώτος χορήγησης πράσινης κάρτας από τον ΟΑΕΔ σε αλλοδαπούς, την παραποίηση στοιχείων προσωπικής ταυτότητας, την έκδοση βίζας παλιννόστησης με πλαστά δικαιολογητικά και την έκδοση διαβατηρίων με κατάρτιση και κατάθεση πλαστών δικαιολογητικών διαμέσου γραφείων ταξιδίων στα αρμόδια τμήματα των Νομαρχιών.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν έχει διαπιστωθεί εμπλοκή νομίμων εταιριών ή οργανισμών σε περιπτώσεις εμπορίας γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική και την οικονομική τους εκμετάλλευση.

61. Δεσφινιώτου Ρεγγίνα, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Εμπορία Ανθρώπων – Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999”, Αθήνα Ιούνιος 2000,σελ. 8-10.

62. Σκότης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: “Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας”, σελ. 7.

Στην Ελλάδα ο τύπος της εγκληματικής ομάδας που κυρίως δραστηριοποιείται, αποτελείται από τον αρχηγό που είναι Έλληνας υπήκοος (άνδρας ή γυναίκα) και τους συνεργάτες που μπορεί να είναι:

- Ομοεθνείς των αλλοδαπών γυναικών, οι οποίοι εντοπίζουν και στρατολογούν τις γυναίκες στις χώρες καταγωγής τους και τις μεταφέρουν στην Ελλάδα, προκειμένου να τις προωθήσουν σε κυκλώματα πορνείας.
- Αλβανοί και Έλληνες φύλακες των γυναικών στους χώρους διαμονής τους, έτσι ώστε να ελέγχεται η επικοινωνία τους.
- Έλληνες υπήκοοι που παραλαμβάνουν τις γυναίκες όταν φθάσουν στην Ελλάδα, νόμιμα ή παράνομα, και τις μεταφέρουν υπό συνεχή επιτήρηση στους κρυφούς οίκους ανοχής ή στα ξενοδοχεία, όπου εκδίδονται.
- Έλληνες υπήκοοι (κυρίως γυναίκες) που απαντούν στις τηλεφωνικές κλήσεις που δέχονται, έπειτα από τη δημοσίευση των «ροζ αγγελιών» στις εφημερίδες και τα περιοδικά και κανονίζουν ραντεβού με τους πελάτες.⁶³

ii. Στρατολόγηση γυναικών και τρόποι παράνομης διακίνησης

Η στρατολόγηση γυναικών γίνεται από οργανωμένες ή μη ομάδες κακοποιών τόσο ημεδαπών όσο και αλλοδαπών, ανδρών και γυναικών, είτε στις χώρες προέλευσης είτε στη χώρα μας. Το σύνηθες πρόσχημα είναι η αξιοπρεπής και προσοδοφόρα εργασία ως «καλλιτέχνης» ή *babysitter* ή ως συνοδοί ατόμων μεγάλης ηλικίας, ο γάμος με άτομα που διαθέτουν υψηλό εισόδημα και αντίστοιχη κοινωνική θέση, καθώς και η επαγγελματική και οικονομική τους αποκατάσταση.

Στη στρατολόγηση εμφανίσιμων και νέων σε ηλικία γυναικών, συμμετέχουν, πέρα από τις εγκληματικές ομάδες, και τα γραφεία ταξιδίων στις χώρες προέλευσής τους, καθώς και τα γραφεία ευρέσεως εργασίας, που στην πλειοψηφία τους λειτουργούν παράνομα. Η παράνομη διακίνηση γίνεται με τους εξής τρόπους:

- Μέσω του εφοδιασμού τους με κλεμμένα ή πλαστογραφημένα ταξιδιωτικά έγγραφα.
- Με τη χρήση γνήσιων εγγράφων που εκδόθηκαν νόμιμα και μετά παραποιήθηκαν.
- Με τη διέλευση μέσω αφύλακτων δύσβατων σημείων των βορείων συνόρων της χώρας μας και την προώθησή τους στο εσωτερικό της με διάφορους τρόπους (Ταξί, ΙΧ αυτοκίνητα, μέσα μαζικής μεταφοράς), από τους ίδιους τους κακοποιούς ή συνεργάτες τους.
- Με τη «συγκαλυμμένη» μεταφορά τους με φορτηγά αυτοκίνητα μεταφοράς γενικού φορτίου ή με λεωφορεία που διαθέτουν ειδικές κρύπτες, με την παραβίαση της προξενικής θεώρησης που λαμβάνουν από προξενεία Ευρωπαϊκών χωρών, που εδρεύουν στις χώρες της Κεντρικής, Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

63. Δεσφινιώτου Ρεγγίνα, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Εμπορία Ανθρώπων – Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999”, Αθήνα Ιούνιος 2000,σελ. 9-12.

Σύμφωνα με πληροφορίες των αξιωματικών συνδέσμων της Αστυνομίας, σε συγκεκριμένες περιοχές της Αλβανίας και της Βουλγαρίας (και άλλες χώρες ενδεχομένως) υπάρχουν στρατόπεδα – σκλαβοπάζαρα, όπου γίνεται συστηματικά αγοραπωλησία αλλοδαπών γυναικών, οι οποίες προωθούνται σε άλλες χώρες με σκοπό την οικονομική – σεξουαλική εκμετάλλευσή τους.⁶⁴

iii. Στοιχεία για το MODUS OPERANDI

Μέθοδοι στρατολόγησης

Από τις περιπτώσεις εμπορίας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών που έχουν εξιχνιαστεί στη χώρα μας, προκύπτει ότι οι συνηθέστεροι τρόποι δράσης των κακοποιών έχουν ως εξής:

Στρατολόγηση γυναικών στην Ελλάδα: Οι προαγωγοί ή σωματέμποροι επιλέγουν τα υποψήφια θύματά τους μεταξύ κυρίως των αλλοδαπών γυναικών που διαμένουν παράνομα στη χώρα μας και έχουν χαμηλό οικονομικό, βιοτικό και κοινωνικό επίπεδο. Τους υπόσχονται την κοινωνική και οικονομική τους προαγωγή και αναγνώριση και τις πείθουν να εργαστούν σε διάφορα δημόσια κέντρα (μπαρ, κέντρα διασκεδάσεως κτλ.) και πολλές φορές τις εφοδιάζουν και με πλαστά έγγραφα διαμονής.

Αρχικά τους αναθέτουν «αθώες» εργασίες, όπως σερβιτόρες σε μπαρ, καφετέριες, κέντρα διασκέδασης και στη συνέχεια με διάφορους τρόπους, όπως μη καταβολή δεδουλευμένων ημερομισθίων, παρακράτηση των διαβατηρίων και λοιπών εγγράφων τους, άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας, βιασμός, παράνομη κατακράτησή τους υπό επιτήρηση κτλ. τις εξαναγκάζουν να εκδίδονται είτε εντός των καταστημάτων όπου εργάζονται είτε σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους έναντι προσυμφωνημένης αμοιβής, πολύ μικρό μέρος της οποίας αποδίδεται σε αυτές. Επίσης, έχει διαπιστωθεί εξώθηση των γυναικών αυτών στην πορνεία, μέσω Ινστιτούτων Αισθητικής (μασάζ) με το πρόσχημα της παροχής «υπηρεσιών περιποίησης» στους πελάτες.

Ένας άλλος τρόπος εξώθησης των γυναικών αυτών στην πορνεία είναι η διαφήμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών (περιποιήσεων) μέσα σε κρυφούς οίκους ανοχής, διαμέσου εφημερίδων και περιοδικών.

Στρατολόγηση γυναικών στις χώρες προέλευσης: Αυτή γίνεται από οργανωμένες ομάδες Ελλήνων και αλλοδαπών δραστών στις χώρες Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, οι οποίες στρατολογούν γυναίκες νεαρής ηλικίας με το πρόσχημα της εξεύρεσης εργασίας στην Ελλάδα, τις εφοδιάζουν με διαβατήρια και τις προωθούν στη χώρα μας για εργασία και τμηματική εξόφληση των οφειλομένων χρημάτων. Μόλις λήξει η τουριστική «VISA» τους, οι γυναίκες είτε δεν επιστρέφουν στη χώρα τους οικειοθελώς, είτε με εξαναγκασμό των

64. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης” Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ. 2-3.

προαγωγών που τις «προστατεύουν», συνεχίζουν να εκδίδονται έναντι αμοιβής, την οποία κατακρατούν οι «προστάτες». Πολλές φορές έχει διαπιστωθεί η συνεργασία μεταξύ άλλων δραστών με σκοπό την «πώληση» ή «ανταλλαγή» των γυναικών ή ακόμα την «επινοικίασή» τους έναντι αμοιβής για ορισμένο χρονικό διάστημα, οδηγώντας αυτές σε άλλα «στέκια», σε διάφορα μέρη της χώρας, γεγονός που δυσχεραίνει το έργο εντοπισμού τους από τις Διοικητικές Αρχές.

Σε αρκετές περιπτώσεις η στρατολόγηση γίνεται μέσω γραφείων ευρέσεως εργασίας των χωρών προέλευσης των θυμάτων, ενώ κάποιες φορές οι εγκληματικές ομάδες χρησιμοποίησαν παράνομα ελληνικά γραφεία ευρέσεως εργασίας, όπως καλλιτεχνικά γραφεία. Σε μεμονωμένες περιπτώσεις εμπορίας τα θύματα υπήρξαν θύματα απαγωγής που μεταφέρθηκαν στη συνέχεια στη χώρα μας.

Σε μια περίπτωση διαπιστώθηκε η απόσπαση από την επιμέλεια των γονέων της, η μεταφορά στην Ελλάδα και η εξώθηση σε κύκλωμα πορνείας ανήλικης Αλβανής υπηκόου από ομοεθνή της με την υπόσχεση τέλεσης μελλοντικού γάμου.

Σε μεμονωμένες περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί η τέλεση εικονικών πολιτικών γάμων Ελλήνων υπηκόων προκειμένου να αποκτήσουν οι αλλοδαπές γυναίκες τίτλο διαμονής στην Ελλάδα και να διευκολυνθούν οι παράνομες δραστηριότητές τους. Αυτό πραγματοποιείται με τη μεσολάβηση τρίτων προσώπων με την καταβολή χρηματικών ποσών. Η απόδειξη, όμως, των περιστατικών αυτών είναι ιδιαίτερα δύσκολη, επειδή συνήθως γίνεται με τη συναίνεση του εμπλεκόμενου Έλληνα υπηκόου (μεγάλης ηλικίας, χαμηλού κοινωνικού, οικονομικού και διανοητικού επιπέδου / status).

Γίνεται φανερό ότι πέρα από την εμπορία ανθρώπων, διαπράττονται και άλλα συναφή αδικήματα, όπως παράνομη είσοδος, διαμονή και εργασία, χρήση πλαστών εγγράφων, εκβίαση, παράνομη βία, παράνομη κατακράτηση, παρακράτηση εγγράφων ταυτότητας και διαμονής, μαστροπεία, διευκόλυνση αλλότριας ακολασίας κ.τ.λ. Οι εμπλεκόμενοι κακοποιοί σε αυτή τη μορφή εγκληματικότητας, έχει διαπιστωθεί ότι διαπράττουν και άλλες σοβαρές αξιόποινες πράξεις, όπως ξέπλυμα χρήματος, κατάρτιση πλαστών ή νόθευση εγγράφων, υφαρπαγή ψευδών βεβαιώσεων, εκβιάσεις σε τρίτα πρόσωπα, παράνομη οπλοκατοχή και σε ορισμένες περιπτώσεις διακίνηση ναρκωτικών. Έχουν, επίσης, καταγραφεί περιστατικά απόπειρας αυτοκτονίας και αυτοκτονίας γυναικών που τις κατακρατούσαν παράνομα σε ξενοδοχεία οι εμπλεκόμενοι δράστες.⁶⁵

Δρομολόγια και μέσα μεταφοράς

Οι γυναίκες που στρατολογήθηκαν στο εξωτερικό μεταφέρθηκαν στη χώρα μας παράνομα μέσω μη νομοθετημένων χερσαίων συνοριακών σημείων διέλευσης της Ελληνο – βουλγαρικής, Ελληνο – σκοπιανής και Ελληνο – αλβανικής μεθορίου και στη συνέχεια προωθήθηκαν με τη βοήθεια συνεργών σε διάφορες

65. Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 8-9/1999, σελ. 877 – 878

πόλεις της χώρας. Η παραλαβή και μεταφορά γίνεται είτε οδικώς είτε με τα πόδια από παράνομα περάσματα.

Η προώθησή τους στο εσωτερικό γίνεται με μισθωμένα ιδιωτικά οχήματα ή ταξί ή ακόμα και λεωφορεία του ΚΤΕΛ, έπειτα από ραντεβού στα βόρεια χερσαία συννοριακά σημεία διέλευσης της χώρας μας. Σπανίως γίνεται με το τρένο ή με αεροπορικά μέσα. Υπάρχει η πληροφορία ότι σε περιπτώσεις απέλασης αλλοδαπών μέσω Βουλγαρίας με το τρένο, κάποιοι ανεβαίνουν στην αμαξοστοιχία πριν τους Βούλγαρους αστυνομικούς και αποβιβάζουν με τη βία νεαρές γυναίκες κατ' επιλογή, προκειμένου να τις επαναπροωθήσουν την ίδια μέρα στην Ελλάδα, μέσω δύσβατων, ανεπιτήρητων περασμάτων.

Σύμφωνα με μαρτυρία θύματος εμπορίας, πολλές φορές γυναίκες που απελαύνονται από την Ελλάδα και επιστρέφουν με το τρένο στη χώρα τους απελπισμένες γιατί επιστρέφουν με «άδεια χέρια», αποφασίζουν να πηδήξουν από το τρένο για να γυρίσουν στην Ελλάδα και να έχουν δεύτερη ευκαιρία εργασίας με τραγικά αποτελέσματα γι' αυτές πολλές φορές.⁶⁶

IV. Τα μοντέλα οργάνωσης των δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας

Η προσέγγιση της διεθνικής σωματεμπορίας γίνεται πολλές φορές ευκολότερα κατανοητή σε όρους οργανωμένης εγκληματικής ομάδας ή συμμορίας. Η συγκεκριμένη προσέγγιση συμβάλλει στην εστίαση των νομοθετικών πλαισίων και κατασταλτικών δράσεων σε στόχους που μπορούν να οριστούν και σε πρόσωπα, στα οποία μπορεί να αποδοθεί συγκεκριμένη ποινική ευθύνη. Ωστόσο, το trafficking θα πρέπει να κατανοηθεί ως δίκτυο παγκόσμιας εμβέλειας, το οποίο είναι ανεξάρτητο της δράσης ενός συγκεκριμένου προσώπου ή μιας συγκεκριμένης ομάδας.

Τα μοντέλα που παρουσιάζονται στη συνέχεια αποτελούν γενικεύσεις με βάση τις εξελίξεις του φαινομένου στην Ελλάδα, ιδιαίτερα της χρονικής περιόδου 1998 – 2002. Επιπλέον, αποτελούν μοντέλα, δηλαδή προσπάθειες λογικής συμπύκνωσης, που, όμως, αποκλίνουν από το σύνολο των συγκεκριμένων περιπτώσεων, στις οποίες αναφέρονται. Ακόμη, δεν επιχειρείται η δημιουργία γενικότατων μοντέλων που αφορούν στο σύνολο των δικτύων, αλλά υπάρχει μια εστίαση στα πιο διαδεδομένα και επιτυχημένα στην πράξη δίκτυα σωματεμπορίας.

Στο σημείο αυτό θα δοθούν κάποιες διευκρινίσεις, προκειμένου να προσεγγιστούν ευκολότερα τα μοντέλα που παρουσιάζονται:

- Ο τρόπος διασύνδεσης και η κατανομή ρόλων των δικτύων που οργανώνονται στα μοντέλα παρουσιάζουν υψηλή αντιστοιχία με επτά ή οκτώ στα δέκα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας που έδρασαν ή δρουν στην Ελλάδα.

66. Δεσφινιώτου Ρεγγίνα, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Εμπορία Ανθρώπων – Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999”, Αθήνα Ιούνιος 2000,σελ. 11-12.

- Οι ρόλοι που εντοπίζονται μπορεί να αναφέρονται σε παραπάνω από ένα άτομα ή και αντίστροφα, το ίδιο άτομο μπορεί να αναλαμβάνει δύο ρόλους.
- Ένας ρόλος μπορεί να μην αναφέρεται σε ένα άτομο, αλλά με ένα επιμέρους εξειδικευμένο δίκτυο ατόμων. Δηλαδή, να περιλαμβάνει μια δέσμη από άτομα και μηχανισμούς.
- Ορισμένοι περιφερειακοί ρόλοι μπορεί συγκυριακά να παραμείνουν ανενεργοί σε μια φάση της διαδικασίας.
- Εκτός της πελατείας, η γυναίκα που προορίζεται για έκδοση, μπορεί να γίνει αντικείμενο σεξουαλικής εκμετάλλευσης και από άλλα πρόσωπα. Κατά τη μετάβασή της προς τον πελάτη ή και κατά τη διάρκεια της θητείας της, μπορεί να τύχει διαδικαστικής ή συγκυριακής σεξουαλικής χρήσης ή και βιασμού από άτομα του δικτύου.
- Τα δίκτυα βρίσκονται στο πλαίσιο της ευρύτερης παράνομης αγοράς.

Πάντως, πολλοί από τους ρόλους που μεσολαβούν, ώστε η γυναίκα να φτάσει στον πελάτη ή να κρατηθεί στη θέση αυτή, υπάρχουν για την εξυπηρέτηση των αναγκών διάφορων δικτύων, όπως για παράδειγμα ο ρόλος του πλαστογράφου. Πρακτικές, όπως η βία, η διαφθορά και η πλαστογραφία αποτελούν παρακάμψεις ή υποκατάστατα διαδικασιών της νόμιμης αγοράς.

i. Το ολοκληρωμένο μοντέλο διεθνικής σωματεμπορίας

Αποτελεί ένα μοντέλο, που απαρτίζεται από τρεις οργανωμένες εγκληματικές ομάδες. Εμπεριέχει τρεις κόμβους, καθένας από τους οποίους είναι σχετικά αυτόνομος, με δικό του επικεφαλής και δική του εσωτερική οργάνωση. Κάθε φάση της διαδικασίας πραγματοποιείται από διαφορετικό κόμβο – εγκληματική ομάδα. Το μοντέλο αυτό προσδίδει αυξημένη ευελιξία απέναντι στην αστυνομία και διευκολύνει τον εντοπισμό των γυναικών που πρόκειται να οδηγηθούν στην πορνεία. Στην Ελλάδα αξιοποιείται πολύ συχνά από μικρομεσαίους εκμισθωτές.⁶⁷ Το διάγραμμα που ακολουθεί περιγράφει το συγκεκριμένο μοντέλο.

67. Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 11-13.

(Το διάγραμμα υπάρχει στην εκτυπωμένη εργασία)

Πηγή: Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 14.

ii. Το συγκεντρωτικό μοντέλο διεθνικής σωματεμπορίας

Το μοντέλο αυτό περιλαμβάνει τρεις φάσεις της διεθνικής σωματεμπορίας – πορνολόγηση, μεταφορά και εκμίσθωση – οι οποίες αναλαμβάνονται από την εγκληματική ομάδα, με τη στήριξη της ευρύτερης υποδομής που παρέχει το δίκτυο. Η ομάδα με έναν ή/και δύο επικεφαλής (στη χώρα που στρατολογείται το θύμα με σκοπό την εκπόρνευση ή/και τη χώρα εκμίσθωσης).

Η συγκεκριμένη μορφή έχει το μειονέκτημα ότι συχνά μια σύλληψη μπορεί να απενεργοποιήσει το δίκτυο. Στην Ελλάδα παρουσιάζεται σε «παλαιές» ομάδες δραστών διεθνικής σωματεμπορίας, αλλά και σε σύγχρονες ιδιαίτερα ισχυρές ομάδες που διακινούν μεγάλους αριθμούς γυναικών.⁶⁸ Το διάγραμμα που ακολουθεί περιγράφει το συγκεκριμένο μοντέλο.

68. Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 15.

(Το διάγραμμα υπάρχει στην εκτυπωμένη εργασία)

Πηγή: Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 16.

iii. Το τοπικό μοντέλο διεθνικής σωματεμπορίας

Το μοντέλο αυτό αποτελείται από έναν κόμβο και εστιάζει στο σύνολο των περιπτώσεων, όπου η στρατολόγηση γυναικών με σκοπό την πορνεία πραγματοποιείται εντός των συνόρων της χώρας αποστολής, με την προώθησή τους να έχει γίνει με νόμιμα ή παράνομα μέσα, τα οποία εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των δικτύων παράνομης οικονομικής μετανάστευσης. Περιλαμβάνει δύο φάσεις – πορνολόγηση, εκμίσθωση – που πραγματοποιούνται από την ίδια ομάδα, συνήθως με έναν επικεφαλής. Το συγκεκριμένο δίκτυο είναι τοπικό, δηλαδή περιορίζεται στην Ελλάδα, με διεθνική σύσταση ως προς τα άτομα που το αποτελούν, αλλά και τις γυναίκες που στρατολογούνται.

Το δίκτυο αυτό μπορεί να μετεξελιχθεί σε δίκτυο με δύο κόμβους, αφού πολλές φορές γίνεται μεταπώληση που γυναικών που έχουν, ήδη, στρατολογηθεί, σε άλλο κόμβο – οργανωμένη ομάδα στην ίδια χώρα, στη συγκεκριμένη περίπτωση στην Ελλάδα. Η ύπαρξη ενός κόμβου μπορεί να ακυρώσει μια φάση ή να οδηγήσει σε σύλληψη ενός μέλους, δηλαδή να ακυρωθεί όλο το δίκτυο. Βέβαια, είναι ένα κλειστό δίκτυο, το οποίο έχει μικρό συντελεστή διακινδύνευσης. Στην Ελλάδα, η μορφή αυτή εστιάζει στις νόμιμες και παράνομες μετανάστριες.⁶⁹ Το διάγραμμα που ακολουθεί περιγράφει το συγκεκριμένο μοντέλο.

69. Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 17.

(Το διάγραμμα υπάρχει στην εκτυπωμένη εργασία)

Πηγή: Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 18.

iv. Το μοντέλο του κόστους μετατροπής και διατήρησης της γυναίκας ως εκδιδόμενη

Το μοντέλο αυτό αποτελεί συμπλήρωμα του πρώτου μοντέλου, απεικονίζοντας την ίδια διαδικασία, αλλά με αντίστροφη ροή. Το πρώτο μοντέλο εστιάζει στην προώθηση ατόμων από τη χώρα αποστολής προς τη χώρα προορισμού, ενώ το συγκεκριμένο εστιάζει στην προώθηση οικονομικών πόρων από τη χώρα προορισμού προς τη χώρα αποστολής. Από την οπτική αυτή, οι χώρες προορισμού των ατόμων είναι οι χώρες αποστολής των πόρων, ενώ οι χώρες αποστολής των ατόμων είναι οι χώρες προορισμού των πόρων.

Στο μοντέλο αυτό τα πάγια έξοδα παραμένουν σταθερά. Τα μεταβλητά έξοδα του εκμισθωτή είναι ανάλογα του τύπου και του ρυθμού έκδοσης της γυναίκας. Εξαρτώνται από:

- Τον αριθμό των μισθώσεων.
- Τη διάρκεια της πορνικής θητείας.
- Τα έξοδα φύλαξης, διαφθοράς, μετακίνησης, εγκατάστασης.
- Τα έξοδα συντήρησης της εκδιδόμενης γυναίκας.
- Το πεδίο εκπόρνευσης.
- Τα ευρύτερα μέτρα και την άμεση δράση της Αστυνομίας.

Συγκρίνοντας τον καταμερισμό του οικονομικού προϊόντος που παράγει η εκδιδόμενη γυναίκα, γίνεται εμφανής η δυσμενής θέση της, απολαμβάνοντας μόνο το 15% του οικονομικού προϊόντος της. Επιπλέον, διαφαίνεται η άνιση κατανομή των εσόδων μεταξύ του δικτύου στις χώρες αποστολής – διακίνησης της γυναίκας (π.χ Ρωσία ή Ουκρανία) και τη χώρα προορισμού της (π.χ Ελλάδα): 97% έναντι 3% - ή, αν προστεθούν οι απολαβές της εκδιδόμενης γυναίκας στα έσοδα της χώρας αποστολής, τότε είναι 82% έναντι 18%.

Τουλάχιστον σε σχέση με την Ελλάδα, τα έσοδα των δικτύων στις χώρες αποστολής – διακίνησης στηρίζονται στον αριθμό των προωθούμενων γυναικών προς έκδοση στην πορνεία. Αν μια γυναίκα προωθηθεί περισσότερες από μια φορές, τα έσοδα τα δικτύου στη χώρα αποστολής αυξάνονται, αν και όχι ανάλογα.⁷⁰ Το διάγραμμα που ακολουθεί περιγράφει το συγκεκριμένο μοντέλο.

70. Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 19.

(Το διάγραμμα υπάρχει στην εκτυπωμένη εργασία)

Πηγή: Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 20.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ TRAFFICKING ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια ερμηνείας της ανάπτυξης και διάγκωσης του φαινομένου στη χώρα μας. Για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν όλοι εκείνοι οι παράγοντες, που προκάλεσαν την εξέλιξη και γιγάντωση του trafficking στην Ελλάδα και να δοθεί η ιστορική και κοινωνιολογική τους διάσταση.

Επιχειρείται μια κατηγοριοποίηση των παραγόντων σε αυτούς που αφορούν στην Ελλάδα και αυτούς που αφορούν στις χώρες προέλευσης των θυμάτων, καθώς και σε ορισμένους άλλους γενικότερους, παγκόσμιας διάστασης.

Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν μπορεί να απομονωθεί κανένας παράγοντας, εφόσον από μόνος του δεν θα ήταν ικανός να επηρεάσει το φαινόμενο.

Εξάλλου, όλα τα κριτήρια με τα οποία ερμηνεύεται το trafficking αλληλοσυμπληρώνονται και συνδυάζονται μεταξύ τους. Επίσης, δεν είναι σαφή τα όρια διαχωρισμού τους, εφόσον οι παράγοντες βρίσκονται σε συνεχή αλληλεξάρτηση, με τελικό αποτέλεσμα την εμφάνιση και περαιτέρω επέκταση του φαινομένου στη σύγχρονη Ελλάδα.

I. Παράγοντες στην Ελλάδα

i. Γεωγραφικοί παράγοντες

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας και η ιδιότητά της ως σταυροδρόμι Δύσης και Ανατολής, δεν θα μπορούσε να μην επιδράσει στην ραγδαία εξάπλωση του φαινομένου, με δεδομένη την τάση του παγκόσμιου πληθυσμού να μετακινείται ολοένα και περισσότερο τις τελευταίες δεκαετίες.

Συγχρόνως, η Ελλάδα αντιμετωπίζει τεράστιο πρόβλημα, λόγω του εκτεταμένου των συνόρων της, την ευκολία προσπέλασής τους και την έλλειψη εκτεταμένων συνοριακών ελέγχων. Για το λόγο αυτό, η Ελλάδα αποτελεί στη συνείδηση κάθε μετανάστη μια χώρα εύκολης πρόσβασης και εισόδου. Σκοπός των μεταναστών είναι τόσο η εγκατάσταση και διαμονή, όσο και η διέλευση, με τελικό προορισμό τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁷¹

71. Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 8-9/1999, σελ. 879.

ii. Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες

Στην κατηγορία αυτή υπάγονται πολλοί παράγοντες, με δεδομένες τις μεταβολές που έχουν πραγματοποιηθεί σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο στη χώρα μας.

Κοινωνική και οικονομική κατάσταση

Η σταδιακή βελτίωση της οικονομικής κατάστασης, η γενικότερη άνοδος του βιοτικού επιπέδου και η κοινωνική σταθερότητα αποτελούν ευνοϊκά κριτήρια προσέλκυσης αλλοδαπών, που επιθυμούν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα. Η χώρα μας αποτελεί για τους ανθρώπους αυτούς καταφύγιο εθνικής, θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής ασφάλειας και ελευθερίας.⁷²

Συγχρόνως, η διαρκώς αυξανόμενη κατάρρευση κοινωνικών και οικονομικών αξιών και η ανάδειξη του χρήματος σε αυτοσκοπό και μοναδικό κίνητρο κοινωνικής δράσης, συντελούν στον παραμερισμό κάθε δισταγμού στην ανάληψη οποιασδήποτε εγκληματικής δράσης σοβαρά κερδοφόρας.

Έτσι, ο ίδιος ο άνθρωπος ακόμη και το παιδί, γίνεται εμπόρευμα που διακινείται και προορίζεται για κάθε χρήση. Η ευθύνη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης είναι τεράστια στην διόγκωση του συγκεκριμένου προβλήματος. Οι αγγελίες στον Τύπο, οι διαφημίσεις ροζ τηλεφώνων, η πορνογραφία στον Τύπο και στο Internet, οι εκπομπές στην τηλεόραση, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες αύξησης της ζήτησης και της προσφοράς.

Για το λόγο αυτό, η επιρροή και ο ρόλος των ΜΜΕ δεν θα πρέπει να αμφισβητούνται και να αγνοούνται, από τη στιγμή που η διαφήμιση είναι γενικά ένα αναγνωρισμένο μέσο επηρεασμού της συμπεριφοράς των ατόμων. Έτσι, η κατάλληλη διαφήμιση των *ροζ τηλεφώνων* κεντρίζει το ενδιαφέρον των πελατών, οι οποίοι ξοδεύουν απίστευτα ποσά για το σκοπό αυτό.⁷³

Αυτό δείχνει ότι η ευθύνη των απλών πολιτών στην επέκταση του προβλήματος είναι τεράστια. Εξάλλου, οι πελάτες είναι οι άμεσοι αποδέκτες των υπηρεσιών που προσφέρουν οι γυναίκες, με τις οποίες έχουν μια ιδιότυπη οικονομική σχέση. Και αυτή ακριβώς η σχέση μεταξύ εκδιδόμενης και πελάτη φανερώνει τη μορφή που λαμβάνει η σχέση των φύλων σε μια κοινωνία, μέσα στην οποία οι άνθρωποι και οι σχέσεις μεταξύ τους, ανάγονται σε εμπορεύματα, που πωλούνται και αγοράζονται.

Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα, κυρίως, μετά το 1990 και μέχρι σήμερα, η οικονομική σχέση μεταξύ πελάτη και εκδιδόμενης, έχει λάβει την επαχθέστερη μορφή της, μέσω της εξαναγκαστικής πορνείας και της στέρησης της δυνατότητας ελεύθερης επιλογής από την πλευρά των γυναικών.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 υπολογίζεται ότι ογδόντα χιλιάδες περίπου γυναίκες και παιδιά εντάχθηκαν στο χώρο της εξαναγκαστικής πορνείας στη χώρα μας, ενώ το ένα δέκατο του πληθυσμού διαδραμάτισε το ρόλο του πελάτη των υπηρεσιών που προσέφεραν. Αυτό δείχνει ότι το φαινόμενο δεν έχει χαρακτήρα περιστασιακό και μεμονωμένο, ούτε λαμβάνει χώρα στο

72. Πετρινώτη Ξανθή, 1993, σελ. 41 – 42

73. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Αιτιώδεις παράγοντες νέας μορφής και επέκτασης του φαινομένου», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998, σελ. 44.

περιθώριο της ελληνικής κοινωνίας.⁷⁴

Όλ' αυτά φανερώνουν τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει η κοινωνία των πολιτών και η αντίδραση της κοινής γνώμης στην επέκταση του φαινομένου.

Ο ρόλος της μετανάστευσης

Ένα ακόμη σημαντικό κριτήριο ανάπτυξης του trafficking είναι αυτό της ραγδαίας αλλαγής κοινωνικών και δημογραφικών συνθηκών, λόγω της μετανάστευσης προς την Ελλάδα, η οποία έχει αποτελέσει χώρα με τεράστια μεταναστευτική παράδοση και αναγκαστικές μετακινήσεις του λαού προς όλες τις χώρες του κόσμου.⁷⁵

Η εισροή μεταναστών αποτελεί πρωτόγνωρο φαινόμενο για τη σύγχρονη Ελλάδα, η οποία αναδεικνύεται από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής και προορισμού χιλιάδων ανθρώπων που εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους. Η Ελλάδα αποτελεί πλέον πόλο έλξης μεταναστών γιατί παρουσιάζει οικονομικές ευκαιρίες αδιανόητες για τις χώρες προέλευσής τους. Οι μετανάστες θα αποτελέσουν ένα νέο εργατικό δυναμικό, καλύπτοντας κενές θέσεις εργασίας στην αγορά της χώρας μας.⁷⁶

Συγχρόνως, η Ελλάδα αποτελεί το ευκολότερα προσπελάσιμο σύνορο του φρουρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου η ύπαρξη ευνομίας εγγυάται ασφάλεια και ποιότητα στην καθημερινή ζωή, συχνά απείρως μεγαλύτερη από αυτήν που θα έχαιραν στην πατρίδα τους.

Όμως, το φαινόμενο του trafficking καταρρίπτει όλες τις ελπίδες των μεταναστών, και κυρίως των αλλοδαπών γυναικών και δημιουργεί τεράστιες αμφιβολίες για την αναγνώριση της Ελλάδας ως κράτους δικαίου που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και της ελληνικής κοινωνίας, ως συλλογικότητας που ευνοεί την αλληλεγγύη, τη συνοχή και την ευνομούμενη κοινωνική συμβίωση.

Η Ελλάδα δεν ήταν προετοιμασμένη για την είσοδο τόσων αλλοδαπών, από διαφορετικές χώρες και πολιτισμούς. Η μετατροπή της σε χώρα υποδοχής άρχισε να συντελείται πριν αυτή γίνει αντιληπτή από την κοινή γνώμη και να αντιμετωπιστεί από τις κυβερνήσεις.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, η χώρα μας κλήθηκε να διαχειριστεί κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά το ζήτημα της οργάνωσης μεταναστευτικής πολιτικής και κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Ωστόσο, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική μέχρι σήμερα χαρακτηρίζεται από αδράνεια, αλλά και κατασταλτικές πρακτικές.

Παράλληλα, προβάλλεται σε έντονο βαθμό το στερεότυπο του επικίνδυνου μετανάστη – εγκληματία, με αποτέλεσμα να διογκώνεται η ξενοφοβία, να αυξάνονται οι διακρίσεις και να εμποδίζεται η κοινωνική αλληλεγγύη.⁷⁷

74. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», 2002, σελ. 20 – 22.

75. Κασιμάτη Κούλα, 1984, σελ. 13.

76. Μουσούρου Λουκία, 1991, σελ. 164 – 167.

77. Σκανδάμης Μαρίνος, «Μετανάστες και ρατσισμός – Με αφορμή την ύψωση της ελληνικής σημαίας», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 3/2004, σελ. 330 – 335.

Βέβαια, η κριτική στην αντιμετώπιση των μεταναστών δεν επιχειρείται να γίνει στην παρούσα μελέτη. Αυτό, όμως, που θα πρέπει να γίνει αντικείμενο κριτικής είναι το γεγονός της εκμετάλλευσης όσων βρέθηκαν στη δύσκολη θέση να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και να ζητήσουν ευνοϊκότερες συνθήκες ζωής και εργασίας στη χώρα μας.

Η παράμετρος του φύλου

Ένας ακόμη παράγοντας που επεμβαίνει δραστικά στην κίνηση της εξαναγκαστικής πορνείας είναι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται το γυναικείο ζήτημα στη χώρα προορισμού των θυμάτων, κυρίως των γυναικών. Αναγνωρίζοντας ότι οι γυναίκες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στην εκμετάλλευση, την κακομεταχείριση και τις διακρίσεις, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στη μελέτη και ανάλυση του ζητήματος.

Μάλιστα, η παράμετρος του φύλου εμπεριέχεται σε όλες τις δραστηριότητες και τις πολιτικές απασχόλησης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες έχουν την υποχρέωση να την ενσωματώσουν στις στρατηγικές και τις δράσεις τους.⁷⁸ Εξάλλου, ο κύριος στόχος εκμετάλλευσης ανθρώπων στην Ελλάδα είναι οι αλλοδαπές γυναίκες. Η θυματοποίησή τους αφορά στην σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση.

Για το λόγο αυτό η φεμινιστική προσέγγιση τις τελευταίες δεκαετίες αποτελεί σημαντική μεταβλητή, με δεδομένη την προώθηση του γυναικείου κινήματος. Το φεμινιστικό κίνημα είναι η δραστηριοποίηση των γυναικών προς την κατεύθυνση της ελευθερίας της γυναίκας, στοχεύοντας σε εναλλακτικούς τρόπους διαφυγής της από καταστάσεις βίας, κακοποίησης, καταπίεσης και εκπόρνευσης.⁷⁹

Ωστόσο, σε ορισμένους ανδρικούς κύκλους εμφανίζονται αρκετά έντονα και ενισχυμένα τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων, παρόλο που έχουν υποχωρήσει αρκετά τα τελευταία χρόνια. Αυτά τα στερεότυπα ανέχονται τη χρήση της γυναίκας ως αντικειμένου εξυπηρέτησης του άνδρα, οργίζονται για την απελευθέρωσή της και επιζητούν την απόδειξη της κυριαρχίας τους πάνω στη γυναίκα με βίαιες πράξεις που εκφράζουν μίσος και εξουσιασμό. Ενοχλούνται με τη δραστηριοποίηση γυναικών σε περισσότερους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Η σεξουαλική απελευθέρωση θα έπρεπε να είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση στις σχέσεις των φύλων και όχι την προσκόλληση σε στερεότυπα βίαια και επιθετικά. Αντίθετα, κυριαρχεί το πρότυπο του βίαιου άνδρα, μέσα από την επίθεση της πορνογραφίας στην καθημερινή ζωή, η οποία επηρεάζει τη συμπεριφορά των ανδρών. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί αύξηση της βίας των συζύγων απέναντι στις συζύγους τους.

Αυτές οι απόψεις οδηγούν τους άνδρες να αναζητούν περισσότερες απολαύσεις σε πορνικές υπηρεσίες και μάλιστα διαστροφικές. Οι πελάτες είναι

78. Καραμεσίνη Μαρία, «Η διάσταση του φύλου στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση: Νέα πρόκληση για την πολιτική ισότητας και την πολιτική απασχόλησης». Επιστημονικό Συνέδριο της Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής: «Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση: νέες προκλήσεις, τάσεις και προοπτικές μεταρρύθμισης», Κομοτηνή, 10 – 13 Μαΐου 2001.

79. Barry Kathleen, 1995, σελ. 291.

συνεργοί στο έγκλημα αυτό και, δυστυχώς, αυξάνουν σοβαρά σε αριθμό.

Η ζήτηση σεξουαλικών σχέσεων πορνικής υφής αυξάνεται, γεγονός που κινεί τους σωματέμπορους στην ανίχνευση και στρατολόγηση με κάθε τρόπο ολοένα και περισσότερων γυναικών.⁸⁰

Η φεμινιστική οπτική τονίζει ότι η σεξουαλική εκμετάλλευση της γυναίκας, την καθιστά αντικείμενο προς χρήση, μέσω της ώθησής της σε εξαναγκαστικές σεξουαλικές πρακτικές, οι οποίες εμπεριέχουν βία. Επιπλέον, υποβιβάζει τη γυναίκα σε εμπόρευμα, το οποίο προορίζεται για ανταλλαγή και χρήση στην καταναλωτική κοινωνία. Η σεξουαλική εκμετάλλευση της γυναίκας είναι, ουσιαστικά, η παγίωση της καταπίεσης του γυναικείου φύλου και η θεμελίωση της κυριαρχίας του άνδρα.

Για το λόγο αυτό, εδώ και 25 περίπου χρόνια, έχει κριθεί επιβεβλημένη από τους φεμινιστικούς κύκλους, η κίνηση δημιουργίας παγκόσμιου δικτύου αντιμετώπισης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, κυρίως της πορνείας, ως πράξης βίας ενάντια στα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών.⁸¹

Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι το φεμινιστικό κίνημα εκδηλώνει ισχυρή επιμονή στην αντιμετώπιση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, ως μιας κατάστασης καταπίεσης της γυναίκας από τον άνδρα.

Προσεγγίζοντας την ριζοσπαστική σκοπιά της φεμινιστικής οπτικής, γίνεται κατανοητό ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο σημείο τομής της θέσης της γυναίκας και του άνδρα, καθώς και στο μειονεκτικό ρόλο των γυναικών, οι οποίες υποχωρούν στην κυριαρχία των ανδρών. Ωστόσο, παραβλέπεται το γεγονός ότι στη σύγχρονη κοινωνία ο ρόλος του κεφαλαίου και της εργασίας είναι κυρίαρχος και το σημείο σύγκλισής τους θεωρείται πιο καθοριστικό, συγκριτικά με αυτό του άνδρα και της γυναίκας.⁸²

Έχει γίνει σαφές ότι το trafficking αποτελεί το σημείο τομής δύο εγκληματολογικών διαστάσεων: του φύλου και της μετανάστευσης. Στην Ελλάδα, λόγω του έντονου και μαζικού μεταναστευτικού ρεύματος, τις τελευταίες δεκαετίες, το θέμα της μετανάστευσης, ίσως, είναι κυρίαρχο. Οι βαθύτεροι παράγοντες, όμως, θα πρέπει να αναζητηθούν στις χώρες προέλευσης των θυμάτων και τους λόγους που τους ανάγκασαν να μεταναστεύσουν. Αυτό σημαίνει ότι δεν θα έρχονταν στη χώρα μας, εάν οι συνθήκες ζωής και εργασίας, τους επέτρεπαν να ζήσουν αξιοπρεπώς στη χώρα καταγωγής τους.

Ωστόσο, η άνοδος της διάστασης του φύλου, δεν αφήνει ανεπηρέαστη την ανάλυση του ζητήματος από τη σκοπιά αυτή, μέσα στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας.

Αυτό που θεωρείται δεδομένο είναι η συνάντηση και των δύο παραμέτρων στις σχέσεις αγοράς, καθώς και στη διαμόρφωση της προσφοράς και της ζήτησης σε κάθε καπιταλιστική κοινωνία.

80. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Αιτιώδεις παράγοντες νέας μορφής και επέκτασης του φαινομένου», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998, σελ. 44 – 45.

81. Barry Kathleen, 1995, σελ. 1-5.

82. Barry Kathleen, 1995, σελ. 6-9.

iii. Ο τύπος της πορνείας

Ο πληθυσμός των γυναικών και των ανηλίκων που προωθούνται στην πορνεία εξαρτάται από έναν βασικό παράγοντα. Αυτός είναι ο τύπος της πορνείας, που επικρατεί στη χώρα και καθορίζει σε σημαντικό βαθμό (σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες) το μέγεθος του πληθυσμού που προωθείται, τις γενικές συνθήκες και μορφές εκμετάλλευσης, καθώς και την επιρροή της συνολικής κίνησης στην πορνεία της Ελλάδας.

Όπως έχει αναφερθεί, οι εξελίξεις που πραγματοποιήθηκαν τη δεκαετία του 1990, ήταν θεαματικές και καθοριστικές για τον προσδιορισμό του τύπου της πορνείας που επικράτησε. Η ανανέωση του πορνικού πληθυσμού κατευθύνθηκε προς την αλλοδαπή γυναίκα, μέσα και έξω από την Ελλάδα. Και τούτο γιατί η αλλοδαπή γυναίκα, η οποία προερχόταν από τη Βόρεια Ευρώπη (Ρωσία, Ουκρανία κτλ.) και προέβαλε διαφορετικό τύπο γυναίκας, υπερείχε σε φυσικά χαρακτηριστικά και δημιούργησε το δικό της πρότυπο στο χώρο της πορνείας. Βέβαια, προωθήθηκαν και γυναίκες από νοτιότερες χώρες, όπως Αλβανία και Βουλγαρία, γιατί βοήθησαν οι καταστάσεις στις χώρες αυτές.

Αυτή η στροφή ευνόησε μεσάζοντες, προαγωγούς, ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων, τουριστικά γραφεία και γραφεία ευρέσεως εργασίας. Οι απαιτήσεις του άνδρα – πελάτη άλλαξαν και ο παραδοσιακός οίκος ανοχής ήταν ένα πρότυπο που δεν τις εξυπηρετούσε. Οι εσωτερικοί λόγοι της πορνείας αφομοίωσαν με τον καλύτερο τρόπο τις εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο και κατέστησαν δυνατή την ένταξή της στα διεθνή δίκτυα σωματεμπορίας.

Βέβαια, η δράση των διεθνών δικτύων γυναικών είχε λάβει τέτοιες διαστάσεις, ώστε ήταν αδύνατο να μείνει ανεπηρέαστη η Ελλάδα, ως χώρα που σωρεύει τόσες ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης του φαινομένου και τόσο αυξημένη ζήτηση υπηρεσιών στην πορνεία.⁸³

iv. Πολιτικοί παράγοντες

Εξίσου σημαντικός παράγοντας εξέλιξης του προβλήματος είναι τόσο το νομικό πλαίσιο που αφορά στην πορνεία, όσο και οι προτεραιότητες που θέτουν κυβερνητικοί και πολιτειακοί φορείς. Στη χώρα μας παρατηρήθηκε πολύ μεγάλη αργοπορία πολιτικής δραστηριοποίησης και νομικής αντιμετώπισης του trafficking. Η έλλειψη συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου από την πλευρά των κυβερνητικών και, γενικότερα, πολιτικών παραγόντων ήταν εξαιρετικά εμφανής τα τελευταία χρόνια, με δεδομένες τις διεθνείς και εσωτερικές πιέσεις.⁸⁴

Το πρόβλημα δεν είχε συνειδητοποιηθεί εγκαίρως ή αλλιώς δεν βρισκόταν στις άμεσες προτεραιότητες των πολιτικών φορέων. Ο κρατικός μηχανισμός στην Ελλάδα ήταν αδρανής για πολλά χρόνια στο φαινόμενο αυτό, παρά την έξαρσή του ολόκληρη τη δεκαετία του 1990. Βέβαια, και οι πολίτες ευθύνονται σε υψηλό

83. Λάζος Γρηγόρης, «Το πρόβλημα στην Ελλάδα: Μια γενική θεώρηση των πραγματικών περιστατικών», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64, 1998, σελ. 17-22.

84. Γκόρνυ Τατιάνα και Μπουγάνης Παν., «Το δουλεμπόριο οργιάζει, η Ελλάδα κοιμάται!», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 5/8/2001.

ποσοστό, παρά την έλλειψη ενημέρωσης της κοινής γνώμης και την πολιτική ανωριμότητα που επέδειξαν οι επίσημοι φορείς για μια δεκαετία.

Κατά το έτος 2003, είχε παρουσιαστεί ενδιαφέρον στις εξελίξεις σχετικά με το trafficking, με δεδομένη την Προεδρία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Είχαν τεθεί προτεραιότητες στην αντιμετώπιση του ζητήματος, χωρίς ωστόσο να υπάρξουν σημαντικές εξελίξεις και αλλαγές στο ζήτημα.

v. Ο ρόλος της διαφθοράς

Η ύπαρξη διαφθοράς σε ένα κράτος φανερώνει το τεράστιο έλλειμμα αρετής, που χαρακτηρίζει τη δημόσια ζωή του. Γενικά, η προσέγγισή του δεν είναι εύκολη και πραγματοποιείται μέσα από διεθνείς δείκτες διαφθοράς και δημοσκοπήσεις. Στη χώρα μας, το φαινόμενο είναι ιδιαίτερα αισθητό, εδώ και αρκετά χρόνια, αγγίζοντας όλους τους τομείς της δημόσιας δραστηριότητας και της κοινωνικής ελληνικής πραγματικότητας.

Η αναγκαιότητα θέσπισης μηχανισμών ελέγχου και διαφάνειας στη διαχείριση των κοινών τονίστηκε σε συνεδρίαση της Βουλής, σε επίπεδο αρχηγών, που πραγματοποιήθηκε στις 24 Νοεμβρίου 1999 και είχε ως θέμα «Διαφάνεια στο δημόσιο βίο». Επιπλέον, κατέστη φανερή η επιτακτική ανάγκη περιορισμού των διαπλοκών μεταξύ πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων. Τέτοιου είδους διαπλοκές έχουν ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση και την προσβολή του δημόσιου συμφέροντος από λειτουργούς του κράτους και φορείς της εξουσίας.

Η διαφθορά εμφανίζεται, κυρίως, στις ανεπτυγμένες χώρες, όπως δείχνουν οι έρευνες. Βέβαια, στην Ελλάδα δεν υπάρχουν συστηματικές έρευνες να μας ενημερώνουν για την έκταση που έχει λάβει το φαινόμενο. Συγχρόνως, εμπεριέχει το ιδιότυπο χαρακτηριστικό να πραγματοποιείται με αφανή τρόπο. Για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επινοηθούν εναλλακτικοί τρόποι, προκειμένου να εξιχνιαστεί το φαινόμενο. Θετικά βήματα προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί η ίδρυση της Διεθνούς Διαφάνειας το 1996, η οργάνωση του πρώτου Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα «Κράτος και Διαφθορά», τον Ιούνιο του 1997 και της Ημερίδας του Εφετείου Αθηνών το 1999.

Αν και τα γεγονότα αυτά αποτελούν ευοίωνες πρακτικές και σημαντικές δράσεις, οι προβληματισμοί εξακολουθούν να υπάρχουν, σχετικά με την καταπολέμηση της διαφθοράς. Κι αυτό γιατί είναι γενικευμένο και παγιωμένο φαινόμενο στην ελληνική κοινωνία, που οδηγεί στην εμφάνιση και εδραίωση ανισοτήτων μεταξύ των πολιτών και καταπάτησης των αρχών της δημοκρατίας και του δημοσίου συμφέροντος.⁸⁵

Ειδικότερα, στο φαινόμενο του trafficking έχει παρατηρηθεί συνέργια της Αστυνομίας και διαφθορά των στελεχών του μεταναστευτικού τμήματος και της υπηρεσίας συνοριακής φύλαξης. Οι δραστηριότητές τους περιλαμβάνουν την χορήγηση αδειών παραμονής σε μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα και την ανάμιξη, σε διάφορα επίπεδα, σε δίκτυα προώθησης γυναικών.

85. Κουτσούκης Κλεομένης, «Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδαλολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 1/2000, σελ. 61 – 63.

Η σωματεμπορία γυναικών και παιδιών με σκοπό την εξαναγκαστική πορνεία συνοδεύεται αρκετά συχνά από τη συμμετοχή Αστυνομικών στα κυκλώματα διακίνησης, σε τέτοιο βαθμό ώστε να υπάρχει η άποψη ότι εάν δεν υπήρχε συνέργια της Αστυνομίας, ίσως, να μην εξελισσόταν η σωματεμπορία στην Ελλάδα.⁸⁶

Πάντως, η ύπαρξη διαφθοράς δεν είναι δυνατόν να περιοριστεί στα στενά πλαίσια των κύκλων της άμεσης δίωξης και σύλληψης. Αντίθετα, η ευθύνη δε βαρύνει μόνο τις Αστυνομικές Αρχές, αλλά διευρύνεται σε όλους τους φορείς της εξουσίας, τους φορείς ενημέρωσης της κοινής γνώμης, αλλά και ολόκληρης της ελληνικής κοινωνίας, γενικότερα.

Συμπερασματικά, μπορεί να επισημανθεί ότι η κατάσταση της διαφθοράς σε έναν λαό, σχετίζεται, κυρίως, με την πολιτική κουλτούρα, την υπάρχουσα πολιτική δυναμική και ηθική, αλλά και γενικότερα την ηθική ευαισθησία και την πολιτιστική ταυτότητα της κοινωνίας, όπου εκδηλώνεται. Στην Ελλάδα, η διαφθορά φανερώνει μια συνεχόμενη κρίση των ηθικών αξιών της κοινωνίας μας, η οποία δοκιμάζει τις αντοχές της σε ηθικό, πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο, κάνοντας πιο επιβεβλημένη την ανάγκη προώθησης δημοκρατικών διαδικασιών και καλύτερης θεσμικής οργάνωσης στον δημόσιο τομέα.⁸⁷

II. Παράγοντες στις χώρες προέλευσης

Τα κριτήρια ανάπτυξης του trafficking δεν θα πρέπει να αναζητηθούν μόνο στα στενά γεωγραφικά, κοινωνικά και πολιτικά πλαίσια της χώρας μας. Γι' αυτό κρίνεται επιβεβλημένη η εξεύρεση και ανάλυση παραγόντων στις χώρες, από τις οποίες προέρχονται τα θύματα. Στις χώρες προέλευσης των θυμάτων δημιουργήθηκαν τέτοιες κοινωνικές και πολιτικές καταστάσεις, ώστε ανάγκασαν τους λαούς είτε να μεταναστεύσουν προς τις αναπτυγμένες χώρες, είτε να ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες.

i. Πολιτικοί παράγοντες

Στις χώρες απ' όπου προέρχονται τα θύματα οι πολιτικές συνθήκες ήταν τόσο δυσμενείς, ώστε είχαν ως αποτέλεσμα την κατάρρευση των καθεστώτων και την περαιτέρω κοινωνική και πολιτική αστάθεια. Η πολιτική κατάσταση τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και να αναζητήσουν διέξοδο σε χώρες με πολιτική σταθερότητα και οικονομία.⁸⁸

Κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί η περίπτωση του πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία, αλλά και οι πολιτικές ανατροπές στη Ρουμανία και την Αλβανία, αφού αποτελούν βασικές χώρες προέλευσης θυμάτων παράνομης εμπορίας και εκμετάλλευσης.

86. Human Rights Watch, Υπόμνημα για τη Σωματεμπορία Γυναικών Μεταναστών για Εξαναγκαστική Πορνεία στην Ελλάδα, σελ. 22 – 24.

87. Κουτσούκης Κλεομένης, «Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδαλολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 1/2000, σελ. 61 – 63.

88. Ψημμένος Ιορδάνης, 1995, σελ.161.

Δεν θα πρέπει να παραληφθεί και η περίπτωση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς οι βίαιες πολιτικές ανακατατάξεις που πραγματοποιήθηκαν στο εσωτερικό της, μετά τις προσπάθειες του Γκορμπατσόφ για μεταρρυθμίσεις και εκσυγχρονισμό στο παραγωγικό δυναμικό της χώρας, μετέτρεψαν ριζικά την πολιτική κατάσταση και τις κοινωνικές συνθήκες της περιοχής.

Έτσι, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 (μετά το 1988) ξέσπασαν εθνικιστικές συγκρούσεις στη Σοβιετική Ένωση, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να δημιουργήσουν κλίμα αβεβαιότητας και έντονης πολιτικής ανισορροπίας.⁸⁹

ii. Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες

Στα μετακομμουνιστικά καθεστώτα η οικονομική κατάσταση ολοένα χειροτέρευε, ενώ η μεγάλη φτώχεια που επικρατούσε σε ορισμένες χώρες άρχισε να συνδυάζεται με τη μεγάλη ανεργία, αλλά και την επιθυμία απόλαυσης των αγαθών της καταναλωτικής κοινωνίας, με την οποία τα άτομα πρωτοέρχονται σε επαφή. Τα αγαθά αυτά αποτελούν πειρασμούς για τους ανθρώπους από τις χώρες αυτές, με συνέπεια να πέφτουν ευκολότερα θύματα των σωματεμπόρων, έπειτα από ψευδείς υποσχέσεις πλούσιας διαβίωσης ή επαγγελματικής ασχολίας σε μη πορνικούς τομείς. Συχνά όλα τα παραπάνω συμπληρώνονται με βία τόσο ψυχολογική, όσο και σωματική.⁹⁰

Το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών λαών, αλλά και πλούσιων και φτωχών πολιτών της ίδιας χώρας διαρκώς αυξάνει. Σημειώνεται ότι το άθροισμα του κατά κεφαλήν εισοδήματος όλων των χωρών της Βαλκανικής είναι μικρότερο του κατά κεφαλήν εισοδήματος στην Ελλάδα.⁹¹ Η ανεργία πλήττει κυρίως τις γυναίκες με αποτέλεσμα αυτές να αποτελούν την ευκολότερη λεία για τους σωματέμπορους, που θέλουν να τις εκμεταλλευτούν.

Η μαζική απαξίωση που εμφανίστηκε στον πληθυσμό αυτών των χωρών οδήγησε πολλές νέες γυναίκες να χάσουν την αξία των σπουδών τους και του πολιτισμού τους στην αγορά εργασίας. Μοναδική διέξοδος θεωρήθηκε η χρησιμοποίηση της εμφάνισής τους, ως το μοναδικό προσόν για εξεύρεση εργασίας.

Στη συγκεκριμένη ιστορική και κοινωνική συγκυρία, οι γυναίκες αυτές αποτέλεσαν το μεγάλο «*γυναικορucheίο*» για τα άτομα της διεθνικής σωματεμπορίας στη Δυτική Ευρώπη και σε παγκόσμιο επίπεδο. Βέβαια, θεωρείται σημαντικό κριτήριο η εμπειρία εκπόρνευσης των γυναικών αυτών πριν φύγουν από τις χώρες τους, στοιχείο που δεν είναι εύκολο να διερευνηθεί.

Επιπλέον, τα άτομα από τις χώρες αυτές δεν είχαν συνηθίσει σε μεθόδους εξαπάτησης και εκμετάλλευσης, οι οποίες αποτελούν καθημερινό φαινόμενο στις ανταγωνιστικές δυτικές κοινωνίες.

89. Πετρινιώτη Ξανθή, 1993, σελ. 41 – 42

90. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Αιτιώδεις παράγοντες νέας μορφής και επέκτασης του φαινομένου», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998, σελ. 44.

91. Σκώτης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: «Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας», σελ. 12.

Έτσι, η κατάρρευση της Ανατολικής Ευρώπης, της Σοβιετικής Ένωσης και της Βαλκανικής εννόησε όσους επιθυμούσαν να γίνει η Ελλάδα σταυροδρόμι της παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων και βασικό κέντρο προορισμού, εγκατάστασης και διαμετακόμισης θυμάτων.⁹²

III. Άλλοι παράγοντες

Στο σημείο αυτό επισημαίνονται ορισμένοι γενικότεροι παράγοντες, παγκόσμιας κλίμακας κυρίως, οι οποίοι σχετίζονται με κοινωνικά και πολιτικά συμβάντα.

i. Διεθνείς κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες

Έχει γίνει σαφές ότι σε παγκόσμιο επίπεδο σε όλα, σχεδόν, τα κράτη πραγματοποιείται μια συνεχής αναδιάρθρωση, η οποία αντανακλάται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και διαμορφώνει μια νέα πραγματικότητα. Το μεταναστευτικό φαινόμενο και οι διαδικασίες που το ακολουθούν, διαμορφώνουν νέες δημογραφικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες, οι οποίες βρίσκονται σε συνεχή μεταβολή.⁹³

Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης (όπως Ελλάδα και Ιταλία), μέσα στα πλαίσια εξέλιξης του διεθνούς καπιταλιστικού συστήματος έχουν αρχίσει εδώ και μερικές δεκαετίες να ενσωματώνονται στο καπιταλιστικό σύστημα που υφίσταται στον Ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο και δεν είναι πια χώρες εργατών μεταναστών.⁹⁴ Το ρόλο αυτό αναλαμβάνουν άλλες χώρες, όπως είναι οι χώρες προέλευσης θυμάτων trafficking, με τις γνωστές δυσμενείς συνθήκες που επικρατούν εκεί.

Έτσι, η Ελλάδα, αντιμετωπίζοντας όλες αυτές τις διεθνείς συγκυρίες αποτελεί περιοχή, όπου διαλύονται γειτονικά κράτη, ενώ νέα κράτη δημιουργούνται στα σύνορά της, πολιτικά καθεστώτα καταρρέουν και προκύπτουν σοβαρά εθνικά μειονοτικά ζητήματα. Η εξωτερική πολιτική και κοινωνική αβεβαιότητα δημιουργεί δυσμενές κλίμα, το οποίο μεταφέρεται στη χώρα μας με τη μαζική εισροή μεταναστών.⁹⁵

ii. Η επίδραση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος

Η παγκοσμιοποίηση πολλών τομέων της κοινωνικής ζωής είναι ένα από τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου κόσμου και κατ' επέκταση επηρεάζει και τον κόσμο του εγκλήματος. Οι εγκληματικές οργανώσεις διενεργούν τις επιχειρήσεις τους σε ολόκληρο τον κόσμο, στους τομείς της πορνείας και της παράνομης διακίνησης ανθρώπων και στη συνέχεια επενδύουν τα έσοδα των εγκλημάτων, όπου είναι ευκολότερο.

92. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ.203.

93. Μουσούρου Λουκία, 1991, σελ. 9.

94. Μουσούρου Λουκία, 1991, σελ. 60.

95. Πετρινώτη Ξανθή, 1993, σελ.103.

Επιπλέον, υπάρχουν δυνατότητες διαφυγής και ταχείας μετακίνησης, μέθοδοι για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και την απόκρυψη του προϊόντος του εγκλήματος, καθώς και δυνατότητες διεύρυνσης των δραστηριοτήτων τους.

Έτσι, υπάρχει η απειλή ενός παγκόσμιου εγκληματικού δικτύου για τα οικονομικά συστήματα, τις αγορές και τους θεσμούς, αφού το σύγχρονο οργανωμένο έγκλημα είναι παντού παρόν, αλλά με διαφορετικές μορφές. Το κύριο εργαλείο που χρησιμοποιείται από τις οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, δεν είναι η βία, αλλά η διαφθορά και ο εκφοβισμός, με κύριο σκοπό την επίτευξη κερδών και εξουσίας. Σήμερα το οργανωμένο έγκλημα επεκτείνεται σε διεθνές επίπεδο, ενώ έλκεται περισσότερο από χώρες, όπου υπάρχει ανεπαρκές οικονομικό και νομοθετικό πλαίσιο και έλλειψη αυστηρών νόμων για την αντιμετώπισή του.

Σε μερικές χώρες, κάποιες μορφές εγκλημάτων, όπως για παράδειγμα η παράνομη διακίνηση αλλοδαπών, αποτελούν μικρότερους στόχους για τις υπηρεσίες εφαρμογής του νόμου. Αυτή η μορφή αποτελεί ένα σχετικά νέο φαινόμενο, κατά το οποίο η μετανάστευση συνδέεται στενά με το έγκλημα και χαρακτηρίζεται από την αυξανόμενη εμπλοκή οργανωμένων εγκληματικών ομάδων.

Για παράδειγμα, η εμπορία γυναικών από την Ανατολική Ευρώπη με προορισμό τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται κυρίως μέσω αγγελιών, που υπόσχονται εργασία ως υπηρετικό προσωπικό ή σερβιτόρες. Η δράση των οργανωμένων ομάδων από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίες ωθούν τις γυναίκες στην πορνεία, έγκειται στην μεταφορά αυτών των γυναικών από τα σπίτια τους σε προκαθορισμένα μέρη κοντά στα σύνορα με την Ευρωπαϊκή Ένωση ή σε χώρες υποψήφιες προς ένταξη. Από εκεί μετακινούνται, συχνά μέσω των Βαλκανίων και της Ελλάδας κατ' επέκταση, αφού αποτελεί χώρα διαμετακόμισης). Ωστόσο, πολλές παραμένουν στην περιοχή.

Στη συνέχεια, τα μέλη των εγκληματικών ομάδων αναλαμβάνουν τον έλεγχο των γυναικών, οι οποίες εξωθούνται στην πορνεία ή άλλες μορφές ανήθικης εργασίας. Οι ομάδες προβαίνουν και σε δωροδοκίες για την μετακίνηση των γυναικών, διασφαλίζοντας έτσι ότι οι γυναίκες δεν θα ταξιδέψουν ποτέ μόνες τους.

Το πρόβλημα της διακίνησης γυναικών από την πρώην Σοβιετική Ένωση ασκεί ιδιαίτερη επίδραση σε όλη την υπόλοιπη Ευρώπη, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Το αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό τους είναι οι δομές και η εξάπλωση των εγκληματικών δικτύων τους.⁹⁶

ii. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα πραγματοποιήθηκαν σημαντικές αλλαγές στον Ευρωπαϊκό χώρο, όπως η διαδικασία οικοδόμησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η μελλοντική διεύρυνσή της, καθώς και η δημιουργία του χώρου

96. Bruggeman Willy, «Η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος: δυνατότητες, προβλήματα και ευκαιρίες, με ειδικότερη έμφαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 3/2000, σελ. 316 – 325.

Schengen, με την παράλληλη συμφωνία για την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων και την καθιέρωση ενός χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων.

Η *Συμφωνία Schengen* αποτελείται από ένα σύνολο διατάξεων που προβλέπει τη διακρατική συνεργασία των κρατών – μελών με σκοπό την κατάργηση των συντοριακών ελέγχων στον εσωτερικό χώρο και την ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων των κρατών της Συμφωνίας. Έχει υποστεί έντονη κριτική, λόγω των σοβαρών προβλημάτων που προκύπτουν για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την περαιτέρω περιθωριοποίηση που υφίστανται οι πολίτες Τρίτων Χωρών, αφού καθιερώνει έναν σύνθετο μηχανισμό καταστολής στα εξωτερικά σύνορα, που στρέφεται κυρίως κατά των λαθρομεταναστών και αυτών που ζητούν άσυλο.

Το αποτέλεσμα είναι η ύπαρξη έντονου εθνικισμού και ρατσισμού κατά των υπηκόων Τρίτων κρατών, οι οποίοι στερούνται βασικών ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Αποτελούν τους «άλλους», τους «ξένους» και ο αποκλεισμός τους είναι η άλλη όψη της «ενωμένης» Ευρώπης. Έτσι, ενισχύεται ο φόβος της κοινής γνώμης απέναντι στην εισβολή των ξένων και θεωρείται αναγκαία η πρόληψη απέναντι στους «εξωκοινοτικούς» αλλοδαπούς. Εφαρμόζεται μια αμιγώς κατασταλτική λογική, με σημαντικότερη έκφραση τη δημιουργία του χώρου *Schengen*.

Στο όνομα της καταπολέμησης της λαθρομετανάστευσης και της προστασίας των πολιτών, τα κράτη – μέλη άρχισαν να ενισχύουν τα μέτρα ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα και να υπάρχει μια διαδικασία συσχετισμού της μετανάστευσης με προβλήματα δημόσιας τάξης, προβάλλοντας το πρότυπο του μετανάστη – εγκληματία.

Οι κοινωνικές ομάδες που θεωρούνται «επικίνδυνες» ποινικοποιούνται, ενώ συγχρόνως γίνονται θύματα κυκλωμάτων παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης.⁹⁷ Άρχισε να κυριαρχεί η τάση να ωθούνται μαζικά στην εξαναγκαστική πορνεία γυναίκες των μη αναπτυγμένων χωρών και να αποκλείονται οι εκδιδόμενες γυναίκες χωρών της Δυτικής Ευρώπης από τα κεντρικά σχέδια προώθησης στην πορνεία της Ελλάδας.

Το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση του χάσματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών λαών, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αύξηση της τάσης εκδίωξης των, ήδη, εγκαταστημένων μεταναστών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δημιουργήθηκε ένας κοινωνικός χώρος άρνησης και περιθωριοποίησης των μεταναστών, αλλά και μια νέα μορφή εκμετάλλευσής τους με κάθε τρόπο. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας χώρος συγκρούσεων φυλετικών και εθνικών ομάδων και χώρος ανάπτυξης μιας ιδεολογίας άρνησης του νέου και του διαφορετικού.⁹⁸

97. Λαμπροπούλου Έφη, «Οι συμφωνίες Schengen και “εσωτερική” ασφάλεια», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 1/2001, σελ. 59 – 64.

98. Ψημμένος Ιορδάνης, 1995, σελ. 54 – 56.

B. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι επιπτώσεις του trafficking μπορούν να διαχωριστούν σε δύο κατηγορίες, αλληλένδετες μεταξύ τους: τις επιπτώσεις στα θύματα και τις επιπτώσεις στην ελληνική κοινωνία γενικότερα. Βέβαια, οι συνέπειες στα θύματα δεν αφορούν μόνο τη χώρα μας, αλλά μπορούν να γενικευτούν, εφόσον υφίστανται όπου υπάρχουν άτομα που γίνονται αντικείμενα οικονομικής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

I. Συνέπειες στα θύματα

Αυτές σχετίζονται τόσο με τη φυσική, όσο και με την ψυχολογική τους υγεία και είναι ιδιαίτερα έντονες όταν αφορούν ανήλικα άτομα.

i. Σωματικές συνέπειες

Οι συνθήκες ζωής και εργασίας των γυναικών και των ανηλίκων στην πορνεία είναι εξαιρετικά άθλιες από τη στιγμή που απασχολούνται πολλές ώρες σε καταστάσεις δύσκολες και ιδιαίτερα φθοροποιές για την υγεία τους. Υποφέρουν από κακή διατροφή, παρατεταμένη έλλειψη ύπνου, ενώ εξαναγκάζονται στη χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών.

Δέχονται βίαιες απειλές και πολλές φορές κακοποιούνται σωματικά από τους προαγωγούς. Επιπλέον, υφίστανται βιασμούς, ξυλοδαρμούς για παραδειγματισμό, ακόμη και θανατώσεις. Πολλές υποφέρουν από χρόνια προβλήματα υγείας, τα οποία σχετίζονται πολλές φορές με σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, εφόσον δεν υπάρχει προφύλαξη των γυναικών. Επίσης, ο κίνδυνος της πρόωρης εγκυμοσύνης είναι υπαρκτός, ενώ οι συχνότερες ασθένειες από τις οποίες κινδυνεύουν είναι το AIDS, η ηπατίτιδα Β και η σύφιλη.

Τα παιδιά που εξαναγκάζονται σε επαιτεία και πορνεία κινδυνεύουν άμεσα να προσβληθούν από μολυσματικές ασθένειες, με δεδομένες τις άθλιες συνθήκες, στις οποίες ζουν και τις κακοποιήσεις που δέχονται.⁹⁹ Αυξημένος είναι και ο κίνδυνος για τη ζωή και τη σωματική τους ακεραιότητα από οργανωμένα κυκλώματα εμπορίας οργάνων.

ii. Ψυχολογικές συνέπειες

Στο χώρο της εξαναγκαστικής πορνείας το καθεστώς βίας είναι σχεδόν μόνιμο και εξαιρετικά έντονο. Υπολογίζεται ότι το 75% των αλλοδαπών γυναικών (δηλαδή τουλάχιστον 3 στις 4 εκδιδόμενες γυναίκες) υφίστανται έντονη ψυχολογική βία, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα άρνησης της πορνείας. Εξάλλου, το 28% περίπου των αλλοδαπών γυναικών και ανηλίκων εντάχθηκε στο χώρο, μέσω της χρήσης άμεσης ψυχολογικής βίας, ενώ το 52% μετά από χρήση έμμεσης βίας.

99. IRA EMKE – POYLOPOULOS, 2001, σελ.22.

Η βία ασκείται από τους προαγωγούς, προκειμένου να εξασφαλιστεί η τήρηση ενός αυστηρού κώδικα σιωπής, να αποκλειστεί η περίπτωση εξόδου από τον έλεγχό τους και να πραγματοποιηθεί σημαντική αύξηση των κερδών τους. Πάντως, η ένταξη των γυναικών στην πορνεία πραγματοποιήθηκε λόγω της έλλειψης άλλης εναλλακτικής λύσης για την επιβίωσή τους. Ουσιαστικά ήταν μονόδρομος, εφόσον το δίλημμα ήταν η εκπόρνευση είτε στη χώρα καταγωγής τους, είτε σε άλλη χώρα.¹⁰⁰

Αποτέλεσμα αυτών των δυσμενών συνθηκών είναι τα έντονα ψυχολογικά προβλήματα που παρουσιάζουν αυτά τα άτομα, όπως ψυχώσεις, οπτικές και ακουστικές ψευδαισθήσεις, αποσύνδεση από την κοινωνική πραγματικότητα.

iii. Κοινωνικές συνέπειες

Επιπλέον, οι δυνατότητες επανένταξης και αποκατάστασης των θυμάτων είναι ιδιαίτερα δύσκολες, κυρίως λόγω έλλειψης κατάλληλων κοινωνικών δομών και θεσμών ικανών να προσφέρουν αρωγή στα άτομα αυτά. Εξάλλου, υπάρχει και η προκατάληψη για τις γυναίκες που βρίσκονταν στο χώρο της πορνείας, με συνέπεια να μην τους προσφέρεται βοήθεια και να επιστρέφουν ξανά στην πορνεία.¹⁰¹

II. Συνέπειες στην κοινωνία

Αυτές μπορούν να διαχωριστούν σε δύο γενικές κατηγορίες, στις οικονομικές και τις κοινωνικές επιπτώσεις, οι οποίες, όμως, αλληλεξαρτώνται και συνδέονται άμεσα μεταξύ τους.

i. Οικονομικές συνέπειες

Ο οικονομικός ανταγωνισμός των δικτύων και των ομάδων του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, που έχουν ως κέντρο παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων τη χώρα μας, οδηγεί στην τάση για μεγιστοποίηση των, ήδη, τεράστιων κερδών από τις παράνομες δραστηριότητές τους και στην συνεχή αύξηση του ποσοστού μαύρου χρήματος.¹⁰²

Το ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος, με την παράλληλη τοποθέτηση των εσόδων σε επιχειρήσεις και τη δημιουργία τεράστιας περιουσίας από τη μεριά των δραστών οδηγούν στην αύξηση της παραοικονομίας, γεγονός που έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο οικονομικό σύστημα της Ελλάδας.

100. Λάζος Γρηγόρης, «Το πρόβλημα στην Ελλάδα: Μια γενική θεώρηση των πραγματικών περιστατικών», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64, 1998, σελ. 19 – 20.

101. Μπιλανάκης Ν., εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 31/1/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

102. IRA EMKE – ΡΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ, 2001, σελ. 23.

ii. Κοινωνικές συνέπειες

Οι συνέπειες στο κοινωνικό σύστημα της χώρας μας είναι τεράστιες και σίγουρα δεν μπορούν να εξαντληθούν στην παρούσα μελέτη, αλλά αποτελούν ένα ζήτημα που χρειάζεται ειδική διερεύνηση και έρευνα.

Χρηματική αποτίμηση του ατόμου

Σε κάθε καπιταλιστική κοινωνία, κυριαρχεί η παραγωγή και ανταλλαγή εμπορευμάτων, τα οποία αποκτούν συγκεκριμένη αξία χρήσης, αφού ικανοποιούν τις ανάγκες των καταναλωτών. Επιπλέον, αποκτούν και χρηματική αξία, ανάλογα με τους νόμους της αγοράς. Αν ένα αντικείμενο είναι άχρηστο, τότε είναι άχρηστη και η εργασία, που εμπεριέχεται σ' αυτό, δεν μετράει ως εργασία και δεν δημιουργεί καμία αξία.¹⁰³

Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, τα θύματα της παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης, αποτελούν εμπορεύματα, που έχουν συγκεκριμένη χρηματική αξία, ανάλογα με τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Γίνονται αντικείμενα χρήσης, που προορίζονται για την ικανοποίηση των αναγκών του πληθυσμού και αποφέρουν τεράστια κέρδη στους εμπόρους, οι οποίοι επιθυμούν να μεγιστοποιήσουν με κάθε τρόπο τα έσοδά τους. Τα κυκλώματα του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος μελετούν με συστηματικό τρόπο και επιδιώκουν την αύξηση της ζήτησης των εμπορευμάτων, αλλά και της προσφοράς, με την εύρεση πηγών προμήθειας εμπορευμάτων, δηλαδή ανθρώπων προς αγοραπωλησία και εκμετάλλευση.¹⁰⁴

Γίνεται φανερό η γενικότερη έκπτωση των ηθικών αξιών και η ανάδειξη του χρήματος σε μοναδικό σκοπό, ακόμα κι όταν ο άνθρωπος γίνεται εμπόρευμα, που πωλείται και αγοράζεται για οποιαδήποτε χρήση. Αυτό φανερώνει τον εκφυλισμό της σύγχρονης κοινωνίας, την έλλειψη συνοχής και κοινωνικής αλληλεγγύης, ενώ αποδεικνύει την απάθεια της κοινωνίας των πολιτών σε καταστάσεις, όπου καταπατώνται τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι ατομικές ελευθερίες.

Η έλλειψη ουσιαστικής αντίδρασης και η ανοχή της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας απέναντι στο trafficking προκαλούν έντονο προβληματισμό σχετικά με το μελλοντικό κόστος και τις επιπτώσεις στους θεσμούς της. Οι συνέπειες στην ελληνική κοινωνία της προσφοράς και της ζήτησης σχετίζονται άμεσα με τις επιλογές του πελάτη, ο οποίος αποτελεί τον πρωταγωνιστή του φαινομένου και τον βασικό συντελεστή στην εξέλιξη τόσο του θεσμού της οικογένειας, όσο και του πολιτισμού των φύλων της σύγχρονης Ελλάδας. Κι αυτό γιατί η αυξημένη ζήτηση από την πλευρά του δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις αύξησης της προσφοράς πορνικού πληθυσμού κάθε ηλικίας και εθνικότητας. Έτσι, πραγματοποιείται μια συνεχής και συστηματική στρατολόγηση γυναικών και παιδιών με προορισμό την αγορά της πορνείας στην Ελλάδα.

103. Μάρξ Κάρλ, 1991, σελ. 43.

104. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Αιτιώδεις παράγοντες νέας μορφής και επέκτασης του φαινομένου», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998, σελ. 44-45.

Επιπτώσεις στην πορνεία της Ελλάδας

Η παράνομη διακίνηση γυναικών και ανηλίκων, με σκοπό την οικονομική και σεξουαλική τους εκμετάλλευση αποτελεί, όπως έχει αναφερθεί, τη βασικότερη μορφή trafficking στην Ελλάδα. Για το λόγο αυτό θεωρείται αναγκαίο να παρουσιαστούν οι συνέπειές του στην προϋπάρχουσα μορφή της πορνείας.

Πιο σημαντική θεωρείται η εισαγωγή ενός νέου κινήτρου οργάνωσης της δράσης της, δηλαδή αυτό της οικονομικά προσανατολισμένης πορνείας, με μοναδικό σκοπό το χρήμα που μπορούσε να διαθέσει ο Έλληνας πελάτης.

Αυτό το νέο πρότυπο πορνείας εκδηλώθηκε στη χώρα μας με την πλέον βίαιη μορφή, αυτή της εξαναγκαστικής πορνείας, μέσω της διεθνικής σωματεμπορίας. Είχε επιτευχθεί η ύπαρξη μιας μαζικής πορνείας που στηριζόταν στο πρότυπο της Βορειοευρωπαϊκής γυναίκας, η οποία μπορούσε να ικανοποιήσει κάθε επιθυμία του ευρύτερου ανδρικού πληθυσμού, σε χαμηλές τιμές, προσφέροντας μεγάλη ποικιλία ηλικιών, εθνοτήτων και υπηρεσιών. Όμως το στοιχείο του εξαναγκασμού ήταν ορατό στη νέα πορνεία, η οποία σταδιακά άρχισε να προκαλεί ρήγματα στην παλαιά μορφή, που είχε επικρατήσει για δεκαετίες στη χώρα μας.¹⁰⁵

Η νέα πορνεία απευθύνεται πια σε όλα τα κοινωνικά στρώματα του ανδρικού πληθυσμού και δεν περιορίζεται στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά διευρύνεται και στην περιφέρεια. Ο τύπος της πορνείας που προϋπήρχε περνά κρίση, αφού μειώνονται τα έσοδα των οίκων ανοχής, υπάρχει πρόβλημα ανανέωσης του ντόπιου πορνικού πληθυσμού, δηλαδή των Ελληνίδων εκδιδομένων γυναικών.

Η εξαναγκαστική πορνεία άρχισε να μειώνει το ρυθμό αναπαραγωγής, τη δυνατότητα αύξησης των οικονομικών πόρων της, τη στρατολόγηση νέων μελών και την αντικατάσταση των παλαιών.¹⁰⁶ Επιπλέον, ουσιαστικά ακυρώθηκε ο παραδοσιακός χαρακτήρας της πορνείας, ως κοινωνικό λειτούργημα.

Επιπτώσεις στην ελληνική οικογένεια

Η οικογένεια, ως θεσμός, είναι άρρηκτα δεμένη με την κοινωνική διαδικασία και εξαρτάται άμεσα από την συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα που επικρατεί. Επίσης, είναι κοινωνικά διαμεσολαβημένη, μέχρι την εσώτατη δομή της, δηλαδή διοχετεύει τις παιδαγωγικές της δυνάμεις στην αναπαραγωγή των ανθρωπίνων χαρακτήρων, όπως απαιτεί η κοινωνική ζωή. Η κοινωνικοποίηση των μελών της υπόκειται σε εξωτερικές καταπιέσεις και δέχεται επιδράσεις από την κοινωνική δομή, χωρίς να μπορεί να αποξενωθεί από την κοινωνική δυναμική.

Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, η οικογένεια βρίσκεται σε μια διαδικασία μεταβολής, κατά την πορεία της κοινωνικής πραγματικότητας. Τα μέλη της διαμορφώνονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ακολουθούν τις απαιτήσεις του κοινωνικού συστήματος.

105. Λάζος Γρηγόρης, «Η νέα πορνεία στη σύγχρονη Ελλάδα», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

106. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ.196 – 197.

Όταν, όμως, η κοινωνική δομή άρχισε να χαρακτηρίζεται από έλλειψη συνοχής και αλληλεγγύης ανάμεσα στα μέλη της και οι σχέσεις των δρώντων υποκειμένων έγιναν ανταγωνιστικές και εξουσιαστικές, τότε άρχισαν να παρατηρούνται τα πρώτα συμπτώματα κρίσης της ελληνικής οικογένειας. Αλλά και στο εσωτερικό της η ελληνική οικογένεια παρουσιάζει συμπτώματα πτώσης και παρακμής, με δεδομένη την αδυναμία των γονεϊκών προτύπων να αντεπεξέλθουν στον παιδαγωγικό ρόλο τους.¹⁰⁷

Όλες οι εξελίξεις που αναφέρθηκαν, σχετικά με τις αλλαγές που προκάλεσε το trafficking στην ελληνική κοινωνία, μπορούν να προκαλέσουν δυσμενείς συνέπειες στο θεσμό της οικογένειας και του γάμου. Σημαντικός παράγοντας σ' αυτή την κατάσταση είναι η συχνή στερεότυπη αντίληψη του σύγχρονου Έλληνα πελάτη για την κατωτερότητα της γυναίκας και τη χρήση της ως αντικείμενο ικανοποίησης του άνδρα. Έτσι, η ελληνική οικογένεια, έχοντας χάσει την παραδοσιακή της μορφή αντιμετωπίζει τον κίνδυνο διάλυσης της συνοχής της.¹⁰⁸

iii. Πολιτικές και πολιτιστικές συνέπειες

Με δεδομένο ότι το φαινόμενο βρίσκεται σε εξέλιξη, θα πρέπει να τονιστεί τόσο το πολιτιστικό κόστος, όσο και το πολιτικό αντίκτυπο της ύπαρξής του στην Ελλάδα. Η χώρα μας, έχοντας αναλάβει την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά το έτος 2003 και αποτελώντας κράτος τέλεσης Ολυμπιακών Αγώνων το 2004, θα έπρεπε να θέσει το ζήτημα του trafficking σε πρώτη προτεραιότητα.

Εξάλλου, η ποιότητα της εικόνας μιας χώρας στο εξωτερικό αποτελεί βασικό μέλημα των πολιτικών φορέων και των ίδιων των πολιτών. Αυτό δε σημαίνει, ωστόσο, ότι το πρόβλημα αφορά μόνο την Ελλάδα. Αντίθετα, και οι υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι εξίσου υπεύθυνες για το φαινόμενο, εφόσον αποτελούν χώρες εγκατάστασης και εκμετάλλευσης θυμάτων.

107. Αντόρνο Τέοντορ και Χορκχαϊμερ Μαξ (επιμέλεια), 1956, σελ 160 – 161 και 170 – 177.

108. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Αιτιώδεις παράγοντες νέας μορφής και επέκτασης του φαινομένου», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998, σελ. 44 – 45.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Ο τρόπος με τον οποίο έχει εξελιχθεί το trafficking στην Ελλάδα και οι δυσμενείς συνέπειες που αυτό αποφέρει, το καθιστούν ως ένα από τα βασικότερα εγκληματικά φαινόμενα που διαπράττονται στο ελληνικό έδαφος. Αν και η αντιμετώπισή του από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου και τους κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους θεωρείται ιδιαίτερα δύσκολη, με δεδομένη την έκταση που αυτό έχει λάβει, συγχρόνως κρίνεται εξαιρετικά αναγκαία.

Το μέρος αυτό της μελέτης εξετάζει την αντίδραση σε ένα συγκεκριμένο εγκληματικό φαινόμενο, που εκδηλώνεται στην ελληνική κοινωνία και εστιάζει στον τρόπο εξέλιξής της. Αυτό σημαίνει ότι γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασης της βασικής εξελικτικής πορείας της κοινωνικής αντίδρασης, δηλαδή της προσαρμογής των φορέων κοινωνικού ελέγχου στα νέα δεδομένα που δημιουργήσε το φαινόμενο στην ελληνική κοινωνία.

Οι κοινωνικές μεταβολές που έχουν συντελεστεί με την εμφάνιση και έξαρση του trafficking στην Ελλάδα, προκάλεσαν την ανάγκη διαφοροποίησης της στάσης και της δράσης ατόμων και συλλογικοτήτων. Κατά συνέπεια, ήταν έντονη η απαίτηση προσαρμογής και αντίδρασης στη νέα κατάσταση που δημιουργήσε το φαινόμενο στο ελληνικό κοινωνικό περιβάλλον.

Στόχος της μελέτης είναι να απαντηθούν ορισμένα ουσιαστικά ερωτήματα, τα οποία σχετίζονται με τον τρόπο και το μέγεθος έκφρασης της αντίδρασης, με το ρόλο και τη συμμετοχή βασικών συλλογικών φορέων κοινωνικού ελέγχου, καθώς και με τα αποτελέσματα αυτής της δράσης. Η μελέτη ευελπιστεί να διασαφηνίσει αυτούς τους προβληματισμούς, αλλά και να θέσει στην πορεία καινούριους.

Έτσι, στο μέρος αυτό επισημαίνεται ο ρόλος τόσο της επίσημης αντίδρασης, όσο και της ανεπίσημης αντίδρασης της ελληνικής κοινωνίας. Για το λόγο αυτό η καθεμιά παρουσιάζεται ξεχωριστά στο πρώτο και το δεύτερο κεφάλαιο, αντίστοιχα. Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει ότι είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Αντίθετα, η διάκριση αυτή είναι τυπική, εφόσον η κοινωνική αντίδραση αποτελεί μια ενιαία δυναμική που αφορά ολόκληρη την ελληνική κοινωνία. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι προτάσεις και τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν και οι δράσεις που είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν, σε εθνικό επίπεδο, για την αντιμετώπιση του φαινομένου στην Ελλάδα.

Στο σημείο αυτό θεωρείται επιβεβλημένη η θεωρητική και εννοιολογική προσέγγιση της έννοιας «κοινωνική αντίδραση», μέσα στα πλαίσια της εγκληματολογίας, ώστε να γίνει κατανοητό το αντικείμενο της μελέτης. Κι αυτό

γιατί το έγκλημα συλλαμβάνεται μέσα από την αντίδραση της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και τη δράση των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Αυτό σημαίνει ότι κοινωνική αντίδραση δεν θεωρείται μόνο η οργανωμένη που προέρχεται από τους φορείς του κράτους, αλλά και η κάθε μορφή κοινωνικού ελέγχου.

Προσπαθώντας να προσεγγιστεί θεωρητικά το θέμα, είναι αναγκαίο να επισημανθεί η σημασία της εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης, η οποία έχει ως αφετηρία τη θεωρία της αλληλεπίδρασης. Σύμφωνα με αυτήν, η συμπεριφορά του ατόμου παρουσιάζεται ως προϊόν αλληλεπίδρασης των όρων του κοινωνικού περιβάλλοντος και του τρόπου ερμηνείας αυτού από το υποκείμενο. Οι θέσεις αυτές βασίζονται στις απόψεις του Mead, ο οποίος παρουσιάζει τον άνθρωπο ως δημιουργό και δημιουργήμα του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Έτσι, το έγκλημα καθορίζεται ανάλογα με τη σημασία που δίνεται στη συγκεκριμένη συμπεριφορά σε ένα δεδομένο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τις αρχές αυτές, ο Becker, χρησιμοποιώντας τον όρο «ετικέτα», αναφέρει ότι εγκληματίας είναι αυτός στον οποίο απονέμεται η συγκεκριμένη κοινωνική ταυτότητα και ετικετάρεται ως τέτοιος. Έτσι, η θεωρία της αλληλεπίδρασης ονομάζεται και θεωρία της ετικέτας.¹⁰⁹

Κάτω από αυτό το θεωρητικό πρίσμα, γίνεται ο διαχωρισμός της κοινωνικής αντίδρασης στην επίσημη / τυπική και την ανεπίσημη / άτυπη αντίδραση. Η επίσημη αντίδραση ασκείται από το κράτος, μέσω ειδικών θεσμικών οργάνων: την Αστυνομία, τις Εισαγγελικές Αρχές, τα Δικαστήρια, το Σωφρονιστικό Σύστημα, έπειτα από μια διαδικασία επιλογών και φιλτραρισμάτων. Το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης ασκεί τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο του εγκλήματος με την εφαρμογή του ποινικού νόμου.

Για το λόγο αυτό θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη δημιουργία του ποινικού νόμου, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο χαρακτηρίζεται μια συμπεριφορά ως έγκλημα. Συγχρόνως, τίθεται το ερώτημα ποιος ορίζει τι είναι έγκλημα και ποιος οφείλει να υπακούει τον νόμο. Το θέμα μπαίνει αυτόματα σε πολιτική βάση, η οποία προϋποθέτει σχέση εξουσίας. Το γεγονός αυτό, δηλαδή η σχέση κυρίαρχης βούλησης προς κυριαρχούμενη φανερώνει άμεσα ότι το έγκλημα είναι δημιουργήμα της κρατικής βούλησης, η οποία εκφράζεται με τον ποινικό νόμο.

Κι αυτό γιατί μια συμπεριφορά ορίζεται ως εγκληματική από αυτούς που έχουν την εξουσία να δώσουν αυτό τον ορισμό. Η ποινική αντίδραση του κράτους στο έγκλημα εκφράζει τον τρόπο και το βαθμό άσκησης της εξουσίας και ο ποινικός νόμος είναι το αποτέλεσμα συσχετισμού δυνάμεων και σχέσεων μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων, έχοντας ιδιαίτερο ιδεολογικό και συμβολικό χαρακτήρα. Σε αυτήν τη περίπτωση διαφαίνεται ο ρόλος του νομοθέτη, ο οποίος καθορίζει σε μια δεδομένη κοινωνία τι είναι έγκλημα και ποιος ορίζεται ως εγκληματίας. Τελικά, εγκληματίας είναι αυτός που θα επιλεγεί από τους μηχανισμούς της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης.¹¹⁰

109. Δασκαλάκης Ηλίας, 1985, σελ 18 – 19.

110. Δασκαλάκης Ηλίας, 1985, σελ. 29 – 31.

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να αγνοείται και η σημασία της ανεπίσημης αντίδρασης, δηλαδή αυτής που εκδηλώνεται άτυπα από τα άτομα, ως μονάδες της κοινωνίας, αλλά και μέσα στα πλαίσια διαφόρων κοινωνικών ομάδων, οργανώσεων και συλλογικών φορέων δράσης. Μάλιστα, ο ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος, όταν είναι οργανωμένος, πολλές φορές μπορεί να δράσει πολύ αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση ενός εγκληματικού φαινομένου. Κι αυτό γιατί μπορεί να αποτελέσει ισχυρό μοχλό πίεσης στην επίσημη κοινωνική αντίδραση, η οποία αντλεί τη νομιμότητά της από την άτυπη.

Βέβαια, και οι δύο αλληλοσυμπληρώνονται και λειτουργούν, έχοντας ως κοινό σκοπό τον έλεγχο της εγκληματικότητας. Γι' αυτό η κοινωνική αντίδραση ουσιαστικά αποτελεί ένα ενιαίο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο μπορεί να κατανοηθεί μόνο με σφαιρικό τρόπο.¹¹¹

111. Δασκαλάκης Ηλίας, 1985, σελ. 25 – 27.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ TRAFFICKING

Η επίσημη αντίδραση περιλαμβάνει τον τρόπο άσκησης της νομοθετικής εξουσίας, την εμπλοκή πολιτικών φορέων και τη δράση των κατασταλτικών μηχανισμών απέναντι στο trafficking. Δίνεται έμφαση στην ποινική αντίδραση, μέσω της δημιουργίας του νόμου 3064/2002, τον Οκτώβριο του 2002, και του προεδρικού διατάγματος που ακολούθησε, μερικούς μήνες αργότερα.

Μέχρι τότε δεν υπήρχε ενιαίο νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο να τιμωρεί αυτοτελώς τη συγκεκριμένη εγκληματική δράση. Αντίθετα, τα αδικήματα που σχετίζονται με το trafficking τιμωρούνται σύμφωνα με επιμέρους διατάξεις του ποινικού κώδικα. Πριν γίνει αναφορά στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο και την αντίδραση των κρατικών φορέων, είναι αναγκαίο να παρουσιαστεί το γενικό πλαίσιο αντίδρασης στο φαινόμενο.

Α. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ

Το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο εξέλιξης της αντίδρασης στο trafficking περιλαμβάνει τις γενικότερες εξελίξεις που έχουν πραγματοποιηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να γίνει εύκολα κατανοητός ο τρόπος εξέλιξης της επίσημης αντίδρασης στην Ελλάδα. Για το λόγο αυτό γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή και επισημαίνονται οι διεθνείς κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση του trafficking.

Ι. Ιστορική αναδρομή

Έχει γίνει σαφές ότι η σωματεμπορία δεν είναι ένα φαινόμενο που αφορά τις σύγχρονες κοινωνίες. Η δουλεία ως πρακτική αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο τόσο πρωτόγονο όσο και οι πρώτες κοινοκτητικές κοινωνίες, ενώ θεωρούνταν πάγια τακτική, τόσο στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όσο και στο Μεσαίωνα. Ωστόσο, στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες έχει ποινικοποιηθεί ως πρακτική, ενώ εκδηλώνεται με διαφορετικές μορφές συγκριτικά με παλαιότερα.

Τον 19^ο αιώνα ξεκίνησαν οι πρώτες αντιδράσεις ενάντια στο φαινόμενο και το 1926 υπογράφηκε η Σύμβαση της Γενεύης, υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών, κατά την οποία 38 χώρες θέσπισαν την ολοκληρωτική κατάργηση της δουλείας.

Στην Ελλάδα, μετά την Επανάσταση του '21 και την ανακήρυξή της ως ελεύθερο κράτος, διακηρύχθηκε από τα πρώτα Συντάγματα ότι : *«Εν Ελλάδι ούτε πωλείται ούτε αγοράζεται άνθρωπος, αργυρώνητος ή δούλος, είναι ελεύθερος άμα πατήσει επί ελληνικού εδάφους»*.

Τα Συντάγματα του 1952 και του 1975 ορίζουν ότι: *«πάντες οι ευρισκόμενοι εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας απολαμβάνουν απολύτου*

προστασίας της ζωής και της ελευθερίας των, αδιακρίτως εθνικότητας, θρησκείας ή γλώσσας».¹¹²

II. Η διεθνής αντίδραση στο trafficking

Ο 21^{ος} αιώνας αποτελεί εκείνη τη χρονική περίοδο, κατά την οποία κατοχυρώθηκαν παγκοσμίως με διεθνείς συμβάσεις τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες. Επιπλέον, καταργήθηκε επίσημα η δουλεία ως πρακτική και απαγορεύτηκε η παιδική εργασία. Σταθμός στην ιστορία του περασμένου αιώνα είναι η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1948, με την οποία τέθηκαν οι βάσεις για μετέπειτα διεθνείς Συμβάσεις και Πρωτόκολλα.¹¹³

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει θέσει ως βασικές προτεραιότητες και αντικειμενικούς στόχους την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Για το λόγο αυτό καταρτίστηκε και υπογράφηκε το 1950 η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1953. Τα κυριότερα δικαιώματα που προστατεύονται από τη Σύμβαση είναι: το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την ασφάλεια, ενώ απαγορεύονται τα βασανιστήρια, η δουλεία η υποχρεωτική εργασία, καθώς και οι μαζικές απελάσεις αλλοδαπών.¹¹⁴ Βέβαια, γίνεται φανερό ότι όλα τα παραπάνω δικαιώματα καταπατώνται στο μέγιστο βαθμό στην περίπτωση του trafficking.

Είναι σαφές ότι, ακόμη και σήμερα, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, το εμπόριο ανθρώπων εξακολουθεί να υπάρχει και να βρίσκεται σε έξαρση, σχεδόν στα περισσότερα μέρη του κόσμου, παρά τις Διεθνείς Συμβάσεις και τις Παγκόσμιες Διακηρύξεις. Πρωταγωνιστές είναι οι χώρες τις Δύσης, οι ανεπτυγμένες οικονομικά κοινωνίες, στις οποίες υποτίθεται έχουν κατοχυρωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και έχουν εδραιωθεί δημοκρατικά πολιτεύματα. Όλες, σχεδόν οι δυτικές κοινωνίες, οι οποίες έχουν προοδεύσει σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής, αποτελούν τα τελικά σημεία προορισμού των θυμάτων σωματεμπορίας.

Μέχρι στιγμής, η παγκόσμια αντίδραση δεν είναι ενιαία και οργανωμένη, ενώ πολλές χώρες, ακόμη και της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν διαθέτουν ειδική νομοθεσία για την πάταξη του εμπορίου ανθρώπων. Εξάλλου, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, ούτε ενιαία αντιμετώπιση.

Γι' αυτό χρειάζεται η απόλυτη συνεργασία μεταξύ των κρατών. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια έγινε η πρώτη προσπάθεια καθορισμού του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων, με τη Σύμβαση της Ευροπoλ το 1999. Όπως αναφέρθηκε, τον Δεκέμβριο του 2000 έγινε μια ακόμη προσπάθεια καθορισμού της έννοιας στο Παλέρμo της Ιταλίας, με την υπογραφή της Σύμβασης για το Διασυνοριακό

112. Μαρνέλλος Γιώργος – Κυριακόπουλος Κώστας, «Δουλεμπόριο – Πρωτόγονο όσο και ο άνθρωπος και Επιχείρηση “σκούπα” το 167π.Χ», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

113. Μαγγανάρα Ιωάννα, «Παγκόσμια Διάσκεψη κατά του φυλετισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της σχετικής μισαλλοδοξίας», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 71, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2001, σελ. 10 – 11.

114. Φαρσεδάκης Ιάκωβος, 1991, σελ. 98 – 99.

Οργανωμένο Έγκλημα, μέσα στα πλαίσια του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, η οποία υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 13/12/2000.¹¹⁵

Βέβαια, η χώρα μας, κάτω από το πρίσμα της προσπάθειας για την υιοθέτηση μιας ενιαίας Ευρωπαϊκής Αντεγκληματικής Πολιτικής έχει κυρώσει Πρωτόκολλα και Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ενώ συμμετέχει στις Αποφάσεις και τις Συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών Κρατών – Μελών. Μια τέτοια Σύσταση είναι αυτή που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 9 Σεπτεμβρίου 1991, σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την πορνογραφία και την πορνεία των παιδιών και των εφήβων, καθώς και την εμπορία τούτων.¹¹⁶

Επιπλέον, η Ελλάδα έχει υπογράψει Αποφάσεις και Συμβάσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και άλλων Διεθνών Οργανισμών. Υπάρχουν Διατάξεις που δεσμεύουν τη χώρα μας σε ό,τι αφορά την εκμετάλλευση των ανηλίκων. Τέτοιες περιέχει η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 182 «για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους», που υιοθετήθηκε από τη Συνδιάσκεψη της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας στη Γενεύη τον Ιούνιο του 1999 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Νόμο 2918/2001.¹¹⁷

Επίσης, σημαντικό βήμα στην προσπάθεια καταπολέμησης της εμπορίας ανθρωπίνων οργάνων και ιστών και, γενικότερα, της εμπορευματοποίησης του ανθρώπινου σώματος θεωρείται η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοϊατρική, που συνάφθηκε στο Οβιέδο στις 4/4/1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1/12/1999. Η εμπορία ανθρωπίνων οργάνων και ιστών έχει καταδικαστεί επανειλημμένα και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας.

Ακόμη, η αφαίρεση ανθρωπίνων οργάνων περιλαμβάνεται στον ορισμό της εκμετάλλευσης που χαρακτηρίζει την εμπορία ανθρώπων και εμπεριέχεται στο συμπληρωματικό πρωτόκολλο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος.¹¹⁸

Μέσα σε κλίμα παγκόσμιας αντίδρασης, αλλά και κάτω από διεθνείς και εσωτερικές πιέσεις, το ελληνικό κράτος αναγκάστηκε, μετά από πολυετή καθυστέρηση, να εναρμονιστεί με τη διεθνή νομοθεσία και να θέσει σε ισχύ ενιαίο νόμο για την εμπορία ανθρώπων. Ο νόμος 3064/2002 αποτελεί σταθμό στην ποινική αντιμετώπιση του θέματος.

115. Στεργιούλης Ευάγγελος, «ΕΕ: 120.000 ψυχές πωλούνται ετησίως», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

116. Αλεξιάδης Στέργιος, 2001, σελ. 280

117. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ελισάβετ, «Εμπορία Ανθρώπων – Οι διεθνείς κατευθύνσεις, το ισχύον ποινικό δίκαιο και το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 4/2000, σελ. 424 – 434.

118. Επίκαιρα Νομοθετήματα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 5/2003, σελ. 483-487.

B. ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

I. Νομοθετικές ρυθμίσεις που προϋπήρχαν του Νόμου 3064/2002

Μέχρι τον Οκτώβρη του 2002, που τέθηκε σε ισχύ ο Νόμος 3064, το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα ήταν, χωρίς αμφιβολία, εντελώς ανεπαρκές για την αντιμετώπιση της ραγδαίας εξέλιξης του φαινομένου. Η εμπορία και διακίνηση ατόμων με σκοπό την εκμετάλλευσή τους δεν τιμωρούνταν αυτοτελώς. Επιμέρους διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, χρησίμευαν για την μερική αντιμετώπιση της σεξουαλικής χρησιμοποίησης τρίτου προσώπου ως κερδοφόρου αντικειμένου.

Στο νομικό πλαίσιο της Ελλάδας πριν να τεθεί σε ισχύ ο Νόμος 3064/2002 δεν υπήρχε ο όρος «εμπορία γυναικών» με σκοπό την σεξουαλική τους εκμετάλλευση. Αναφέρεται μόνο η «εμπορία δούλων» στο άρθρο 323 του Ποινικού Κώδικα (Ειδικό Μέρος – κεφάλαιο 18^ο).¹¹⁹

Τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής περιλαμβάνονται σε ιδιαίτερο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα (Γενικό Μέρος - κεφάλαιο 19^ο) με τα εξής άρθρα:

- Άρθρο 348: «Διευκόλυνση ακολασίας άλλων»
- Άρθρο 337: «Προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας»
- Άρθρο 349: «Μαστροπεία»¹²⁰
- Άρθρο 350: «Εκμετάλλευση πόρνης»
- Άρθρο 351: «Σωματεμπορία»

Στο τελευταίο άρθρο, με τον όρο σωματεμπορία εννοείται το εμπόριο του ανθρωπίνου σώματος για οποιοδήποτε σκοπό ή αλλιώς η «εμπορία λευκής σαρκός». Δεν υπάρχει αξιόποινη πράξη όταν ενήλικο άτομο δέχεται με δική του βούληση να οδηγηθεί στην πορνεία, ενώ ακόμη και η προτροπή προς την πορνεία θεωρείται αξιόποινη πράξη. Δυστυχώς, ακόμη και αυτό το ανεπαρκές νομοθετικό πλαίσιο έχει ελάχιστα χρησιμοποιηθεί στην πράξη, ενώ οι ποινές στις οποίες καταδικάζονται οι αυτουργοί είναι πολύ μικρές και μάλιστα τις περισσότερες φορές εξαγοράσιμες.¹²¹

Η κυριότερη, ίσως, παράλειψη στο νομοθετικό πλαίσιο, θεωρήθηκε η έλλειψη ρυθμίσεων, που να προβλέπουν την προστασία των θυμάτων της εμπορίας και διακίνησης και τους τρόπους αρωγής τους.

Κι αυτό, ακριβώς, το σημείο κρίνεται εξαιρετικά κρίσιμο, με δεδομένο ότι τα θύματα, που είναι τις περισσότερες φορές αλλοδαπές γυναίκες, χωρίς άδεια παραμονής στην Ελλάδα, όταν εντοπίζονται από τις διωκτικές αρχές, συλλαμβάνονται και στη συνέχεια απελαύνονται, χωρίς να τους παρασχεθεί αρωγή και στήριξη. Ακόμη και μετά το νόμο του 2002, υπήρχε τεράστιο κενό

119. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ελισάβετ, «Εμπορία Ανθρώπων – Οι διεθνείς κατευθύνσεις, το ισχύον ποινικό δίκαιο και το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 4/2000, σελ. 424 – 434.

120. Μαγγανάς Αντώνης – Λάζος Γρηγόρης, 1998, σελ. 346 και 357 – 358.

121. Τσιγκρής Άγγελος, 1997, σελ. 29 – 31.

στο συγκεκριμένο ζήτημα. Το κενό αυτό έπρεπε να καλυφθεί, γι' αυτό εκδόθηκε προεδρικό διάταγμα, σχετικό με την αρωγή των θυμάτων, συμπληρώνοντας τον Νόμο 3064/2002.

Ο Νόμος 2910/2001 για την είσοδο και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια, δεν πρόβλεψε την προστασία αλλοδαπών, οι οποίοι βρίσκονται παράνομα στη χώρα και είναι θύματα εμπορίας και διακίνησης. Μόνο το άρθρο 44 (παράγραφος 7) ορίζει ότι η απέλαση αλλοδαπών που βρίσκονται παράνομα στη χώρα μας και καταγγέλλουν πράξεις προαγωγής σε πορνεία, μπορεί να ανασταλεί μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση για τις πράξεις που καταγγέλθηκαν.

Αυτό σημαίνει ότι το θύμα, προκειμένου να αποφύγει την απέλαση, θα πρέπει να κάνει το ίδιο καταγγελία των διακινητών του. Όμως, αυτή η κίνηση από την πλευρά των θυμάτων, δεν είναι εύκολη, με δεδομένη τη σωματική και ψυχική βία που υφίσταται καθημερινά από τους traffickers και τους κινδύνους που διατρέχει. Δηλαδή, με τον τρόπο αυτό, η θέση του χειροτερεύει ακόμη περισσότερο, εφόσον υπάρχει έλλειψη ουσιαστικών μέτρων υποστήριξης και προστασίας. Αυτή η διάταξη του νόμου δεν λαμβάνει υπόψη την πραγματική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα μας. Για το λόγο αυτό, ο νομοθέτης, όταν δημιουργεί τις νομοθετικές διατάξεις, είναι αναγκαίο να γνωρίζει σε βάθος την πραγματικότητα, ώστε να υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής τους

Συνεπώς, άρχισε να θεωρείται αναγκαία η ύπαρξη νομοθετικής ρύθμισης, η οποία να προβλέπει την αυτοτελή καταπολέμηση της διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, την προστασία του ατόμου από την εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής και την παροχή αρωγής στα θύματα.¹²²

II. Η Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων

Η δημιουργία της Ομάδας Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων (ΟΚΕΑ) εντάσσεται στην προσπάθεια που πραγματοποιείται σε παγκόσμια κλίμακα για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης προσώπων με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση, ακολουθώντας τις θεμελιώδεις αρχές του Ο.Η.Ε, καθώς και τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Συμβουλίου της Ευρώπης και άλλων διεθνών οργανισμών.

Συστήθηκε στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, με σκοπό να μελετήσει το φαινόμενο στην Ελλάδα, να δώσει απαντήσεις σε βασικά θέματα και να προτείνει λύσεις και μέτρα αντιμετώπισης του προβλήματος. Αποτελείται από αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας και επιστήμονες, οι οποίοι καλούνταν να αναλάβουν την παρουσίαση ολοκληρωμένων σχεδίων και μελετών σε διάστημα ενός έτους.

Αρχικά επρόκειτο να συσταθεί Εθνικό Παρατηρητήριο, αλλά κρίθηκε αναγκαίο να τεθούν στερεότερες βάσεις για την αντιμετώπιση αυτού του σοβαρού προβλήματος. Έτσι, οι υπουργοί Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης,

122. Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, «Το νομοσχέδιο για την εμπορία ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 6/2002, αρ. τεύχους 50, σελ. 664.

αναγνωρίζοντας την ανάγκη εκπόνησης και εφαρμογής μιας εθνικής στρατηγικής για την καταπολέμηση του σύγχρονου δουλεμπορίου, αποφάσισαν τη σύσταση ομάδας, η οποία έπρεπε να αναλάβει και να επιτύχει συγκεκριμένους στόχους κατά την περίοδο της δράσης της.

Οι στόχοι της ομάδας αφορούν στην κατάρτιση και εισήγηση σχετικού νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και καταστολή εγκλημάτων που σχετίζονται με το σύγχρονο δουλεμπόριο, τον σχεδιασμό και τη λειτουργία πρότυπης ειδικής υπηρεσίας της Αστυνομίας, τη δημιουργία αρχείου για το θεσμικό πλαίσιο, τις διακηρύξεις και αποφάσεις ξένων χωρών και διεθνών οργανισμών σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, την κατάρτιση προγράμματος για τον εθελοντικό επαναπατρισμό των θυμάτων, τη σύνταξη έκθεσης για τις διαστάσεις του προβλήματος στην Ελλάδα και την προστασία των δικαιωμάτων και των βασικών ελευθεριών των θυμάτων, καθώς και τη δημιουργία ειδικής ενημερωτικής καμπάνιας για τους πολίτες.¹²³

III. Το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης

Με το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της παιδικής πορνογραφίας ξεκίνησε, έστω και καθυστερημένα η επίσημη αντίδραση από το ελληνικό κράτος και η προσπάθεια ποινικής αντιμετώπισης του φαινομένου. Είχε εξαγγελθεί η εισαγωγή ορισμένων καινοτομιών στο νομοθετικό πλαίσιο, όπως η τιμωρία του πελάτη, που ενώ γνωρίζει ότι το θύμα εξαναγκάστηκε ή εξαπατήθηκε, ασελγεί σε βάρος του. Επιπλέον, προβλεπόταν η αύξηση του ορίου ηλικίας προστασίας των θυμάτων της πορνογραφίας ανηλίκων και αυστηρότερες ποινές για καταστήματα που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες θυμάτων καταναγκαστικής πορνείας.¹²⁴

Πάντως, με το νομοσχέδιο αυτό τροποποιούνται διάφορες διατάξεις του κεφαλαίου 19 του Ποινικού Κώδικα, όπως για τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, ενώ κάποιες ρυθμίσεις καταργούνται (Συγκεκριμένα, καταργούνται τα άρθρα 347 και 350). Έτσι, για μερικά εγκλήματα προβλέπεται αυστηρότατη ποινή, ενώ για άλλα η συρρίκνωση της εφαρμογής τους ή και η αποποινικοποίηση.

Ωστόσο, οι προτεινόμενες μεταβολές θα προσδώσουν στο κανονιστικό πλαίσιο του σχετικού κεφαλαίου μια εικόνα με κύρια χαρακτηριστικά «*την εσωτερική αντιφατικότητα, την ενδοσυστηματική δυσαρμονία και την οξεία απόχρωση της ποινικής καταστολής*».¹²⁵

123. Ελλάδα: Η Ομάδα Διοίκησης Έργου, *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

(www.enet.gr)

124. Καζαλλότι Ελιζαμπέττα, «Η σκοτεινή βιομηχανία του σεξ – Νομοσχέδιο από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της παιδικής πορνογραφίας», *Ελευθεροτυπία*, 22/9/2002.

125. Μαργαρίτης Λάμπρος, Σχέδιο Νόμου «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής» - Εύστοχες ρυθμίσεις ή άστοχες παρεμβάσεις, *Απόψεις, Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 1/2002, σελ. 181-184

Γίνεται φανερή η ανάγκη καλύτερης νομοθετικής ρύθμισης των παραπάνω θεμάτων, αλλά, κυρίως, η πρακτική εφαρμογή τους και η υλοποίηση όσων έχουν προβλεφθεί για την αντιμετώπιση του trafficking.

Συγκεκριμένα, το νομοσχέδιο προέβλεπε την εισαγωγή στον Ποινικό Κώδικα του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπου και ανθρώπινων οργάνων. Το αδίκημα της διακίνησης ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευση και την καταναγκαστική πορνεία, χαρακτηρίστηκε ως κακούργημα. Αυτό σημαίνει την επιβολή σκληρών ποινών σε βάρος των διακινητών. Προβλεπόταν δήμευση των περιουσιακών στοιχείων που έχουν αποκομίσει οι δράστες, ενώ μέχρι τότε ίσχυε το μέτρο της προσωρινής κατάσχεσης.

Επίσης, θεσμοθετούνταν μέτρα προστασίας των θυμάτων και όχι τιμωρίας τους και αποφυγή της απέλασης, ώστε να παρίστανται ως μάρτυρες στις δίκες των εκμεταλλευτών. Μέχρι να πραγματοποιηθούν οι δίκες, τα θύματα θα προστατεύονται από την Αστυνομία. Ακόμη, προβλεπόταν η ποινικοποίηση της συμπεριφοράς του πελάτη, ο οποίος συνευρίσκεται με άτομο ανήλικο, υπό συνθήκες καταναγκαστικής πορνείας. Το όριο της ανηλικότητας θεωρείται η ηλικία των 18 ετών.

Θεσπίζονταν μέτρα κοινωνικής, ψυχολογικής και υγειονομικής υποστήριξης των θυμάτων της διακίνησης, κυρίως των γυναικών και των ανηλίκων. Τα θύματα θα περιθάλπονται από ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και γιατρούς, προκειμένου να διαγνωσθεί η κατάσταση της υγείας τους, ενώ συγχρόνως θα υποστηρίζονται από μέρους των αστυνομικών αρχών. Η αστυνομία θα βοηθά τα θύματα που επιθυμούν τον επαναπατρισμό τους, να οδηγούνται με ασφάλεια στις χώρες προέλευσής τους και όχι στη συνοριακή γραμμή. Τέλος, προβλεπόταν η σύσταση μόνιμου οργάνου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, με τη μορφή εθνικού κέντρου.¹²⁶

Είναι γεγονός ότι η προαναγγελία της κατάθεσης του νομοσχεδίου την άνοιξη του 2001 πραγματοποιήθηκε με τρόπο θριαμβικό, ενώ ακολούθησαν δημοσιεύματα, τα οποία αποκάλυπταν την αυστηρότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων. Υπήρχε η βεβαιότητα ότι το νέο νομοσχέδιο θα περιλάμβανε ειδικές «ρήτρες», όπως τιμωρία των πελατών, με ποινικές κυρώσεις και χρηματικά πρόστιμα που θα έφταναν το 1 εκατομμύριο δρχ.

Όταν, όμως, παρουσιάστηκε επίσημα το νομοσχέδιο, τον Δεκέμβριο του 2001, αποδείχτηκε πολύ πιο άτολμο και εξαιρετικά συγκρατημένο και το περιεχόμενό του απασχόλησε φεμινιστικές ομάδες και μη κυβερνητικές οργανώσεις, καθώς και κινήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο νομοσχέδιο δεν προτείνεται ειδικό καθεστώς νόμιμης παραμονής για τα θύματα κατ' εξαίρεση των διατάξεων του νόμου 2910/2001, παρά το γεγονός ότι βασική αιτία εξάπλωσης του trafficking, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, θεωρούνται οι περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές. Επίσης, είναι ηθικά απαράδεκτο να τιμωρούνται τα θύματα για παράνομη πορνεία και παράνομη είσοδο ή παραμονή στη χώρα και να μη τιμωρούνται οι συνένοχοι της παρανομίας των θυμάτων, δηλαδή οι πελάτες.

126. Μαρνέλλος Γιώργος, «Σφίγγει ο κλοιός», *Ελευθεροτυπία*, 21/10/2001.

Από τα παραπάνω προκύπτει το ερώτημα για το εάν η διαμόρφωση του νομοσχεδίου καλύπτει μια έξωθεν επιβαλλόμενη υποχρέωση, με δεδομένη την υπόσχεση για άμεση εναρμόνιση της Ελλάδας με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές νομοθεσίες. Κι αυτό γιατί οι αλλοδαπές γυναίκες που εκπορνεύονται καταναγκαστικά δεν αντιμετωπίζονται ως θύματα, απέναντι στα οποία απαιτούνται συγκεκριμένα μέτρα προστασίας. Ωστόσο, η αρωγή των θυμάτων αποτελεί το σημαντικότερο κεφάλαιο για την αντιμετώπιση του εγκλήματος του trafficking, γεγονός που παραβλέπεται από το νομοσχέδιο.

Επίσης, θα πρέπει να υπάρχει άρθρο που να ποινικοποιεί την παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων, χωρίς εξειδίκευση του σκοπού της εκμετάλλευσης, σύμφωνα με τον ορισμό του Πρωτοκόλλου του Ο.Η.Ε. Το θετικό, βέβαια, σημείο του νομοσχεδίου είναι η πρόβλεψη για αυξημένες ποινές στους δράστες. Είναι φανερό ότι το νομοσχέδιο χαρακτηρίζεται για τον συμβολικό του χαρακτήρα και δεν λαμβάνει υπόψη βασικές παραμέτρους της πραγματικότητας.¹²⁷

IV. Ο Νόμος 3064/2002 και η σημασία του

Η Ελλάδα, όπως έχει αναφερθεί, είχε δεσμευτεί, ουσιαστικά, να αναλάβει νομοθετική ρύθμιση για το trafficking. Συγχρόνως, είχαν υπογραφεί και κυρωθεί διεθνείς Συμβάσεις, μερικές από τις οποίες έχουν γίνει εσωτερικοί νόμοι της χώρας, αλλά και Πρωτόκολλα, που δέσμευαν την Ελλάδα και την πίεζαν για νομοθετική αντιμετώπιση του θέματος.

i. Το περιεχόμενο του Νόμου και οι τροποποιήσεις που επέφερε

Στις αρχές Οκτωβρίου του 2002 ψηφίστηκε στη Βουλή το σχέδιο νόμου που αφορούσε στην εμπορία ανθρώπων.¹²⁸ Ο Νόμος 3064 τέθηκε σε ισχύ στις 15 Οκτωβρίου του 2002. Επισημαίνεται ότι ο νόμος εντάχθηκε πολύ καθυστερημένα στο νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας, με δεδομένη την έκταση του φαινομένου και τις ισχυρές αντιδράσεις φεμινιστικών οργανώσεων και κινημάτων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ακόμη, βέβαια, δεν μπορεί να κριθεί με ακριβή τρόπο η αποτελεσματικότητα του νόμου και η λειτουργία του στην πράξη. Το βέβαιο είναι ότι έχει συμβολικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα, όπως, άλλωστε, ισχύει για κάθε νόμο.

127. Κωστόπουλος Τάσος, Τρίμης Δημήτρης, Ψαρρά Αγγέλικα, Ψαρράς Δημήτρης, « Το νομοσχέδιο για την καταναγκαστική πορνεία – Ελεύθερη αγορά ψυχών και σωμάτων», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Ιός της Κυριακής*, 21/7/2002.

128. Πρακτικά της Βουλής, 2/10/2002, Συνεδρίαση τμήματος Διακοπής Εργασιών της Βουλής, στην οποία ψηφίστηκε το σχέδιο νόμου «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής».

Πιο συγκεκριμένα, ο Νόμος 3064/2002 αφορά στην «καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών» και περιλαμβάνει 14 άρθρα.

Ουσιαστικά, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ο νόμος τροποποίησε ορισμένες, ήδη, υπάρχουσες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, ενώ άλλες δεν τις άλλαξε καθόλου. Η σωματεμπορία εντάσσεται πλέον στον κατάλογο του οργανωμένου εγκλήματος, γεγονός που εξασφαλίζει την προστασία των μαρτύρων, την επιβολή κυρώσεων κατά νομικών προσώπων που κερδοσκοπούν και τη διενέργεια ειδικών νομοθετικών πράξεων, όπως αυτές προβλέπονται από τον νόμο για την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα.

Επίσης, η σωματεμπορία προστίθεται στον κατάλογο των εγκλημάτων που περιλαμβάνονται στο νόμο για το ξέπλυμα χρήματος, επιβάλλονται αυστηρότερες ποινές στους δράστες εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ζωής, που αξιολογούνται ως αξιόποινες πράξεις σε βαθμό κακουργήματος, εισάγονται διατάξεις για την παιδική πορνογραφία, ενώ άντρες και γυναίκες προστατεύονται ισότιμα από τις διατάξεις.

Το μέρος που αφορά την αρωγή των θυμάτων αναφέρεται στην κοινωνική και την νομική τους υποστήριξη, την ένταξη των ανηλίκων σε προγράμματα εκπαίδευσης, τον εθελοντικό επαναπατρισμό των θυμάτων και την εξασφάλιση της παραμονής των αλλοδαπών μέχρι τη διενέργεια των δικών. Ωστόσο, ο νόμος παραβλέπει τη βοήθεια που είναι σε θέση να προσφέρουν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, εφόσον δεν αναφέρει πούθενά τον τρόπο αρωγής των θυμάτων.¹²⁹

Φιλοδοξία των νομοθετών είναι να καλύψουν όλες τις μορφές του σύγχρονου δουλεμπορίου και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αναδιαμορφώνοντας ορισμένες από τις υπάρχουσες διατάξεις και εισάγοντας νέες. Αυτό θεωρούνταν ιδιαίτερα αναγκαίο να πραγματοποιηθεί με δεδομένες τις αναχρονιστικές διατάξεις που υπήρχαν για δεκαετίες στον Ποινικό Κώδικα της χώρας μας, αλλά και την ανάδειξη του trafficking στην τρίτη μεγαλύτερη εγκληματική επιχείρηση παγκοσμίως, μετά το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και όπλων.¹³⁰

ii. Το ζήτημα της αρωγής των θυμάτων

Στο θέμα της αρωγής των θυμάτων διεθνικής σωματεμπορίας παρουσιάζονται σοβαρές ελλείψεις. Στον νόμο δεν προβλεπόταν με σαφήνεια ο τρόπος με τον οποίο θα παρέχεται η φροντίδα στα θύματα. Τα προεδρικά διατάγματα που θα ακολουθούσαν θα συμπλήρωναν το νόμο στο ζήτημα της δημιουργίας ξενώνα περίθαλψής τους και θα ρύθμιζαν το θέμα της παροχής υπηρεσιών ασφάλειας, υγείας, νομικής κάλυψης, ψυχικής και κοινωνικής αποκατάστασης.

129. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Ν. 3064/2002 «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής», αρ. φύλλου 248, 15/10/2002.

130. Μαρνέλλος Γιώργος - Κυριακόπουλος Κώστας, «Νόμος σφήνα στους δουλεμπόρους ψυχών», *Ελευθεροτυπία*. 13/12/2001.

Η έκδοση του σχετικού προεδρικού διατάγματος άργησε να πραγματοποιηθεί, ενώ η ίδρυση και λειτουργία κέντρων φροντίδας θυμάτων, στελεχωμένων με εξειδικευμένο προσωπικό, ουσιαστικά έχει μετατεθεί σε πρωτοβουλίες φορέων, όπως η Εκκλησία και οι Γιατροί του Κόσμου.¹³¹ Εξάλλου, στην πραγματικότητα δεν υπάρχει η δυνατότητα βοήθειας τόσων γυναικών και η ένταξή τους σε ξενώνες – καταφύγια.

iii. Το ζήτημα της απέλασης των θυμάτων και του εθελοντικού επαναπατρισμού

Ο νόμος 3064/2002 προβλέπει τον εθελοντικό επαναπατρισμό των θυμάτων στις χώρες προέλευσής τους. Ωστόσο, η συνηθέστερη πρακτική των κατασταλτικών μηχανισμών είναι η απέλαση και η περαιτέρω έκθεση σε κίνδυνο των αλλοδαπών. Τα θύματα σωματεμπορίας που συλλαμβάνονται από τις αστυνομικές αρχές ή παρουσιάζονται εθελοντικά στην Αστυνομία, συνήθως, τίθενται υπό κράτηση και στη συνέχεια απελαύνονται.

Το θέμα της αρωγής των θυμάτων βρίσκεται σε άμεσο συσχετισμό με το θέμα της απέλασης. Και αυτό γιατί η δημιουργία καταφυγίων προστασίας θυμάτων θα απέτρεπε την άμεση απέλασή τους και θα τους έδινε την ευκαιρία για ασφαλή εθελοντικό επαναπατρισμό στις χώρες προέλευσής τους. Σημαντική θα ήταν και η χορήγηση προσωρινών αδειών παραμονής τους στη χώρα μας, κυρίως όταν αναμένεται απόφαση σχετική με παραβιάσεις που έχουν υποστεί, αλλά και η παροχή του δικαιώματος της εργασίας, ως λύσεις εναλλακτικές της απέλασης και της κράτησης.¹³²

Γ. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ

Έγινε φανερό ότι η επίσημη αντίδραση απέναντι στο φαινόμενο, όπως εξελίσσεται στη χώρα μας, χαρακτηρίζεται από την αναγκαστική νομοθετική ρύθμιση, μετά από συνεχείς εσωτερικές και εξωτερικές πιέσεις, αλλά και από την έλλειψη ουσιαστικών πρωτοβουλιών πάταξης του εγκλήματος.

I. Ο ρόλος των κρατικών φορέων αντίδρασης

Εκτός από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, το οποίο ανέλαβε την πρωτοβουλία έκδοσης σχετικού νομοσχεδίου, το φαινόμενο απασχολεί και άλλους κρατικούς φορείς, όπως το Υπουργείο Εσωτερικών, Δικαιοσύνης, Οικονομικών και Υγείας, καθώς και τη Γενική Γραμματεία Ισότητας. Μάλιστα, εκπρόσωποί τους συμμετείχαν και στην Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων.

131. Μαρνέλλος Γιώργος, «Άδικοι – Κάναμε βήματα», *Ελευθεροτυπία*, 13/6/2003.

132. Human Rights Watch, Υπόμνημα για τη Σωματεμπορία Γυναικών Μεταναστών για Εξαναγκαστική Πορνεία στην Ελλάδα, σελ. 28-30.

Εξάλλου, η αντιμετώπιση του θέματος από την επίσημη Πολιτεία οφείλει να είναι ενιαία και συγκροτημένη, αφού το trafficking αποτελεί εγκληματικό φαινόμενο που emπίπτει σε όλους σχεδόν τους τομείς της κοινωνικής ζωής της χώρας μας και δεν είναι πρόβλημα που απασχολεί μόνο τον ποινικό τομέα. Αντίθετα, οι συνέπειές του αγγίζουν τομείς, όπως την οικονομία, την υγεία, την εργασία και τον πολιτισμό του ελληνικού κράτους.

Για το λόγο αυτό οι προσπάθειες από την πλευρά του ελληνικού κράτους και των επιμέρους φορέων του θα πρέπει να είναι οργανωμένη, ώστε να μην επικρατεί αρνητική εικόνα της Ελλάδας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με το trafficking. Η χώρα μας, σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς συγκαταλέγεται στις βασικές χώρες προορισμού ή διαμετακόμισης γυναικών και παιδιών, μαζί με τη Φιλανδία, τη Γερμανία, την Αυστρία και την Ιταλία.¹³³

Όμως, μέχρι στιγμής, οι προσπάθειες των επίσημων φορέων αντίδρασης είναι περιορισμένες και ελάχιστα αποδοτικές στον περιορισμό του φαινομένου. Αξίζει να αναφερθεί η πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, στο θέμα της ενημέρωσης των αλλοδαπών γυναικών που ζουν στην Ελλάδα. Έχει εκδώσει ενημερωτικά φυλλάδια, στα οποία αναφέρονται τα οικονομικά και τα κοινωνικά προβλήματα που θα αντιμετωπίσουν στη χώρα μας, τα ανθρώπινα δικαιώματα που του εξασφαλίζονται, οι φορείς στους οποίους μπορούν να απευθυνθούν, ενώ δίνονται συμβουλές για τη γλώσσα και την υγεία.¹³⁴

Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες και προσπάθειες αποτελούν βήματα, αλλά δεν συμβάλλουν με αποφασιστικό τρόπο στην καταπολέμηση του προβλήματος. Κι αυτό γιατί υπάρχουν ανυπέρβλητες δυσκολίες και τεράστια εμπόδια στην πορεία αντιμετώπισης του trafficking, αλλά στην ουσία δεν υπάρχει διάθεση ανάληψης ευθύνης για το θέμα, από την πλευρά των Υπουργείων που σχετίζονται με το trafficking.¹³⁵

II. Ο ρόλος των κατασταλτικών μηχανισμών και των διωκτικών αρχών

Για την Ελληνική Αστυνομία η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων αποτελεί ζήτημα διαρκούς προτεραιότητας, μέσα από μια διαδικασία ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης του προσωπικού και δραστηριοποίησης των Υπηρεσιών της. Για το σκοπό αυτό έχει αναλάβει μια σειρά δράσεων για την αντιμετώπιση της διασυνοριακής εγκληματικότητας, ενώ στα πλαίσια της αστυνομικής συνεργασίας με τις όμορες χώρες, έχει καθιερώσει τακτικές συναντήσεις των Αστυνομικών Διευθυντών των παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας με τους

133. Μαρνέλλος Γιώργος, «Δέκα μέτρα για τα ροζ κυκλώματα», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 7/1/2001.

134. Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Δελτίο Τύπου με θέμα: «Ενημερωτικό φυλλάδιο για τις αλλοδαπές γυναίκες», 18/3/2003.

135. Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ) – Δελτίο Τύπου (19 Ιουλίου 2003), θέμα: «Ο εμπειρογνώμονας Γρηγόρης Λάζος μιλά για τη διακίνηση γυναικών προς καταναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα», συνέντευξη στην Ευγενία Λουπάκη, σελ. 5.

ομολόγους τους των άλλων χωρών. Σκοπός είναι η ανταλλαγή πληροφοριών και η εκδήλωση αντίστοιχων δράσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η Ελληνική Αστυνομία συμμετέχει ενεργά στο θέμα της ανταλλαγής πληροφοριών, αφού ανταλλάσσει πληροφορίες με χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τον Ο.Η.Ε, την ΙΝΤΕΡΠΟΛ, καθώς και με συμμετέχοντα κράτη – μέλη σε περιφερειακές συνεργασίες. Επίσης, πραγματοποιείται αστυνομική συνεργασία με τις χώρες προέλευσης των θυμάτων και εκφράζεται η επιθυμία συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα.¹³⁶

Η προθυμία της Ελληνικής Αστυνομίας θεωρείται αναγκαία, όμως, υπάρχουν σημαντικά προβλήματα που εμποδίζουν το έργο της. Ως μηχανισμός καταστολής δεν έχει την αρμοδιότητα και τα μέσα να συμβάλλει στην αρωγή των θυμάτων. Μετά την ψήφιση του νομοσχεδίου και αργότερα του Νόμου 3064/2002, η Αστυνομία έχει τη δυνατότητα να προχωρήσει σε «απελευθερώσεις» θυμάτων σωματεμπορίας.

Ωστόσο, απουσιάζουν μέτρα αρωγής τους, αλλά και η δυνατότητα φροντίδας και προστασίας από τη μεριά των διωκτικών αρχών. Έτσι, τα θύματα έρχονται αντιμέτωπα με τη γραφειοκρατία και την απέλαση, η οποία αποτελεί βασική πρακτική και ουσιαστικό μέτρο καταστολής της Αστυνομίας.¹³⁷

Έχει επισημανθεί η συμβολή της διαφθοράς, ως πρόβλημα που έχει εξαπλωθεί και στο χώρο της Αστυνομίας, καθιστώντας εξαιρετικά δύσκολες τις προσπάθειές της για καταπολέμηση του φαινομένου. Κατά καιρούς έρχονται στη δημοσιότητα περιπτώσεις εμπλοκής αστυνομικών σε κυκλώματα σωματεμπορίας και διευκόλυνσης των δραστών στις παράνομες δραστηριότητές τους με σκοπό το οικονομικό κέρδος.¹³⁸

Ένα ακόμη βασικό πρόβλημα των διωκτικών αρχών στον εντοπισμό των δραστών είναι η κινητή τηλεφωνία, αφού οι εγκέφαλοι και τα μέλη των ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος χρησιμοποιούν πακέτα κινητής τηλεφωνίας για τις δραστηριότητές τους. Εξάλλου, η σχετική ελληνική νομοθεσία δεν προβλέπει την τήρηση στοιχείων ταυτότητας για τους κατόχους, ενώ η άρση του απορρήτου, εκτός από χρονοβόρα διαδικασία προσκρούει στις διατάξεις για την προστασία του απορρήτου.¹³⁹

Πάντως, οι ελληνικές διωκτικές αρχές επιδεικνύουν αξιοσημείωτη δραστηριότητα μετά την εφαρμογή του νόμου, ενώ έχει προβλεφθεί και η σύσταση ειδικής υπηρεσίας δίωξης διακινητών ανθρώπων. Μετά από λίγους μήνες εφαρμογής του νόμου, δηλαδή μέχρι το Σεπτέμβριο του 2003, είχαν ερευνηθεί 394 υποθέσεις, είχαν συλληφθεί 476 άτομα και είχαν εντοπιστεί 30 γυναίκες – θύματα.

136. Σκώτης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: “Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας”, σελ. 10

137. Καζαλλότι Ελιζαμπέττα, «Η σκοτεινή βιομηχανία του σεξ – Νομοσχέδιο από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της παιδικής πορνογραφίας», *Ελευθεροτυπία*, 22/9/2002.

138. Ροζ κυκλώματα, με πλήκιο και γαλόνια, *Ελευθεροτυπία*, 11/7/2002.(www.enet.gr)

139. Μαρνέλλος Γιώργος - Κυριακόπουλος Κώστας, «Η ακτινογραφία της φρίκης», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

Εξάλλου, μέσα στο πλαίσιο του προγράμματος «Mirage 2002», στο οποίο εφαρμόστηκε το SECI (Σύμφωνο Συνεργασίας Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης), πραγματοποιήθηκαν στις χώρες που συμμετέχουν, 20.558 έλεγχοι και εντοπίστηκαν 237 γυναίκες – θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Ανάλογο πρόγραμμα εφαρμόστηκε και το επόμενο έτος.¹⁴⁰

III. Προβλήματα και αδυναμίες των φορέων επίσημης αντίδρασης στην αντιμετώπιση του φαινομένου

Αναφέρθηκε προηγουμένως ότι η δράση των διωκτικών αρχών της χώρας μας επηρεάζεται άμεσα από παράγοντες που εμποδίζουν το έργο τους. Η έκθεση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης επισημαίνει ποικίλα προβλήματα, στην προσπάθεια προσέγγισης και αντιμετώπισης του προβλήματος, κυρίως της παράνομης πορνείας.

i. Προβλήματα σε διεθνές επίπεδο

Σε διεθνές επίπεδο αναφέρεται η διεθνής διάσταση της συγκεκριμένης εγκληματικής συμπεριφοράς (διασυνοριακό έγκλημα, εμπλοκή δραστήων διαφόρων υπηρεσιών, ανάγκη διεθνούς αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας), καθώς και η έντονη δράση των κυκλωμάτων του οργανωμένου εγκλήματος.¹⁴¹

ii. Προβλήματα σε εθνικό επίπεδο

Σε εθνικό επίπεδο τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου είναι, κυρίως, η πολυμορφία αυτής της εγκληματικής συμπεριφοράς, αφού πρόκειται για εξαιρετικά σύνθετο έγκλημα και ο τεράστιος αριθμός οικονομικών μεταναστών που εισέρχονται και παραμένουν νόμιμα ή παράνομα στη χώρα μας.

Επιπλέον, τα θύματα σωματεμπορίας αγνοούν τη νομοθεσία και την ελληνική γλώσσα, γεγονός που δυσκολεύει την πλήρη διαλεύκανση πολλών υποθέσεων. Η έλλειψη συνεργασίας τους με τις διωκτικές αρχές κάνει φανερό το φόβο για τη ζωή και τη σωματική τους ακεραιότητα, αλλά και το φόβο απέλασής τους. Η στήριξη της κατηγορίας σε περίπτωση δίκης εξασθενεί σημαντικά, όταν τα θύματα αδυνατούν να παρουσιαστούν ως μάρτυρες, μετά την απέλαση ή την οικειοθελή αναχώρησή τους.

Σημαντική είναι η παράλειψη του νομοθετικού πλαισίου για την προστασία των μαρτύρων, αλλά και την υποχρέωση τήρησης των στοιχείων των πελατών από τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας. Επιπλέον, η έλλειψη κυρώσεων για τη δημοσίευση στον ημερήσιο, περιοδικό και ηλεκτρονικό Τύπο διαφημίσεων

140. Μαρνέλλος Γιώργος, «Επιχείρηση trafficking», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 14/9/2003.

141. Μαρνέλλος Γιώργος - Κυριακόπουλος Κώστας, «Η ακτινογραφία της φρίκης», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

σεξουαλικού περιεχομένου (ροζ αγγελίες), αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό βοηθητικό παράγοντα εξάπλωσης του φαινομένου και μεγιστοποίησης των δυσχερειών καταπολέμησής του.

Εξάλλου, οι σχετικές διαφημίσεις, που παρουσιάζονται μέσω των Μ.Μ.Ε, αποτελούν βασικό μέσο επηρεασμού της κοινής γνώμης και της συμπεριφοράς των πολιτών, κεντρίζοντας το ενδιαφέρον τους και συμβάλλοντας στην αναζήτηση πορνικών υπηρεσιών.

Ακόμη, είναι σημαντικό να αναφερθούν και οι αντικειμενικές δυσχέρειες αστυνομικής φύσης, όπως είναι η έλλειψη αστυνομικού προσωπικού, υλικοτεχνικών μέσων και η αδυναμία εντοπισμού των δραστών.¹⁴²

iii. Το ζήτημα του «screening»

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα, με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι διωκτικές αρχές και γενικότερα οι επίσημοι φορείς του ελληνικού κράτους, σχετίζεται με τα θύματα και ειδικότερα με τα κριτήρια που καθιστούν ένα άτομο θύμα trafficking. Το «screening» αναφέρεται στα κριτήρια θυματοποίησης, δηλαδή τα στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία το άτομο χαρακτηρίζεται ως θύμα παράνομης διακίνησης («smuggling») και περαιτέρω εκμετάλλευσης.

Επίσημα στην Ελλάδα, δεν έχουν οριστεί θύματα trafficking, εφόσον δεν έχουν ακόμη συσταθεί Επιτροπές, που να ορίσουν τα συγκεκριμένα κριτήρια. Το «screening» δεν είναι υπόθεση εύκολη για τις Αστυνομικές Αρχές, οι οποίες αντιμετωπίζουν όλες τις δυσκολίες που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Για το λόγο αυτό η απέλαση θεωρείται μονόδρομος από τη μεριά της Αστυνομίας, εμποδίζοντας την εφαρμογή του εθελοντικού επαναπατρισμού, όπως ορίζεται στο νόμο.¹⁴³

Το «screening» αποτελεί το πιο δύσκολο μέρος της έρευνας για την Αστυνομία, η οποία, συνήθως, αναγνωρίζει τα θύματα από το φόβο που τα κυριεύει έναντι των διακινητών – εκμεταλλευτών, την άγνοια των ευεργετικών διατάξεων του νόμου και την παραπληροφόρηση που έχουν για την αξιοπιστία των αστυνομικών αρχών. Η αστυνομία είχε ετοιμάσει σχέδιο, με βάση το οποίο θα μοιράζεται στα θύματα κείμενο μεταφρασμένο σε 14 γλώσσες, όπου δίνονται πληροφορίες για τις ευεργετικές διατάξεις του νόμου και τις διαθέσιμες επιλογές τους. Στις προανακρίσεις κρίνεται αναγκαία η συμμετοχή γυναικών αστυνομικών και αξιόπιστων διερμηνέων στη γλώσσα των θυμάτων, αλλά και η συμβολή κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων.¹⁴⁴

142. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης” Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ. 5

143. Λάζος Γρηγόρης, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 22/1/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

144. Μαρνέλλος Γιώργος, «Μετωπική με το ροζ δουλεμπόριο», *Ελευθεροτυπία*, 24/11/2003.

iv. Η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων από την Ελλάδα

Το χρονικό διάστημα πριν από την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα, χαρακτηρίστηκε από την έλλειψη ενασχόλησης των κρατικών φορέων και των αστυνομικών αρχών με το ζήτημα του trafficking και, συγκεκριμένα, με την προσπάθεια αντιμετώπισής του.

Η ανάγκη συνεχούς αστυνόμευσης, ώστε να διασφαλιστεί η ασφάλεια των Αγώνων, και τα μείζονα προβλήματα που υπάρχουν στην Αστυνομία, εμποδίζουν τη σύσταση ειδικών υπηρεσιών καταπολέμησης του φαινομένου.¹⁴⁵ Άμεση συνέπεια ήταν η παραμέληση του θέματος από τους φορείς επίσημου ελέγχου και η αποσιώπησή του εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων, που θα διεξάγονταν στη χώρα μας.

Πάντως, θεωρήθηκε, σχεδόν, βέβαιη η είσοδος αλλοδαπών γυναικών στην Ελλάδα, ώστε να καλυφθούν οι αυξημένες ανάγκες κατά τη διάρκεια των Αγώνων. Η ζήτηση γυναικών, προκειμένου να προσφέρουν υπηρεσίες στην πορνεία, ήταν ιδιαίτερα αυξημένη, όπως έγινε και στην περίπτωση του Σίδνεϋ, που ήταν η διοργανώτρια πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2000. Η βιομηχανία της πορνείας αναμενόταν να αναπτυχθεί σε σημαντικό βαθμό κατά την περίοδο αυτή και στη χώρα μας, δίνοντας ώθηση στον σεξοτουρισμό.¹⁴⁶

Σημαντικός παράγοντας ώθησης της πορνείας και εκμετάλλευσης της κατάστασης από τα δίκτυα διακίνησης γυναικών αποτέλεσε η απόφαση του Δήμου Αθηναίων να επεκτείνει τις ρυθμίσεις του νόμου 2734/1999 περί «εκδιδομένων με αμοιβή προσώπων». Ο νόμος αυτός αναθέτει στην αρμοδιότητα των δήμων την ευθύνη για την έκδοση αδειών «οίκων ανοχής» και τον καθορισμό των σημείων της περιοχής τους που θα κριθούν κατάλληλα για την εγκατάσταση των εκδιδόμενων ατόμων.

Η τροποποίηση του νόμου, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες των Αγώνων σε γυναίκες και να διευκολυνθεί η παροχή σχετικών υπηρεσιών στους χώρους όπου θα διακινούνται οι επισκέπτες, είχε ουσιαστικά επικυρωθεί από τους επίσημους φορείς του ελληνικού κράτους. Αναφέρεται ότι τέτοιου είδους ρυθμίσεις είχαν πραγματοποιηθεί και στις πόλεις που φιλοξένησαν Ολυμπιακούς Αγώνες πριν από την Αθήνα, όπως για παράδειγμα το Σίδνεϋ, στο οποίο είχαν εισαχθεί χιλιάδες γυναίκες από την Νοτιοανατολική Ασία, την Ευρώπη και την Αμερική, για την κάλυψη των ντόπιων ελλείψεων.

Πάντως, είναι γεγονός ότι με το πρόσχημα της προσομοίωσης σε πρακτικές άλλων χωρών, αναμενόταν η ανάπτυξη του σεξοτουρισμού και της πορνείας σε μεγάλο βαθμό, κατά τη χρονική περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων, δίνοντας την ευκαιρία στους δράστες των κυκλωμάτων να αναπτύξουν τις παράνομες δραστηριότητές τους, εισάγοντας νέα θύματα στην Ελλάδα και μεγιστοποιώντας τα κέρδη τους.¹⁴⁷

145. Μαρνέλλος Γιώργος, «Αδικοί – Κάναμε βήματα», *Ελευθεροτυπία*, 13/6/2003.

146. Ευθυμιάδου Δήμητρα, «Κόκκινα φανάρια ολυμπιακού τύπου», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 22/9/2002.

147. Κωστόπουλος Τάσος, Τρίμης Δημήτρης, Ψαρρά Αγγέλικα, Ψαρράς Δημήτρης, «Ολυμπιακή πορνεία στην Αθήνα – Στάδια ανοχής για το 2004», *Ελευθεροτυπία*, 22/6/2003.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Η επίσημη αντίδραση στο trafficking δεν έχει τη δυνατότητα να ασκήσει κοινωνικό έλεγχο από μόνη της σε ένα εγκληματικό φαινόμενο τόσο εξαπλωμένο στην ελληνική κοινωνία. Η αντίδραση της κοινωνίας των πολιτών, στην οποία περιλαμβάνεται η δράση συλλογικών φορέων και μη κυβερνητικών οργανώσεων, αλλά και η συμπεριφορά των μη οργανωμένων σε ομάδες πολιτών ενός κράτους, θεωρείται αναγκαία, ώστε να περιοριστεί το φαινόμενο. Εξάλλου, η ίδια η σύσταση του συγκεκριμένου εγκληματικού φαινομένου απαιτεί τη συμβολή των πολιτών και των μη κυβερνητικών φορέων δράσης, κυρίως, στο θέμα της αρωγής των θυμάτων.

Ωστόσο, ο Νόμος 3064/2002, στο ζήτημα της αρωγής των θυμάτων δεν αναφέρεται στη συμμετοχή των μη κυβερνητικών οργανώσεων, αγνοώντας τη δράση και τη βοήθεια που έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν.

Πάντως, στο κεφάλαιο αυτό της μελέτης, πέρα από την εξέλιξη της αντίδρασης των μη κυβερνητικών οργανισμών, γίνεται αναφορά και στην αντίδραση του κινήματος των εκδιδόμενων γυναικών Ελλάδος. Από τη δική τους σκοπιά, εκφράζουν την αντίθεσή τους απέναντι στην εξαναγκαστική πορνεία, εφόσον θεωρούνται άμεσα θιγμένες από το trafficking.

Επιπλέον, γίνεται μια προσπάθεια επισήμανσης του ρόλου που διαδραματίζει, τελικά, η ανεπίσημη αντίδραση, της σημασίας της στην αντιμετώπιση του φαινομένου και των αδυναμιών που παρουσιάζει.

A. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πριν παρουσιαστεί η δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων, θεωρείται κρίσιμο να αναφερθεί η ύπαρξη προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορούν στο ζήτημα του trafficking και ξεκίνησαν στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Αυτά τα ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως το «STOP» και «ΔΑΦΝΗ» αφορούν στην ανταλλαγή πληροφοριών, ενημέρωσης και εκπαίδευσης των υπηρεσιών των χωρών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες ασχολούνται με την πρόληψη και καταστολή του φαινομένου.

Στόχοι τους είναι η δημιουργία ευρωπαϊκής βάσης δεδομένων εξαφανισμένων ανηλίκων και η ανταλλαγή πληροφοριών των, ήδη, υπάρχοντων οργανισμών, η κατασκευή κέντρου παρακολούθησης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και του εμπορίου παιδιών και η δημιουργία βάσης δεδομένων με ανήλικα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή πορνογραφικού υλικού, που θα περιλαμβάνει και στοιχεία που αφορούν παιδόφιλους, πωλητές και αγοραστές πορνογραφικού υλικού.

Επιπλέον, στοχεύουν στη δημιουργία μιας νόμιμης βάσης δεδομένων που θα είναι προσβάσιμη στο Internet και θα περιλαμβάνει στοιχεία για τις εθνικές νομοθεσίες κάθε κράτους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με την σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων, στον εμπλουτισμό των ήδη υπάρχοντων βάσεων δεδομένων της Ευρωπαϊκής Αστυνομίας ή της Interpol σε διεθνή βάση, την ίδρυση μιας κεντρικής ευρωπαϊκής βάσης δεδομένων εγκληματικών ενεργειών, υπόπτων και καταδικασμένων για σεξουαλικά εγκλήματα, καθώς και στη δημιουργία βάσης δεδομένων με δείγματα DNA. Η τελευταία πρακτική δεν εφαρμόζεται στην Ελλάδα, διότι υπάρχει αρνητική πρόθεση από την πολιτεία και η δικαιολογία ότι προσκρούει στην προστασία προσωπικών δεδομένων¹⁴⁸

Στην Ελλάδα έχουν επιχορηγηθεί τρία προγράμματα. Δύο εκπαιδευτικά σεμινάρια, που οργανώθηκαν από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, από τα οποία το ένα είχε θέμα την «Σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων» το 2000 και το άλλο είχε θέμα την «Σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών» το 1997, καθώς και ένα άλλο μη κυβερνητικό πρόγραμμα το 2000 – 2001. Την υλοποίηση του τελευταίου προγράμματος είχε αναλάβει το Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού. Το STOP πρόγραμμά του είχε τίτλο «Αντιμετώπιση της εμπορίας γυναικών από τις Βαλκανικές χώρες και τη Ρωσία με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Γενικά, τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσφέρουν επιχορηγήσεις για την εκπαίδευση της Αστυνομίας, την ανταλλαγή μεταθέσεων, την οργάνωση Συνεδρίων και Σεμιναρίων, εργασιών και ερευνών και την διάδοση πληροφοριών, με σκοπό τη βελτίωση της διεθνούς συνεργασίας και την αντιμετώπιση της σωματεμπορίας¹⁴⁹

I. Η εξελικτική πορεία της αντίδρασης

Μέχρι σήμερα, η αντίδραση διακρατικών οργανισμών, αντιρατσιστικών, φεμινιστικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων, είναι αρκετά έντονη και εμφανής στην ελληνική κοινωνία. Έχουν διεξαχθεί αρκετά συνέδρια και ημερίδες για το trafficking, καθώς και έρευνες σχετικά με το ζήτημα. Επιπλέον, έχουν πραγματοποιηθεί προσπάθειες ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης και εκστρατείες ενημέρωσης, προκειμένου να κατανοηθεί από τους πολίτες η έκταση και η σοβαρότητα του προβλήματος.

Οι προτάσεις και οι σκοποί των οργανώσεων, των συλλόγων και των διεθνών οργανισμών είναι, σε γενικές γραμμές, κοινές και αποσκοπούν στην υποστήριξη των θυμάτων και την άσκηση πίεσης στους επίσημους φορείς. Κοινός στόχος τους είναι η συμβολή στην καταπολέμηση του φαινομένου. Ωστόσο, χαρακτηρίζονται από διαφορετική θεωρητική προσέγγιση και εφαρμόζουν διαφορετικές πρακτικές και δράσεις.

148. Κυριακόπουλος Κώστας, «Βιομηχανία σεξ στην Ευρώπη», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 8/4/2001.

149. Human Rights Watch, Υπόμνημα για τη Σωματεμπορία Γυναικών Μεταναστών για Εξαναγκαστική Πορνεία στην Ελλάδα, σελ. 19.

Η πρώτη συλλογική αντίδραση στο φαινόμενο εκδηλώθηκε πιο οργανωμένα από το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το οποίο διοργάνωσε Ημερίδα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο τον Οκτώβρη του 1996, με τίτλο «Σωματεμπορία – Σεξουαλική Εκμετάλλευση Γυναικών – ένα διεθνές οργανωμένο έγκλημα».¹⁵⁰ Η σημασία της Ημερίδας ήταν τεράστια, καθώς φανερώθηκε έμπρακτα η αντίδραση από συλλογικούς φορείς και όχι μόνο από μεμονωμένα άτομα. Αποτέλεσε την αφετηρία και το έναυσμα για τη διοργάνωση συνεδρίων, σεμιναρίων και ημερίδων, αλλά και τη γενικότερη αντίδραση άλλων οργανώσεων.

Εκτός από το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου, το οποίο έχει ασχοληθεί με τη μελέτη, την προάσπιση και την προαγωγή των γενικά αναγνωρισμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου, την αντίθεσή του στο φαινόμενο έχουν εκδηλώσει και οι εξής φορείς και οργανώσεις: Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της γυναίκας, Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών, Φεμινιστική Πρωτοβουλία ενάντια στην καταναγκαστική πορνεία αλλοδαπών γυναικών, Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού, STOP NOW, Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί χωρίς Σύνορα, UNICEF, Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, Ελληνικό Συμβούλιο για τους πρόσφυγες κ.α. Επίσης, με το ζήτημα στην Ελλάδα έχει ασχοληθεί και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, αλλά και η μη κυβερνητική οργάνωση «Αλληλεγγύη», που ανήκει στην Εκκλησία της Ελλάδος.

Επιπλέον, έχουν δημιουργηθεί οργανώσεις, οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες σε ζητήματα σχετικά με την αντιμετώπιση της επιδημίας του HIV/AIDS και άλλων νοσημάτων που μεταδίδονται μέσω της εξαναγκαστικής, «μη δηλωμένης» πορνείας, από τις εκδιδόμενες γυναίκες, οι οποίες αποτελούν αξιόλογο παθητικό φορέα μετάδοσής τους.¹⁵¹

Πάντως, η μαζικότερη έκφραση αντίδρασης πραγματοποιήθηκε κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Αυτό το χρονικό διάστημα χαρακτηρίζεται από την έναρξη εφαρμογής των ευρωπαϊκών προγραμμάτων χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση του trafficking¹⁵² Η μαζικότερη, ωστόσο, αντίδραση εκδηλώθηκε με τη δημιουργία του νομοσχεδίου, γεγονός που δημιουργεί προβληματισμό για την αργοπορημένη εκδήλωση αντίδρασης και ανάληψης δράσεων ενάντια στο φαινόμενο.

Γίνεται φανερό ότι η εξέλιξη του φαινομένου στη χώρα μας δεν συμβαδίζει με την εξέλιξη της κοινωνικής αντίδρασης, παρά το γεγονός ότι το trafficking στην Ελλάδα, έχει αρχίσει να εκδηλώνεται πολλά χρόνια νωρίτερα από την αντίδραση των επίσημων και ανεπίσημων φορέων. Η αντίδραση κρίνεται εξαιρετικά καθυστερημένη, εφόσον η ανάδειξη του trafficking σε μείζον κοινωνικό ζήτημα πραγματοποιήθηκε γύρω στο έτος 2000, κατά το οποίο, θα μπορούσε να ειπωθεί, ότι ολοκληρώθηκε η πρώτη φάση του φαινομένου.

150. Ημερίδα «Σεξουαλική Εκμετάλλευση Γυναικών», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63-64, 1998, σε έκδοση του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.

151. Λάζαρη Ντίνα και Λαλιώτου Ιωάννα, 2001, σελ. 5 και 21.

152. Απειρανθίτου Μαρούσα, μελέτη με θέμα: «*Αντιλήψεις και δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων*», στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002-2004.

Από την αρχή της δεκαετίας που διανύουμε, το ζήτημα καλούνται να το διαχειριστούν τόσο οι επίσημοι φορείς, όσο και οι ανεπίσημοι. Η καταπολέμηση, όμως, του trafficking στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά δυσμενής, με δεδομένη την έκταση που αυτό έχει λάβει, αλλά και τις προκλήσεις που παρουσιάστηκαν, με την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων από τη χώρα μας.

II. Ο ρόλος τους στην αντιμετώπιση του φαινομένου

Τα τελευταία χρόνια έχει εκδηλωθεί μια μαζική αντίδραση από τους μη κυβερνητικούς φορείς δράσης και προσπάθεια συμβολής στην αντιμετώπιση του φαινομένου, περιλαμβάνοντας την υποστήριξη, την προστασία, την ενημέρωση των θυμάτων, τον εθελοντικό τους επαναπατρισμό, αλλά και την άσκηση κριτικής και πιέσεων στους φορείς του κράτους.

Συγκεκριμένα, επιχειρείται και ενημερωτική εκστρατεία στη χώρα προορισμού, ώστε να συνειδητοποιηθεί το μέγεθος, οι διαστάσεις, οι παράμετροι και οι συνέπειες του προβλήματος, ενώ συγχρόνως δίνεται έμφαση και εφαρμόζεται η αρχή του εθελοντικού επαναπατρισμού, όπου είναι δυνατόν. Δηλαδή, για όσα θύματα το επιθυμούν και μπορούν, δίνεται υποστήριξη για την επιστροφή και την κοινωνική επανένταξη στην πατρίδα τους, ενώ για όσα θύματα δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν, λόγω στιγματισμού και κινδύνου, υπάρχει μέριμνα για την κοινωνική επανένταξη και την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο τρόπος μέριμνας των θυμάτων από την πλευρά της ανεπίσημης αντίδρασης και τονίζονται αδυναμίες, προβλήματα και παραλείψεις τους.

i. Η συμβολή τους στο Νόμο 3064/2002

Γενικά, οι συλλογικοί φορείς δράσεις, οι οργανώσεις και οι φεμινιστικοί σύλλογοι ασκούν έντονη κριτική στο επίσημο κράτος, υποστηρίζοντας ότι το νομοθετικό πλαίσιο είναι ανεπαρκές και χαρακτηρίζεται από έλλειψη αυστηρότητας απέναντι στους δράστες. Υποστηρίζουν ότι οι διατάξεις δεν στοχεύουν στην καταπολέμηση των δικτύων του οργανωμένου εγκλήματος και αναφέρουν ότι οι επίσημοι φορείς του κράτους δεν προσφέρουν την οφειλόμενη αρωγή στα θύματα.

Αντίδραση είχε εκδηλωθεί από ορισμένους φορείς, πριν την ψήφιση του Νόμου 3064/2002. Πριν την κατάρτιση σχεδίου νόμου για το trafficking, σε σύσκεψη του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, συμμετείχαν εκπρόσωποι από το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών, το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, πέρα από τους εκπροσώπους Υπουργείων και επίσημων φορέων.¹⁵³

153. Μαρνέλλος Γιώργος, «Δέκα μέτρα για τα ροζ κυκλώματα», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 7/1/2001.

Αλλά και στο διάστημα που μεσολάβησε από την αρχική εξαγγελία του νομοσχεδίου έως σήμερα έχουν αντιδράσει μια σειρά φεμινιστικών οργανώσεων και κινήσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επισημαίνοντας αδυναμίες και τρωτά σημεία. Έτσι, οι βουλευτές είχαν στα χέρια τους ένα πλούσιο υλικό, που θα τους επέτρεπε να συζητήσουν το πρόβλημα επί της ουσίας.

Οι ανεπάρκειες του νομοσχεδίου μελετήθηκαν και έγιναν αντικείμενο κριτικής από φορείς και κινήσεις, οι οποίες συνέταξαν κείμενο με συγκεκριμένες προτάσεις. Οι προτάσεις αυτές παρουσιάζουν τις θέσεις που επεξεργάστηκαν συλλογικά δώδεκα κινήσεις (φεμινιστικές, ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.α) οι οποίες είναι οι εξής:

- ACT UP
- Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών.
- Δίκτυο Κινήσεων για τα Πολιτικά και Κοινωνικά δικαιώματα.
- Ένωση Ελληνίδων Νομικών.
- Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών.
- Κοινωνική Αρωγή Ελλάδας.
- Ομάδες του Φεμινιστικού Κέντρου Γυναικών.
- Ομάδα Γυναικών Θεσσαλονίκης.
- Ομοσπονδία Γυναικείων Συλλόγων Νομού Φθιώτιδας.
- Προοδευτική Ένωση Μητέρων.
- Σύνδεσμος Γυναικών Επαγγελματιών και Επιχειρηματιών.
- Φεμινιστική Πρωτοβουλία ενάντια στην Καταναγκαστική Πορνεία Αλλοδαπών Γυναικών.

Μεταξύ άλλων, στο συλλογικό κείμενο των δώδεκα κινήσεων γινόταν αναφορά σε προτάσεις για την καταπολέμηση του φαινομένου, όπως είναι η απαγόρευση δημοσίευσης αγγελιών που προωθούν την καταναγκαστική πορνεία και η ύπαρξη ειδικής διάταξης για την τιμωρία των πελατών. Επιπλέον, προτεινόταν η νομοθετική πρόβλεψη για λειτουργία τηλεφωνικών γραμμών SOS σε γλώσσες των χωρών προέλευσης των θυμάτων, καθώς και ενημερωτικών – συμβουλευτικών γραφείων για την εξυπηρέτησή τους.

Επίσης, δίνεται έμφαση στο κεφάλαιο που αφορά στην αρωγή των θυμάτων, η οποία θα πρέπει να ορίζεται ρητά στο νόμο και ζητείται η απαγόρευση της κράτησης και της απέλασης αλλοδαπών θυμάτων που βρίσκονται παράνομα στη χώρα.¹⁵⁴

Αντιρρήσεις για την ψήφιση του νομοσχεδίου είχε εκφράσει και ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, γνωστοποιώντας προτάσεις της Επιτροπής Νομικών, μεταξύ των οποίων ήταν και η τιμωρία του πελάτη. Μερικές από τις τροποποιητικές προτάσεις έγιναν δεκτές και ενσωματώθηκαν στο νόμο.¹⁵⁵

154. Κωστόπουλος Τάσος, Τρίμης Δημήτρης, Ψαρρά Αγγέλικα, Ψαρράς Δημήτρης, « Το νομοσχέδιο για την καταναγκαστική πορνεία – Ελεύθερη αγορά ψυχών και σωμάτων», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Ιός της Κυριακής*, 21/7/2002.

155. Κοντοθανάση Άννα, «Καταπολέμηση της Σωματεμπορίας – Ο νέος νόμος 3064/2002 – Η συμβολή του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 73, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2002, σελ. 11-12.

Αλλά και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, μέσω του εκπροσώπου του στην Ελλάδα, έχει εκφράσει τον προβληματισμό του σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής του νόμου. Είχε τονίσει ότι δεν είχαν διευκρινιστεί οι πηγές χρηματοδότησης, τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα δεν καλύπτουν επιχειρησιακές ανάγκες, συνεπώς άλλες πηγές χρηματοδότησης θα έπρεπε να καλύψουν τις ανάγκες σε υποδομές, ξενώνες, στελέχωση, εκπαίδευση και περιπτώσεις εθελοντικών επαναπατρισμών.

ii. Ο ρόλος τους στην αρωγή και τον εθελοντικό επαναπατρισμό των θυμάτων

Έγινε φανερό ότι οι ανεπίσημοι φορείς αντίδρασης μπορούν να προσφέρουν πολύτιμη αρωγή στα θύματα trafficking, παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρονται πουθενά στο νόμο. Η υποστήριξή τους, όπως αναφέρθηκε, σχετίζεται με τη δημιουργία ξενώνων, την εκπαίδευση των ανθρώπων που θα στελεχώσουν τις δομές, αλλά και όλων όσων θα ασχοληθούν με τα θύματα (δημόσιοι φορείς, αστυνομία, νοσοκομεία κ.α).

Ο εκπρόσωπος του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης επισημαίνει ότι η εμπλοκή των μη κυβερνητικών οργανώσεων κρίνεται απαραίτητη, μόνο εάν αυτές οι Μ.Κ.Ο είναι εξειδικευμένες στο αντικείμενο, δηλαδή κατέχουν την απαραίτητη εμπειρία και τεχνογνωσία. Βέβαια, όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν την εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων, ώστε να έχουν τα θύματα την κατάλληλη προστασία και περίθαλψη.¹⁵⁶

Στις αρχές καλοκαιριού του 2003 ξεκίνησε με άκρα μυστικότητα η προσπάθεια αρωγής θυμάτων trafficking, από τους Γιατρούς του Κόσμου, με τη δημιουργία του Κέντρου Υποδοχής και Προστασίας των Θυμάτων Παράνομης Διακίνησης Προσώπων «Καλυψώ», το οποίο άρχισε να φιλοξενεί γυναίκες μετά από λίγους μήνες. Αρχικά υπήρχε η δυνατότητα φιλοξενίας δεκατριών γυναικών, ενώ αργότερα εντάχθηκαν στο πρόγραμμα λίγες γυναίκες ακόμη. Οι πρώτες γυναίκες, έχοντας ενημερωθεί, πήγαν εκούσια στον ξενώνα, ενώ άλλες τις έφεραν στο πρόγραμμα άτομα που ήθελαν να τις γλιτώσουν. Το Υπουργείο Εξωτερικών υποστηρίζει την προσπάθεια, χρηματοδοτώντας μέρος του προγράμματος, ενώ υπάρχει βοήθεια και από το Δήμο Αθηναίων.

Το εγχείρημα των Γιατρών του Κόσμου, αρχικά θεωρήθηκε παράνομο σε κάποιες πτυχές του, εξαιτίας ορισμένων νομικών κενών που παρουσίαζε το νομοθετικό πλαίσιο, παρά το γεγονός ότι υπήρχε χρηματοδότηση από το Υπουργείο Εξωτερικών και υπήρχε διάθεση βοήθειας από τα Υπουργεία Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης. Κι αυτό γιατί οι Γιατροί του Κόσμου κινδύνευαν να κατηγορηθούν για υπόθαλψη εγκληματιών ή για την παράνομη διακίνησή τους, επειδή τις φιλοξενούσαν και τις συνόδευαν.

156. Καζαλλότι Ελιζαμπέττα, «Η σκοτεινή βιομηχανία του σεξ – Νομοσχέδιο από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της παιδικής πορνογραφίας», *Ελευθεροτυπία*, 22/9/2002.

Το προεδρικό διάταγμα που εκδόθηκε και τέθηκε σε ισχύ μερικούς μήνες μετά την ψήφιση του νόμου 3064/2002, βελτίωσε την κατάσταση, εφόσον αναγνωρίζει νομικά τις γυναίκες - θύματα του trafficking, οι οποίες μέχρι τότε θεωρούνταν απλά αλλοδαπές εκδιδόμενες, που απελευθύνονταν όταν συλλαμβάνονταν. Μετά το διάταγμα, υπάρχει η δυνατότητα να βοηθηθούν, χωρίς να διώκονται, αφού προβλέπεται ο τρόπος αρωγής τους, με τη δημιουργία ξενώνα υποδοχής και υποστήριξης. Ο ξενώνας «Καλυψώ», που δημιούργησαν οι Γιατροί του Κόσμου στην Αθήνα, είναι ο πρώτος ξενώνας που εγκαινιάστηκε στην Ελλάδα, συστεγάζεται με το πολυιατρείο των ΓτΚ και λειτουργεί ως καταφύγιο θυμάτων trafficking.¹⁵⁷

Στόχος των πρακτικών αρωγής δεν είναι η καταπολέμηση της πορνείας, αλλά της δουλείας. Τα θύματα καταναγκαστικής πορνείας, όπως έχει τονιστεί, υπόκεινται σε εξαιρετικά άθλιες συνθήκες, με αποτέλεσμα να χάνουν την αίσθηση του χώρου, του χρόνου και της πραγματικότητας, και να πέφτουν ουσιαστικά σε κατάσταση αισθητηριακής νάρκωσης.

Οι Γιατροί του Κόσμου είναι αισιόδοξοι για το πρόγραμμα, όμως το πρόβλημα δεν επιλύεται με τη δημιουργία ενός ξενώνα, όσα άτομα και να φιλοξενήσει. Είναι γνωστό ότι τα άτομα που διακινούνται κάθε χρόνο είναι 7.000 με 20.000 και αποτελούν «εμπόρευμα», το οποίο πρέπει να ανανεώνεται συχνά. Για το λόγο αυτό χρειάζεται η δημιουργία και άλλων χώρων προστασίας θυμάτων, αλλά και διαφημιστικές εκστρατείες ενοχοποίησης του πελάτη και ενημέρωσης ότι οι γυναίκες αυτές δεν είναι εκδιδόμενες κατά συνείδηση.¹⁵⁸

Δεν θα πρέπει να παραληφθεί η αναφορά στη προσπάθεια αρωγής και υποστήριξης θυμάτων, από το Κέντρο Στήριξης Οικογένειας και τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση «Αλληλεγγύη» της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Στον ξενώνα για κακοποιημένες γυναίκες, που έχει δημιουργηθεί, έχουν φιλοξενηθεί κατά διαστήματα αρκετές γυναίκες - θύματα trafficking, οι οποίες δέχονται σημαντική αρωγή και, μάλιστα, σε ορισμένες από αυτές, έχει πραγματοποιηθεί και εθελοντικός επαναπατρισμός, σε συνεργασία με το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης.¹⁵⁹

Μια πιο πρόσφατη προσπάθεια βοήθειας θυμάτων εμπορίας και εκμετάλλευσης πραγματοποιείται από το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, που δημιούργησε τον Ιούλιο του 2004, μια ΣΟΣ τηλεφωνική γραμμή για θύματα σωματεμπορίας. Το εγχείρημα αυτό έχει τεθεί υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων και αρχικά χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών (πρόγραμμα “Τόξο” - ΥΔΑΣ - Hellenic Aid), ενώ υπάρχει στήριξη και από άλλους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς. Η τηλεφωνική γραμμή κατά της σωματεμπορίας έχει συμβουλευτικό και παραπεμπτικό χαρακτήρα, αφού τα άτομα που απευθύνονται σε αυτή έχουν ανάγκη από ένα μεγάλο εύρος υπηρεσιών και στήριξης.

157. Πολυχρονόπουλος Σπύρος, «Ξενώνας των Γιατρών του Κόσμου για τα θύματα του trafficking στην Ελλάδα – Μια φιλόξενη γωνιά» (www.epohi.gr/trafficking_social_26102003.htm)

158. Μπουμπούκα Αγγελική, «Καταφύγιο βασανισμένων γυναικών», *Ελευθεροτυπία*, 2/11/2003.

159. Δορκοφίκη Ειρήνη, προσωπική συνάντηση με την κα. Δορκοφίκη Ειρήνη, γεν. Γραμματέα του Κέντρου Στήριξης Οικογένειας, τον Απρίλιο του 2003. (Βλ. και www.solidarity.gr)

Οι πληροφορίες που παρέχονται αφορούν φορείς και υπηρεσίες νομικής προστασίας, υγείας, ψυχολογικής υποστήριξης, καταφύγια και τρόπους ασφαλούς επαναπατρισμού. Η δράση της οργάνωσης στο ζήτημα αυτό σχετίζεται με την ενημέρωση ευαισθητοποίηση και πρόληψη, την προστασία των θυμάτων, καθώς και τη διαμόρφωση προτάσεων για πολιτικές και πρακτικές καταπολέμησης του φαινομένου. Για το λόγο αυτό υπάρχει συνεργασία με οργανώσεις προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αντιρατσιστικές οργανώσεις και οργανώσεις κατά της βίας απέναντι στις γυναίκες και τα παιδιά.¹⁶⁰

Σχετικά με τον εθελοντικό επαναπατρισμό των θυμάτων, πολύτιμη θεωρείται η βοήθεια του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης. Το γραφείο του στην Ελλάδα έχει βοηθήσει ορισμένες γυναίκες και ανηλίκους στον εκούσιο επαναπατρισμό στις χώρες προέλευσής τους. Όμως, σύμφωνα με τη γνώμη του εκπροσώπου του στην Ελλάδα, είναι αναγκαία η εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων για τη λειτουργία προγραμμάτων, που εξασφαλίζουν καλύτερη υλοποίηση της συγκεκριμένης πρακτικής, αλλά και η ύπαρξη καλύτερης συνεργασίας με άλλα κράτη. Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης είχε επιχειρήσει να εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους για τον επαναπατρισμό στην Αλβανία 100 «παιδιών των φαναριών» την άνοιξη του 2001, ώστε να μπορέσουν να επανασυνδεθούν με τις οικογένειές τους.

Γενικά, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης πιστεύει στην ανάγκη τεχνικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών προέλευσης, διέλευσης και προορισμού και της ύπαρξης κατάλληλης νομοθεσίας για την καταπολέμηση του φαινομένου και την αποτελεσματικότερη προστασία των θυμάτων. Γι' αυτό χρειάζεται η συνεχής υποστήριξη των κρατών – μελών του οργανισμού.¹⁶¹

Πάντως, είναι γεγονός ότι οι προτάσεις των ανεπίσημων φορέων δράσης, σχετικά με τον επαναπατρισμό των θυμάτων, τονίζουν την ανάγκη ύπαρξης ασφάλειας κατά τον εθελοντικό επαναπατρισμό, δεδομένων των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που επικρατούν στις χώρες προέλευσης των θυμάτων και των σοβαρών κινδύνων που αντιμετωπίζουν σε περίπτωση επιστροφής.

Σχετικά με τους ανηλίκους δεν είναι αρκετή η σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα ανηλίκων, από τη στιγμή που δε λειτουργεί ακόμη η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, αλλά απαιτείται η δημιουργία οργάνου στελεχωμένου από συγκεκριμένες ειδικότητες (επιμελητή ανηλίκων, κοινωνικό λειτουργό, παιδοψυχολόγο, δικαστή, εισαγγελέα). Αναγκαία είναι και η θέσπιση διατάξεων, που θα επιτρέπουν την άμεση νομιμοποίηση των αλλοδαπών θυμάτων καταναγκαστικής πορνείας, κατ' εξαίρεση του νόμου για τη μετανάστευση.¹⁶²

Η αρωγή στα θύματα περιλαμβάνει, ακόμη, την ενημέρωση των γυναικών στη μητρική τους γλώσσα, με την έκδοση φυλλαδίων, συχνά εικονογραφημένων, τα οποία εμπεριέχουν ιατρικές συμβουλές, κυρίως τρόπους προφύλαξης από νοσήματα (όπως το AIDS), απλές νομικές πληροφορίες και χρήσιμες οδηγίες για την αποφυγή κινδύνων.

160. Ρουμπάνη Νίκη, συνάντηση στο Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης στις 16/9/2004.

161. Εσδράς Δανιήλ, «Σκλάβες στο ... βαλκανιζατέρ», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

162. Κωστόπουλος Τάσος, Τρίμης Δημήτρης, Ψαρρά Αγγέλικα, Ψαρράς Δημήτρης, « Το νομοσχέδιο για την καταναγκαστική πορνεία – Ελεύθερη αγορά ψυχών και σωμάτων», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Ιός της Κυριακής*, 21/7/2002.

Η μη κυβερνητική οργάνωση STOP NOW, μέσα στα πλαίσια της ενημέρωσης πρόβαλε στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το καλοκαίρι του 2002 μήνυμα ευαισθητοποίησης. Με το σύνθημα «Σταματήστε τη διακίνηση των ανθρώπων τώρα!» προέβαλε επιτακτική την ανάγκη απόλυτης του σύγχρονου δουλεμπορίου και την εξεύρεση τρόπων περίθαλψης των θυμάτων.

Σε γενικές γραμμές, η συμβολή των ανεπίσημων φορέων δράσης σχετίζεται με την υποστήριξη και την ενημέρωση στη χώρα προέλευσης των γυναικών για τους κινδύνους που υπάρχουν και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την παγίδευση των θυμάτων. Ανάμεσα στις οργανώσεις που έχουν επιχειρήσει ενημερωτικές εκστρατείες περιλαμβάνεται η Φεμινιστική Πρωτοβουλία ενάντια στην καταναγκαστική πορνεία Αλλοδαπών Γυναικών, η οποία τύπωσε σε αρκετές γλώσσες φυλλάδιο, που περιέχει συμβουλές για τις γυναίκες – θύματα. Δίνει οδηγίες για την αντιμετώπιση καταστάσεων και κινδύνων, που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα.¹⁶³

Σχετικά με την παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση λαθρομεταναστών, αξίζει να αναφερθεί η προσπάθεια του Κέντρου Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού, το οποίο πραγματοποίησε επισκέψεις σε χώρους κράτησης λαθρομεταναστών, κατά το έτος 1999, και διαπίστωσε τις εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες κράτησής τους.

Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης δράσης ανακοινώθηκαν σε διεθνείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, σε εθνικούς φορείς και σε Υπουργεία, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών κράτησής τους.¹⁶⁴

Επιπλέον, είχε εκπονηθεί πρόγραμμα δράσης, σχετικό με το trafficking, με στόχο την αφύπνιση των Ευρωπαϊκών μη κυβερνητικών οργανώσεων και την περαιτέρω διερεύνηση της κατάστασης. Έτσι, εκπονήθηκε το πρόγραμμα «Σύνορα 2002», που περιείχε εκπαίδευση των συνοριακών γραμμών και έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων, τονίζοντας την ανάγκη επέκτασης του προγράμματος και σε άλλους νομούς τη χώρας. Η οργάνωση προσφέρει κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη (συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία), ιατρική και νομική βοήθεια, ενώ λειτουργεί και τηλεφωνική γραμμή SOS.¹⁶⁵

III. Η αντίδραση των νόμιμα εκδιδομένων γυναικών Ελλάδος

Το σωματείο των Εκδιδομένων Γυναικών Ελλάδος ιδρύθηκε το 1981 και έχει ως στόχο την διεκδίκηση και την ικανοποίηση των απαιτήσεων, αλλά και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων γυναικών. Έχει διασυνδέσεις με σωματεία άλλων χωρών, από τα οποία δέχεται ιδιαίτερη συμπαράσταση.

Το κίνημά τους εκφράζει συχνά την αντίδρασή του απέναντι στην εξαναγκαστική πορνεία, ασκώντας κριτική, κυρίως, στους αρμόδιους επίσημους φορείς και επιδιώκοντας την προστασία τους από το νόμο. Οι νόμιμα εκδιδόμενες

163. Συμβουλές για τις γυναίκες – θύματα της καταναγκαστικής πορνείας, *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001. (www.enet.gr)

164. Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού (ΕΚΥΘΚΑ) (www.cvme.gr/default.html)

165. Μπιλανάκης Ν., εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 31/1/2003.

γυναίκες καταγγέλλουν την παραποίηση της πραγματικότητας, σχετικά με την άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος και συνεχώς τονίζουν ότι δεν έχουν σχέση με την παράνομη πορνεία. Το σωματείο συγκροτείται μόνο από νόμιμες επαγγελματίες, οι οποίες είναι ασφαλισμένες και κατέχουν άδεια άσκησης επαγγέλματος, κατά τον Νόμο 2734/1999.¹⁶⁶

Θεωρούν ότι το φαινόμενο του trafficking, αποτελεί εμπόδιο στην άσκηση του επαγγέλματός τους και εκφράζουν την αντίθεσή τους ως προς αυτό. Μάλιστα, επισημαίνουν ότι οι ίδιες δεν παρουσιάζουν προβλήματα υγείας, εφόσον υποβάλλονται συχνά σε ιατρικούς ελέγχους, σε αντίθεση με τις παράνομα εκδιδόμενες, που πάσχουν από αφροδίσια νοσήματα. Μάλιστα, έχουν πραγματοποιήσει και απεργίες, εκφράζοντας την αντίδρασή τους στην παράνομη πορνεία, ζητώντας νομική κάλυψη και χορήγηση αδειών στους οίκους ανοχής.¹⁶⁷

Η πρόεδρος του Κινήματος έχει εκδηλώσει τη διαφωνία της στο νόμο του 1999, τονίζοντας τον αγώνα που πραγματοποιεί ο κλάδος, σχετικά με την αναθεώρηση της νομοθεσίας. Επίσης, δηλώνεται η συνεχής παρακώλυση από τις Αρχές, σχετικά με την απόκτηση αδειών για τη νόμιμη λειτουργία των οίκων ανοχής και η ύπαρξη γραφειοκρατικών προβλημάτων για όσες αλλοδαπές γυναίκες επιθυμούν να εργαστούν νόμιμα στην πορνεία.

Έγινε φανερό ότι η αντίδραση του Κινήματος Εκδιδομένων Γυναικών Ελλάδος (Κ.Ε.Γ.Ε.) κυρίως, αφορά στην διακοπή λειτουργίας των οικημάτων, μέσα στα οποία ισχυρίζονται ότι κυριαρχεί η νομιμότητα και η υγειονομική ασφάλεια. Το Κ.Ε.Γ.Ε. δηλώνει ότι ο αγώνας για την προάσπιση των δικαιωμάτων των μελών του, χαρακτηρίζεται από τις αρχές της νομιμότητας, της αυτοδιάθεσης, της υγείας και της οικονομικής διαφάνειας.

Τονίζεται ότι η νομοθεσία στην Ελλάδα για την πορνεία ανοίγει το δρόμο στην παρανομία και εμποδίζει τις νόμιμα εκδιδόμενες να εργαστούν. Για το λόγο αυτό ζητείται η προστασία τους από το νόμο και η συνεργασία τους με τους αρμόδιους φορείς, προκειμένου να υπάρχει ένα νομικό πλαίσιο που να καλύπτει τα δικαιώματα των γυναικών και να μην δίνει ώθηση στην εξαναγκαστική πορνεία.¹⁶⁸

166. Είμαστε εργαζόμενες και διεκδικούμε, *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας* 3/4/2001. (www.enet.gr).

167. Τζωρτζιάτου Βασιλική, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 19/2/2003.
ΣΧΟΛΙΟ: Οι νόμιμα εκδιδόμενες γυναίκες υφίστανται ιατρικούς ελέγχους κάθε 15 ημέρες και είναι ασφαλισμένες στο ΙΚΑ από το 1999. Ακόμη, υπάρχουν ταμειακές μηχανές στους οίκους ανοχής, εφόσον ασκείται επάγγελμα και οι νόμιμα εκδιδόμενες υποβάλλουν φορολογική δήλωση.

168. Γιαννίρη Νάντια, «Ένα ροζ, απόλυτα μαύρο», *Ελευθεροτυπία*, 24/7/2003.

B. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ TRAFFICKING ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΖΗΤΗΜΑ ΦΥΛΟΥ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

I. Η διάσταση του φύλου

Η οπτική του φύλου μπορεί να θεωρηθεί κυρίαρχη στις πρακτικές των φεμινιστικών, μη κυβερνητικών οργανώσεων, οι οποίες δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, αλλά και παγκοσμίως. Προσεγγίζοντας την παράμετρο του φύλου το φεμινιστικό κίνημα δίνει έμφαση στα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων, τα οποία ανέχονται τη χρήση της γυναίκας, ως αντικειμένου εκμετάλλευσης του άνδρα σε κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής.

Για το λόγο αυτό εδώ και δεκαετίες πραγματοποιούνται αγώνες, με σκοπό την ισότητα των δύο φύλων και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων της γυναίκας. Το γυναικείο κίνημα έχει καταφέρει να εξασφαλίσει τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας, σε αρκετούς τομείς, και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων της σε Διεθνείς Διακηρύξεις, Παγκόσμιες Διασκέψεις, νομοθετικά κείμενα και Συμβάσεις.¹⁶⁹

Μια από τις σημαντικότερες Παγκόσμιες Διασκέψεις Κορυφής είναι η Διάσκεψη της Βιέννης, τον Ιούνιο του 1993, κατά την οποία αναγνωρίζονται για πρώτη φορά τα δικαιώματα των γυναικών ως ανθρώπινα δικαιώματα. Σχετικά με τα δικαιώματα των γυναικών, το πιο ενδιαφέρον διεθνές κείμενο είναι η Διεθνής Σύμβαση «για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών», την οποία επικύρωσε η Ελλάδα το 1982 και έγινε εσωτερικός νόμος της χώρας (Ν.1342/1.4.83). Τα κυριότερα χαρακτηριστικά αυτής της Σύμβασης είναι τα εξής:

- Προσδιορίζει τη βία που ασκείται κατά των γυναικών ως μορφή διάκρισης που ασκείται σε βάρος τους, επειδή αυτές ανήκουν στο γυναικείο φύλο, και τις εμποδίζει στην απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους κατά τον ίδιο τρόπο που απολαμβάνουν αυτά τα δικαιώματα οι άνδρες.
- Ορίζει ότι η βία κατά των γυναικών παραβιάζει τα ατομικά δικαιώματα που εγγυώνται το διεθνές δίκαιο και οι σχετικές Συνθήκες
- Θεωρεί ως διακρίσεις τις προκαταλήψεις και τα παραδοσιακά πρότυπα που καθιστούν τις γυναίκες κατώτερες από τους άνδρες και γίνονται συχνά αιτία της ασκούμενης σε βάρος των γυναικών βίας.
- Σε ειδικό άρθρο (άρθρο 6) προβλέπεται η λήψη όλων των κατάλληλων μέτρων, συμπεριλαμβανομένων και νομοθετικών διατάξεων, για την καταστολή όλων των μορφών του εμπορίου των γυναικών και της εκμετάλλευσης της πορνείας των γυναικών.

Το Σεπτέμβριο του 1995 έγινε στο Πεκίνο η 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη για τις γυναίκες. Βασικό συμπέρασμα αποτελεί η διαπίστωση ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα εξακολουθούν να προσδιορίζονται και να ερμηνεύονται με οπτική, κυρίως, ανδρική, γι' αυτό και η παραβίαση των δικαιωμάτων των γυναικών συχνά δεν τιμωρείται. Επιπλέον, γίνεται σαφές ότι η βία κατά των γυναικών

169. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, 1994, σελ. 315.

αποτελεί ένα από τα κυριότερα εμπόδια για την επίτευξη της ισότητας των δύο φύλων. Για το λόγο αυτό μόνο όταν εξαλειφθεί η βία ενάντια στο γυναικείο φύλο θα υπάρξει η δυνατότητα να προσεγγιστεί η ισότητα. Η απουσία της ουσιαστικής ισότητας καθιστά τις γυναίκες ευάλωτες σε οποιαδήποτε μορφή βίας.¹⁷⁰

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί το ζήτημα της ύπαρξης ή μη, επιλογής στην πορνεία ή εάν πρόκειται για πράξη εξαναγκασμού της γυναίκας. Η άποψη για τη χρησιμότητα του θεσμού της πορνείας είναι βαθιά ριζωμένη στην ελληνική κοινωνία, χαρακτηρίζοντάς την ως κοινωνικό λειτούργημα. Όσοι βλέπουν το ζήτημα επιφανειακά, θεωρούν ότι η εκδιδόμενη γυναίκα, ακόμη και σήμερα που έχει εξαπλωθεί στο μέγιστο το φαινόμενο του trafficking, είναι ένα πρόσωπο που επέλεξε με την ελεύθερη βούλησή του το συγκεκριμένο επάγγελμα και επιμένει στην άσκησή του με δική του απόφαση.

Ωστόσο, έχει καταστεί σαφές ότι η κατάσταση δεν είναι έτσι. Αντίθετα, η γυναίκα είναι ένα θύμα που υφίσταται τρομερή σωματική και ψυχολογική βία, χωρίς να μπορεί να ξεφύγει από τους εκμεταλλευτές της. Εξάλλου, σήμερα στην Ελλάδα ουσιαστικά δεν υπάρχουν ελεύθερες εκδιδόμενες γυναίκες, αλλά θύματα που έχουν υιοθετήσει το ρόλο τους ως εμπορεύσιμα αντικείμενα.¹⁷¹

Οι φεμινιστικές απόψεις υποστηρίζουν ότι σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, η γυναίκα προβάλλεται ως αντικείμενο ικανοποίησης των ανδρών, με αποτέλεσμα να νομιμοποιείται η εικόνα αυτή, να υποβαθμίζεται η γυναίκα, να παράγονται και να υιοθετούνται τα αντίστοιχα πρότυπα και μοντέλα συμπεριφοράς.¹⁷²

Για το λόγο αυτό οι οργανώσεις που στρέφουν το ενδιαφέρον της δράσης τους στο ζήτημα των φύλων, θεωρούν ότι η αντιμετώπιση του θέματος θα πρέπει να κατευθυνθεί στη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία, αλλά και στην παγίωση της άποψης ότι η γυναίκα στην πορνεία είναι πάντα θύμα.

Πάντως, το κυρίαρχο θέμα που προκύπτει από την θεώρηση του trafficking ως ζήτημα φύλου, είναι ο διαχωρισμός μεταξύ επιλογής και εξαναγκασμού στην πορνεία. Οι θεωρήσεις αυτές κρίνονται εξαιρετικά σημαντικές, διότι καθορίζουν την αντιμετώπιση του φαινομένου από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου και κατευθύνουν τις δράσεις που υιοθετούνται.

Οι ακραίες, ριζοσπαστικές φεμινιστικές τοποθετήσεις στρέφονται προς την κατεύθυνση της κατάργησης της πορνείας οποιασδήποτε μορφής, ως μιας πρακτικής δουλειάς του γυναικείου φύλου, που διευρύνεται σε κάθε τομέα της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής. Θεωρείται μια πρακτική κατά την οποία, ουσιαστικά, αλλοιώνεται ο εαυτός της γυναίκας, δηλαδή διασπάται η γυναίκα από τον εαυτό της.

Επιπλέον, αρνούνται την περίπτωση επιλογής της πορνείας, αφού οι γυναίκες, στην ουσία, εξαναγκάζονται να συναινέσουν και να υπομείνουν τις πιέσεις για σεξουαλική εκμετάλλευσή τους, σε κάθε τομέα της δραστηριότητάς τους. Πρόκειται για ένα «*συμβόλαιο πορνείας*», όπως είναι και τα συμβόλαια εργασίας, μια συμφωνία στην οποία αποδέχονται την κατάσταση

170. Κωσταβάρα Καίτη, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 5/2/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

171. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Η πόρνη ως θύμα», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

172. Τσιγκρής Άγγελος, 1997, σελ. 38-39.

εκμετάλλευσης, εντείνοντας, συγχρόνως, την κακοποίηση και τη βία που υφίστανται.¹⁷³

Προσεγγίζοντας το ζήτημα πιο αναλυτικά θα πρέπει να γίνει σαφές ότι ο μύθος της επιλογής στην πορνεία λαμβάνει διαστάσεις που διχάζουν όσους ασχολούνται με την αντιμετώπιση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης του ανθρώπου. Έτσι, χωρίζονται σε αυτούς που υποστηρίζουν την πορνεία και σε αυτούς που αρνούνται την νομιμότητά της.

Η άποψη που αποδέχεται την νομιμότητα της πορνείας τονίζει ότι η πορνεία μπορεί να επιλεγεί ως «επάγγελμα» και θέλει να ελέγξει τη δραστηριότητα, ελευθερώνοντας την αγορά. Υποστηρίζει ότι είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί ο καταστροφικός παράγοντας της πορνείας, με την αποποινικοποίηση και τον έλεγχο της οργανωμένης εμπορίας και με τη χορήγηση στην πορνεία καθεστώτος «έντιμου» επαγγέλματος. Η αντίληψη της νομιμότητας αγνοεί την πραγματικότητα της πορνείας, αλλά και τις δυσκολίες της απόδειξης του χαρακτήρα του εξαναγκασμού.

Η άλλη άποψη θεωρεί ότι η πορνεία είναι, ίσως, η χειρότερη μορφή βίας που μπορεί να επιβληθεί σε μια γυναίκα. Επίσης, τονίζεται ότι *σε σχέση με τα βασικά διεθνή εργαλεία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των γυναικών, η πρώτη αντίληψη αποτελεί οπισθοδρόμηση*. Οι εκδιδόμενες γυναίκες στερούνται συστηματικά την ελευθερία, την ασφάλεια, την ελεύθερη πρόσβαση στις υπηρεσίες της δικαιοσύνης, το δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και της ζωής της οικογένειας. Στερούνται ακόμη και το δικαίωμα στη ζωή, αφού οι φόνοι τους είναι πιο συχνοί από των άλλων ανθρώπων, θεωρούνται μικρότερης σημασίας και, κατά κανόνα, ούτε ερευνώνται, ούτε ανακαλύπτονται οι δράστες τους. Στην πραγματικότητα, όμως, στις εκδιδόμενες, δεν εφαρμόζεται η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για το λόγο αυτό είναι δύσκολο να αλλάξει κάτι, εάν η πορνεία θεωρηθεί ότι είναι επάγγελμα.

Στα περισσότερα κράτη τιμωρείται ποινικά μόνο η εκμετάλλευση της πορνείας, όχι αυτή καθαυτή η πορνεία, γεγονός που πολλοί θεωρούν έκφραση ελευθερίας και χρησιμοποίησης του δικαιώματος να διαθέτει ο καθένας το κορμί του με τον τρόπο που επιθυμεί.

Ο μύθος για την επιλογή της πορνείας από την εκδιδόμενη γυναίκα είναι εξαιρετικά διαδεδομένος, αποτελώντας δικαιολογία για την αδυναμία αναγνώρισης και αντιμετώπισης της πραγματικής κατάστασης. Είναι γνωστό ότι δεν υπάρχουν εκδιδόμενες που επιλέγουν την πορνεία, αλλά αντίθετα εξαναγκαστικά εκδιδόμενες γυναίκες. Αυτό φανερώνει την ανοχή από την πλευρά της κοινωνίας, της ύπαρξης ενός μικρού αριθμού γυναικών, το οποίο θυσιάζεται, πωλείται και αγοράζεται προς όφελος των εκμεταλλευτών και την ευχαρίστηση των πελατών.

Επιπλέον, υπάρχει η παράδοση της προστασίας του πελάτη, ο οποίος δεν διώκεται ποτέ, ενώ η γυναίκα, την οποία χρησιμοποιεί με κάθε τρόπο, θεωρείται κατώτερη. Και ακριβώς αυτή η ύπαρξη του πελάτη, ως βασικού πρωταγωνιστή της πορνείας, είναι που συμβάλλει στην αιτιολογία της διατήρησής της. Υπάρχει

173. Barry Kathleen, 1995, σελ. 33.

η αντίληψη για την «ασυγκράτητη και επιτακτική σεξουαλική ανάγκη των ανδρών», ως λόγος που του δίνει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες της εκδιδόμενης γυναίκας, όταν δεν έχει τη δυνατότητα να απολαύσει σεξουαλικές υπηρεσίες χωρίς πληρωμή. Μάλιστα, του εξασφαλίζεται το συγκεκριμένο δικαίωμα, με τις καλύτερες συνθήκες, όπως είναι η διασφάλιση της ανωνυμίας και η εγγύηση για την πραγματική υποταγή των γυναικών στις ανδρικές επιθυμίες.

Όσοι ενδιαφέρονται για την κατάργηση της πορνείας, επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να ελαττωθεί η προσφορά, αλλά και η ζήτηση, προτείνοντας πραγματικές δυνατότητες αλλαγής της κατάστασης των προσώπων που εκδίδονται. Η άποψη αυτή υποστηρίζει ότι υπάρχει αντίφαση ανάμεσα στην αρχή της ελευθερίας της πορνείας και τους συγκεκριμένους περιορισμούς της, όπως και ανάμεσα σε αυτή την ίδια αρχή και την απαγόρευση της μαστροπείας. (από μελέτη της AVFT, ευρωπαϊκής «Οργάνωσης Εναντίον της Βίας κατά των Γυναικών στην εργασία».)

Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι περισσότερες χώρες δεν αναγνωρίζουν την πορνεία ως επάγγελμα. Διαφορετικά η «μετανάστευση για τη σεξουαλική εργασία» θα νομιμοποιούνταν, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τις κυριότερες Συμβάσεις του ΟΗΕ, όπως είναι η Σύμβαση «για την καταπολέμηση της εμπορίας των προσώπων και της εκμετάλλευσης της πορνείας του άλλου» (1949) και τη Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού.

Η μελέτη της AVFT προτείνει τη λήψη ορισμένων νομοθετικών και άλλων μέτρων όπως είναι η δραστηριοποίηση φορέων με σκοπό τη μείωση της προσφοράς και της ζήτησης της πορνείας, η ύπαρξη αποτελεσματικών μέτρων πίεσης κατά των μαστροπών, η θεσμοθέτηση ρητής απαγόρευσης κάθε διαφήμισης της πορνείας και των πορνογραφικών αφισών, ο αγώνας ενάντια σε κάθε μορφή εμπορευματοποίησης του σώματος και της σεξουαλικότητας, η ανάληψη της ευθύνης του πελάτη και η ποινικοποίηση όλων των πράξεών τους που συνιστούν προσβολή της αξιοπρέπειας και της ακεραιότητας του ατόμου.¹⁷⁴

Πάντως, θεωρείται αδύνατο να καταργηθεί η πορνεία, ως θεσμός αδιατάρακτος σε κάθε κοινωνία, εδώ και αιώνες. Το κυρίαρχο ζήτημα, σχετικά με το trafficking δεν είναι η κατάργηση ή μη του συγκεκριμένου θεσμού. Το θέμα θα πρέπει να εστιαστεί στην καταπολέμηση της εκμετάλλευσης της πορνείας, που χαρακτηρίζεται από τον εξαναγκασμό, τη βία και την κακοποίηση των γυναικών και των παιδιών. Ακόμη, κρίνονται αναγκαίες ενέργειες αποτροπής των ατόμων από την έκδοσή τους στην πορνεία, με την ύπαρξη περισσότερων ευκαιριών για μόρφωση και επαγγελματική αποκατάσταση.

II. Η διάσταση της μετανάστευσης

Έχει γίνει κατανοητό ότι η οπτική της μετανάστευσης στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα ανάπτυξης του trafficking. Η αθρόα εισροή μεταναστών στη χώρα μας, θεωρείται ως μια πρωτόγνωρη κοινωνική

174. Κωσταβάρα Καίτη, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 5/2/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

εμπειρία, αφού η Ελλάδα έχει μετατραπεί σε χώρα μαζικής υποδοχής μεταναστών και πόλο έλξης μεταναστευτικών ρευμάτων.

Παρά το γεγονός ότι η μετανάστευση αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος από τις επίσημες αρχές, είναι ακόμη αδύνατο να εντοπιστεί με ακρίβεια ο αριθμός, ο τύπος καταγωγής και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα.¹⁷⁵

Πάντως, η κοινωνική ενσωμάτωση και η επαγγελματική αποκατάσταση των μεταναστών είναι σχεδόν ακατόρθωτο να πραγματοποιηθούν, με δεδομένες τις ελλείψεις που παρουσιάζει η μεταναστευτική πολιτική. Η ουσιαστική αντιμετώπιση, κυρίως, της παράνομης μετανάστευσης είναι επιβεβλημένη, αλλά και εξαιρετικά δύσκολη. Κι αυτό γιατί βασική τακτική των επίσημων φορέων στον τομέα αυτό είναι η περιστασιακή δράση των διωκτικών αρχών, με τις απελάσεις των αλλοδαπών στις πατρίδες τους κατά κύματα.

Ως κράτος η Ελλάδα, δεν έχει ξεκάθαρη πολιτική στον μεταναστευτικό τομέα, ενώ η χαλαρή επιτήρηση των συνόρων και η περιστασιακή δράση των επίσημων αρχών, δεν αφήνουν περιθώρια αισιοδοξίας για την ορθή αντιμετώπιση της κατάστασης.¹⁷⁶

Για το λόγο αυτό γίνονται προσπάθειες δραστηριοποίησης φορέων και διακρατικών οργανισμών, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, προς την κατεύθυνση αυτή. Οι φορείς της ανεπίσημης αντίδρασης, που αντιλαμβάνονται το ζήτημα από την οπτική της μετανάστευσης και δραστηριοποιούνται σε τέτοιου είδους ζητήματα, τονίζουν την αναγκαιότητα ύπαρξης μεταναστευτικής πολιτικής στη χώρα υποδοχής των θυμάτων trafficking και λήψης μέτρων προστατευτικών των θυμάτων.

Οι προτάσεις αντιμετώπισης αφορούν στον καθορισμό μιας πολιτικής χορήγησης θεωρήσεων εισόδου μεταναστών στη βιομηχανία της διασκέδασης, που να παρέχει θεωρήσεις εισόδου για απασχόληση σε νόμιμες εργασίες στην Ελλάδα. Επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η σχέση μεταξύ βιομηχανίας διασκέδασης και σωματεμπορίας γυναικών που έρχονται στη χώρα μας και να προβλέπονται ανάλογες κυρώσεις, προκειμένου να διασφαλίζονται τα θεμελιώδη εργατικά δικαιώματα των μεταναστών.¹⁷⁷

III. Η διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Το trafficking είναι κατά βάση ζήτημα καταπάτησης των βασικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σε αυτό συμφωνούν, ουσιαστικά, όλες οι πλευρές και όχι μόνο οι οργανώσεις που υιοθετούν τη συγκεκριμένη παράμετρο, ως βασική στην έρευνά τους για το trafficking. Έτσι, αποτελεί τον κοινό τόπο, όπου συναντώνται όλες οι θεωρητικές προσεγγίσεις.¹⁷⁸

175. Πετρονώτη Μαρίνα και Τριανταφυλλίδου Άννα, 2003, σελ. 13.

176. Μαγγανάς Αντώνης, 1999, σελ. 10-11.

177. Human Rights Watch, Υπόμνημα για τη Σωματεμπορία Γυναικών Μεταναστών για Εξαναγκαστική Πορνεία στην Ελλάδα, σελ. 26.

178. Λάζος Γρηγόρης, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 11/11/2002, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η έννοια του δικαιώματος του ανθρώπου είτε προέρχεται από την ιδέα της δημοκρατίας, είτε καταλήγει σε αυτήν. Εξάλλου, η ίδια η έννοια της δημοκρατίας εμπεριέχει διαδικασίες αναγνώρισης και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Και αυτή, ακριβώς, η προστασία έχει διαφορετικό νόημα, ανάλογα με τη μορφή που λαμβάνει η δημοκρατία σε κάθε ιστορική περίοδο.

Στην εποχή μας, η αναζήτηση της ουσίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου πραγματοποιείται, μέσω της διευκρίνισης της μορφής, των διαστάσεων και της σημασίας που αυτά προσλαμβάνουν αναγκαστικά, σύμφωνα με την αντικειμενική δομή των κοινωνικών σχέσεων και δεσμών που διαμορφώνονται στην μετα – βιομηχανική κοινωνία.¹⁷⁹

Η κατοχύρωση των δικαιωμάτων στην ιστορική περίοδο που διανύουμε έχει διασφαλιστεί με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών, στις 10.12.1948, αλλά και με μετέπειτα Συμβάσεις, Διακηρύξεις και νομοθετικά κείμενα. Μεταξύ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναφέρονται στα 30 άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης, διακρίνονται τα εξής:

- Την ελευθερία του ατόμου και την ισότητα στα δικαιώματα από τη γέννηση του κάθε ανθρώπου.
- Το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική ασφάλεια. Το δικαίωμα αυτό συνοδεύεται από την απαγόρευση της δουλείας και των βασανιστηρίων.
- Το δικαίωμα της ισότητας απέναντι στο Νόμο.

Η Οικουμενική Διακήρυξη καλύπτει ολόκληρο το φάσμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Μετά το 1952 η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επεξεργάστηκε τα σχέδια δύο Συμφωνιών. Το ένα σχέδιο αφορά στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα και το άλλο αναφέρεται στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα. Τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα περιλαμβάνουν τα δικαιώματα για ισότητα, δικαιοσύνη και πολιτική ελευθερία, ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας, της ειρηνικής συγκέντρωσης και συνεταιρισμού και προστασία από καταχρήσεις της εξουσίας. Το σχετικό Σύμφωνο τέθηκε σε ισχύ στις 23.3.1976, ενώ το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα τέθηκε σε ισχύ στις 3.1.1976.

Το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στη Διακήρυξη του 1948 και του Διεθνούς Συμφώνου, φανερώνει την αναγκαιότητα καλύτερης επεξεργασίας των δικαιωμάτων που είχαν διακηρυχθεί, εφόσον έπρεπε να αντιμετωπιστούν νέες καταστάσεις και παραβιάσεις.

Έτσι, στην κατηγορία των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων κατατάσσονται δικαιώματα που εξασφαλίζουν την ικανοποίηση των περισσότερων φυσικών αναγκών του ανθρώπου και αναφέρονται στην εργασία, στο βιοτικό επίπεδο, στην προστασία από την πείνα, στην ιατρική περίθαλψη, στην κοινωνική ασφάλιση, στη μόρφωση και στην προστασία της πολιτιστικής ζωής.

179. Βλάχος Γ.Κ., 1976, σελ. 16-18.

Από το βαθμό συνειδητοποίησης των δικαιωμάτων αυτών σε κάθε κοινωνία, εξαρτάται η δυνατότητα των πολιτών να ασκήσουν τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματά τους, εφόσον οι δύο κατηγορίες δικαιωμάτων συνδέονται στενά και εξαρτώνται σημαντικά μεταξύ τους. Τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα είναι αυτά που, κυρίως, περιορίζουν τις εξουσίες του κράτους, ενώ η κατοχύρωση των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων θεωρείται υποχρέωση του Κράτους.¹⁸⁰

Αυτό που θα πρέπει να γίνει σαφές στο σημείο αυτό είναι ότι το trafficking αποτελεί σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία έχουν τυπικά κατοχυρωθεί εδώ και δεκαετίες διεθνώς. Κάθε πτυχή του φαινομένου της παράνομης διακίνησης, εμπορίας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης του ατόμου, παραβιάζει μια σειρά ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων είναι τα εξής:

- Το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου στο σεβασμό της ανθρώπινης αξίας του. Σε αυτό αντιτίθεται η χρησιμοποίησή του σαν εμπορεύσιμο αντικείμενο.
- Το δικαίωμα στην ισότητα ως προς την απόλαυση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Το δικαίωμα στην ελευθερία, το οποίο περιλαμβάνει:
 - Το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας.
 - Το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης και κυκλοφορίας και επιλογής τόπου διαμονής.
 - Το δικαίωμα επιλογής εργασίας και μη εκτέλεσης αναγκαστικής εργασίας.
 - Το δικαίωμα της γενετήσιας ελευθερίας και αξιοπρέπειας.
 - Την απαγόρευση της δουλείας και των μορφών της.
- Το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να μην υφίσταται οποιαδήποτε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.
- Το σεβασμό των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.¹⁸¹

Οι ερμηνείες που δίνονται στους παράγοντες παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περίπτωση του trafficking εντοπίζονται, κυρίως, στην αυξανόμενη αλλοτρίωση και την εξασθένηση των ανθρωπίνων αξιών και του ανθρώπινου πνεύματος. Η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στη συσσώρευση του κεφαλαίου, την απόκτηση υλικών αγαθών και κοινωνικής θέσης, ανεξάρτητα από τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη αυτών των στόχων, οδηγεί σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην περίπτωση των υπηρεσιών που σχετίζονται με την πορνεία, τα αλλοτριωμένα άτομα διακατέχονται και από αλλοτριωμένη σεξουαλικότητα. Το γεγονός αυτό αυξάνει τη θέληση, άρα και τη ζήτηση για διαφορετικές και αλλοτριωμένες μορφές σεξουαλικής έκφρασης από την πλευρά των πελατών. Στην Ελλάδα, οι πελάτες θέλησαν να απολαύσουν

180. Κωσταβάρα Καίτη, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 5/2/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

181. Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, «Το νομοσχέδιο για την εμπορία ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 6/2002, αρ. τεύχους 50, σελ. 663.

υπηρεσίες στην πορνεία, πρωτόγνωρες για την ελληνική πραγματικότητα, έχοντας κατά νου, το πρότυπο εμφάνισης της Βορειοευρωπαϊάς.¹⁸²

Συγχρόνως, οι χώρες υποδοχής, διαστρεβλώνοντας την πραγματικότητα, δίνουν την εικόνα ενός «χρυσορυχείου» και ενός τόπου, στον οποίο τα άτομα στην πορνεία απολαμβάνουν υψηλά οικονομικά οφέλη και ασφάλεια, σε σύγκριση με τους τόπους καταγωγής τους. Αντίθετα, όμως, πραγματοποιούνται πρωτοφανείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ώστε να επιτευχθεί συσσώρευση κεφαλαίου, σε μια υποτιθέμενη «εκπολιτισμένη εποχή παγκοσμιοτητας».

Ωστόσο, η κυρίαρχη λογική στην αντιμετώπιση του φαινομένου και οι παρεμβάσεις που γίνονται, έχουν χαρακτήρα περιοριστικό. Οι στρατηγικές που εφαρμόζονται είναι τιμωρητικές και παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, μετατοπίζοντας το βάρος της κατάστασης στα θύματα. Επίσης, είναι προσανατολισμένες λανθασμένα στους παράγοντες που αυξάνουν τη ζήτηση, ενώ όταν στοχεύουν στην πρόληψη του φαινομένου, πρόκειται για μικρού επιπέδου προγράμματα οικονομικών πόρων, τα οποία δεν λαμβάνουν υπόψη τις επιδράσεις των μακρο- πολιτικών.

Γίνεται κατανοητό ότι οι στρατηγικές δράσης ενάντια στο trafficking χαρακτηρίζονται από ασάφεια, δημιουργούν και ενισχύουν την ευπάθεια στο φαινόμενο.¹⁸³ Επιπλέον, στερούνται την ύπαρξη μιας προοπτικής κοινωνικής ανάπτυξης με βάση την υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εστιάζοντας την προσέγγισή τους στην άμεση βοήθεια στα θύματα και λιγότερο στην πρόληψη του trafficking.¹⁸⁴

Το trafficking θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με έναν ολιστικό τρόπο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η μετανάστευση και η νομική προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων είναι άλλες θεμελιώδεις πτυχές των εσωτερικών και διεθνών νομικών πλαισίων, που πρέπει να αναδομηθούν από όλα τα κράτη που εμπλέκονται με το trafficking, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Ο τρόπος, ωστόσο, με τον οποίο θα πρέπει να δραστηριοποιηθούν τα κράτη, δεν θα πρέπει να είναι μόνο η αποτροπή των εσόδων και των δράσεων των δραστών, αλλά και η περιφρούρηση των δικαιωμάτων των θυμάτων.

Πάντως, το πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών του 2000, για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία του trafficking, ειδικότερα γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει τη Συνθήκη των Η.Ε. ενάντια στο διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, αποτελεί την πρώτη συμφωνία σε διεθνές επίπεδο πάνω στον καθορισμό του φαινομένου, για την οποία τα Ηνωμένα Έθνη και οι διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις εργάζονταν για πολλά έτη. Το trafficking εξετάζεται μέσω ενός πρίσματος που καλύπτει τις ποικίλες μορφές που μπορεί αυτό να λάβει. Το πρωτόκολλο ξεφεύγει από τα προηγούμενα διεθνή νομικά όρια, τα οποία έβλεπαν το trafficking, αποκλειστικά, υπό το πρίσμα της εξαναγκαστικής

182. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», 2002, σελ 209.

183. D' Cunha Jean, 2002, σελ. 4.

184. United Nations Development Fund for Women (UNIFEM-East and Southeast Asia Regional Office, Bangkok) and the United Nations Inter-agency Project on Human Trafficking in the Mekong Sub-region are pleased to present this briefing kit entitled "Trafficking in Persons: a Gender and Rights Perspective", σελ. 3.

πορνείας. Ακόμη, αναγνωρίζει ότι και οι άνδρες καθίστανται θύματα trafficking, αν και δίνει έμφαση στην εκμετάλλευση των γυναικών και των παιδιών, ενώ συγχρόνως αναγνωρίζει ένα σύνολο σκοπών της παράνομης διακίνησης, εκτός από τη σεξουαλική εκμετάλλευση.¹⁸⁵ Ξεφεύγει από τη φεμινιστική προσέγγιση και στην ουσία αντιμετωπίζει το φαινόμενο ως ζήτημα παράνομης μετανάστευσης. Οι διατάξεις του για τα ανθρώπινα δικαιώματα θα μπορούσαν να επεκταθούν, να εμπλουτιστούν και να γίνουν υποχρεωτικές για τα κράτη.¹⁸⁶

Πάντως μια προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα ανταποκρίνεται πλήρως και στα ζητήματα του φύλου. Και τούτο διότι η κατοχύρωση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ουσιαστικά ταυτίζεται με το σεβασμό στα δικαιώματα των γυναικών, αφού τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να έχουν μόνο ανθρώπινη οπτική, όχι ανδρική ή γυναικεία.¹⁸⁷ Τα βασικά στοιχεία της προσέγγισης του trafficking από τη διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι τα εξής:

- Διακρίνει τα δικαιώματα σε ατομική και δομική διάσταση.
- Κατανοεί την παγκοσμιότητα, την έλλειψη δυνατότητας αλλοτρίωσης, την αδιαιρετότητα και την αλληλεξάρτηση των δικαιωμάτων.
- Χαρακτηρίζεται από απουσία διακρίσεων, ισότητα και δικαιοσύνη
- Δίνει προσοχή στις ευπαθείς ομάδες.

Συμπερασματικά, κρίνεται αναγκαίο να τονιστεί ότι το trafficking στηρίζεται σε μια σύνθετη κοινωνική, οικονομική και πολιτική βάση, συνδεδεμένη με τις μεγαλύτερες περιφερειακές και παγκόσμιες διαδικασίες ανάπτυξης. Δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί απλώς ως ένα κοινωνικό πρόβλημα, που εκδηλώνεται σε τοπικό μόνο επίπεδο. Βέβαια, σε κάθε κοινωνία εκδηλώνεται κατά τρόπο ιδιαίτερο, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν και τα κοινωνικά στοιχεία που τη χαρακτηρίζουν, όπως άλλωστε συμβαίνει στην ελληνική πραγματικότητα. Όμως, το φαινόμενο δεν θα μπορούσε να εξεταστεί στα στενά ελληνικά πλαίσια και υπό ένα και μοναδικό θεωρητικό πρίσμα.

Υπάρχει ανάγκη για μια πολυπαραγοντική προσέγγιση στην εξέταση του trafficking, ως ζητήματος ανάπτυξης σε εθνικό, τοπικό, αλλά και παγκόσμιο επίπεδο. Η αναγνώριση της παγκόσμιας φύσης του φαινομένου, σε συνδυασμό με την αναγκαιότητα πρόληψης και αντιμετώπισής του, δείχνουν ότι είναι απαραίτητη η διασφάλιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην πράξη και η συντονισμένη συνεργασία μεταξύ των κρατών, δηλαδή των χωρών προέλευσης, διαμετακόμισης και προορισμού, αλλά και της διεθνούς κοινότητας συνολικά.¹⁸⁸

185. Σιταρόπουλος Νικόλας, 2001, σελ. 117-119.

186. United Nations Development Fund for Women (UNIFEM-East and Southeast Asia Regional Office, Bangkok) and the United Nations Inter-agency Project on Human Trafficking in the Mekong Sub-region are pleased to present this briefing kit entitled "Trafficking in Persons: a Gender and Rights Perspective", σελ. 4.

187. Μπολάκης Σπύρος, μελέτη με θέμα: «Η παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων(και η πρακτική αντιμετώπισης στην οποία παραπέμπει)», στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002-2004.

188. United Nations Development Fund for Women (UNIFEM-East and Southeast Asia Regional Office, Bangkok) and the United Nations Inter-agency Project on Human Trafficking in the Mekong Sub-region are pleased to present this briefing kit entitled "Trafficking in Persons: a Gender and Rights Perspective", σελ. 10-12.

Γ. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΠΙΣΗΜΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και, γενικότερα, οι φορείς της ανεπίσημης αντίδρασης, χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες θεωρητικές προσεγγίσεις, πάνω στις οποίες στηρίζονται οι δράσεις, οι προτάσεις και οι πρακτικές τους. Μέχρι στιγμής, στην παρούσα μελέτη έχουν παρουσιαστεί οι πρακτικές, που εφαρμόζουν οι ανεπίσημοι φορείς κοινωνικής αντίδρασης απέναντι στο φαινόμενο του trafficking. Κρίνεται απαραίτητο, όμως, να ερμηνευτεί και η σημασία της στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία, οι πολίτες της οποίας έχουν καταστεί είτε καταναλωτές των υπηρεσιών των θυμάτων, είτε αμέτοχοι και ανεκτικοί θεατές ενός εγκλήματος που διαδραματίζεται εδώ και χρόνια. Ωστόσο, το trafficking δεν αποτελεί μόνο ένα εγκληματικό φαινόμενο, αλλά είναι, συγχρόνως κοινωνικό και πολιτισμικό, εφόσον διευρύνεται σε κάθε τομέα της ελληνικής κοινωνικής πραγματικότητας.

Οι οργανωμένες ομάδες δράσης απέναντι στο φαινόμενο προσπαθούν να αφυπνίσουν την κοινή γνώμη, να συνεργαστούν με τους επίσημους φορείς και τις διωκτικές αρχές για την καταπολέμησή του και να υποστηρίξουν άτυπα τα θύματα. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε αρκετά καθυστερημένα, στα τέλη της δεκαετίας του 1990, χρονική περίοδο, κατά την οποία το trafficking αναδείχτηκε ως μείζον φαινόμενο στην ελληνική κοινωνία και προκάλεσε ενδιαφέρον η καταπολέμησή του.

Οι προσπάθειες αρωγής και προστασίας των θυμάτων, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, είναι μεμονωμένες και δεν έχουν αποφέρει αξιοσημείωτα αποτελέσματα σε ευρεία έκταση. Εξάλλου, το ζήτημα της αντιμετώπισης του φαινομένου στην Ελλάδα είναι βαθύτερο και ουσιαστικότερο και δεν περιορίζεται στις προσπάθειες των μη κυβερνητικών οργανισμών και άλλων φορέων δράσης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθούν ορισμένα βασικά σημεία στον τρόπο άσκησης του ανεπίσημου ελέγχου από τις μη κυβερνητικές οργανώσεις. Έτσι, θεωρείται αναγκαία μια πιο σοβαρή αξιολόγηση του έργου τους και καθορισμός αυστηρότερων και σαφέστερων κριτηρίων χρηματοδότησής τους από τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και αυτό κρίνεται επιβεβλημένο, διότι υπάρχουν αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα των δράσεών τους σε ευρεία κλίμακα και το φαινόμενο δεν έχει περιοριστεί σε ικανοποιητικό βαθμό.

Η διοργάνωση συνεδρίων, ημερίδων, ενημερωτικών εκστρατειών και οι προσπάθειες αρωγής και εθελοντικού επαναπατρισμού των θυμάτων, είναι σημαντικά βήματα αντιμετώπισης του φαινομένου, όμως δεν αρκούν. Και αυτό, ακριβώς, διαφαίνεται από το γεγονός ότι εξακολουθούν να υπάρχουν θύματα trafficking, να παραβιάζονται στο μέγιστο τα ανθρώπινα δικαιώματά τους και να εφαρμόζονται οι παλιές μέθοδοι της κράτησης και της απέλασης από τις διωκτικές αρχές. Στις συγκεκριμένες μεθόδους, βέβαια, αντιδρούν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και, γενικότερα, αντιτίθενται σε πολλές από τις πρακτικές και δράσεις των επίσημων φορέων, κυρίως όταν υπάρχει καταπάτηση των βασικών δικαιωμάτων τους.

Ακόμη, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι πολλές από τις οργανώσεις αυτές συνεχίζουν το έργο της φιλανθρωπίας και διαδραματίζουν, ίσως, το ρόλο κοινωνικών κινημάτων, ενώ συγχρόνως χαρακτηρίζονται από ταξική

διαστρωμάτωση και έχουν αρκετές διαφορές στην εκδήλωση της δράσης τους. Ωστόσο, σε γενικές γραμμές, υπάρχει καλή σχέση ανάμεσά τους και θετική εικόνα στις αστυνομικές αρχές, με τις οποίες συνεργάζονται.¹⁸⁹

Δ. Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΩΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Μέσα στα πλαίσια της σύγχρονης, ιστορικά και πολιτικά καθορισμένης ελληνικής κοινωνίας, οι πορνικές υπηρεσίες είναι προϊόντα που καταναλώνονται από άτομα που επιζητούν τη μέγιστη δυνατή ικανοποίηση. Αυτό σημαίνει ότι τα θύματα της εξαναγκαστικής πορνείας, γίνονται προϊόντα που καταναλώνονται σεξουαλικά από τους πελάτες, με τον τρόπο που καταναλώνεται οποιοδήποτε άλλο προϊόν.¹⁹⁰

Δηλαδή, τα θύματα του trafficking έχουν γίνει προϊόντα μαζικής παραγωγής και αντικείμενα που χρησιμοποιούνται από μεγάλο αριθμό καταναλωτών, γεγονός που αυξάνει τις κοινωνικές διακρίσεις, ανάμεσα σε αυτούς που έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες αυτές και σε αυτούς που δεν έχουν τη δυνατότητα να τις καταναλώσουν.¹⁹¹

Η σεξουαλικότητα των ατόμων στην ελληνική κοινωνία είναι ιστορικά καθορισμένη και πολιτισμικά κατασκευασμένη και ορίζεται ανάλογα με τις κοινωνικές σχέσεις που επικρατούν και τις πρακτικές που εφαρμόζονται συνολικά. Δηλαδή, η μορφή των σεξουαλικών σχέσεων σχηματίζεται από την κοινωνική διαντίδραση και μπορεί να κατανοηθεί μόνο σε ένα ιστορικά καθορισμένο πλαίσιο.¹⁹²

Στη σημερινή, όμως, ελληνική κοινωνία οι κοινωνικές, πολιτισμικές και ιστορικές συγκυρίες ευνοούν την ανάπτυξη παραβατικών καταστάσεων, μέσα στις οποίες υπάγονται και οι σεξουαλικές σχέσεις. Τελικό θύμα μέσα στην καπιταλιστική κοινωνία της μέγιστης κατανάλωσης προϊόντων μαζικής παραγωγής, αποτελεί η γυναίκα και το παιδί, ως τα περισσότερο ευάλωτα άτομα. Όσο η γυναίκα χρησιμοποιείται ως αντικείμενο οικονομικής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, τόσο περισσότερο θα οξύνονται τα κοινωνικά ζητήματα, θα διογκώνεται το γυναικείο ζήτημα και θα μεγαλώνουν οι φωνές διεκδίκησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αντίδρασης απέναντι στην κατάσταση αυτή.¹⁹³

Κρίνεται αναγκαίο να τονιστεί ότι η συγκεκριμένη εγκληματική δραστηριότητα, έτσι όπως έχει εξελιχθεί στην ελληνική κοινωνία ακυρώνει το ρόλο του κοινωνικού ελέγχου, από τη στιγμή που η κοινωνία έχει, ουσιαστικά, αποτύχει να συγκρατήσει την εκδήλωσή του και έχει επιτρέψει τη διάρρηξη των κοινωνικών δεσμών.¹⁹⁴

189. Απειρανθίτου Μαρούσα, μελέτη με θέμα: «*Αντιλήψεις και δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων*», στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002-2004.

190. Berger J, Ronald, Searles Patricia and Cottle E. Charles, 1991, σελ. 55-56.

191. Simmel Georg, 1984, σελ. 19-22.

192. Hartsock C.M. Nancy, 1985, σελ. 156.

193. Μάρξ – Ένγκελς – Λένιν, 1987, σελ. 7-8.

194. Παπαδάτος Πέτρος, 1994, σελ. 45.

Ερμηνεύοντας την παράνομη πρακτική του trafficking, επισημαίνεται ότι τα υποκείμενα που εμπλέκονται, έχοντας στη διάθεσή τους παράνομα μέσα, βρίσκουν την ευκαιρία να υλοποιήσουν τους στόχους τους, μέσα σε μια συγκεκριμένη κοινωνική δομή, την ελληνική κοινωνία. Μην έχοντας νόμιμες ευκαιρίες επίτευξης των στόχων τους, καταφεύγουν σε εγκληματικές δραστηριότητες, ώστε να αποκτήσουν το οικονομικό όφελος που επιθυμούν. Το αποτέλεσμα είναι η εμφάνιση ανομικών καταστάσεων και η δημιουργία ρήγματος στην κοινωνική δομή.¹⁹⁵

Έτσι, η σύγχρονη ελληνική κοινωνία γίνεται, στην ουσία, καταναλωτής του ζητήματος, προβάλλοντας μια εικόνα αναχρονιστική και όχι φιλελεύθερη, όπως ισχυρίζεται.¹⁹⁶ Αυτό είναι παράλογο να το ισχυριστεί κάποιος, από τη στιγμή που υπάρχουν περίπου 17.000 κορίτσια που εκδίδονται σήμερα στην Ελλάδα, με χρηματική αποτίμηση 500 ευρώ το καθένα, και 1.000.000 άτομα είναι πελάτες των υπηρεσιών τους.¹⁹⁷

Η αντίδραση από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών, θεωρείται, σχεδόν, ανύπαρκτη, παρά τις προσπάθειες οργανώσεων, κινημάτων και συλλογικών φορέων δράσης. Και αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι το φαινόμενο εξακολουθεί να υφίσταται στην ελληνική κοινωνία και τα περισσότερα θύματα να βρίσκονται σε κατάσταση δουλείας.

E. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΛΑΤΗ

Πέρα από το ρόλο που διαδραματίζουν οι οργανώσεις, καθεμιά από τις οποίες εμπεριέχει τη δική της θεωρητική διάσταση, το φαινόμενο θα πρέπει να εξεταστεί και από την πλευρά των πολιτών, αλλά κυρίως, των πελατών που καταναλώνουν τις υπηρεσίες των θυμάτων.

Το φαινόμενο του trafficking δεν θα καταπολεμηθεί, ουσιαστικά, αν δεν κατανοηθεί πλήρως ότι ο πελάτης θεωρείται συνένοχος με τους δράστες – διακινητές των εξαναγκαστικά εκδιδομένων γυναικών. Εξάλλου, δεν θα υπήρχε η συγκεκριμένη εγκληματική δραστηριότητα, εάν απουσίαζε ο πελάτης – καταναλωτής των υπηρεσιών που προσφέρουν τα θύματα.

Μάλιστα, στην εξαναγκαστική πορνεία, μπορεί να έχει πρόσβαση το σύνολο του ανδρικού πληθυσμού, εφόσον το πορνικό μίσθωμα έχει μειωθεί και είναι προσιτό σε όλους τους πελάτες, ανεξάρτητα από την κοινωνική και οικονομική τάξη στην οποία ανήκουν.¹⁹⁸

195. Merton K. Robert, 1968, σελ. 185-193.

196. Κουγιουμτζής Θεόδ., «Η κοινωνία ως καταναλωτής του ζητήματος», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

197. Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ) – Δελτίο Τύπου (19 Ιουλίου 2003), θέμα: «Ο εμπειρογνώμονας Γρηγόρης Λάζος μιλά για τη διακίνηση γυναικών προς καταναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα», συνέντευξη στην Ευγενία Λουπάκη, σελ. 1.

198. Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», 2002, σελ. 197.

Ο πελάτης, ουσιαστικά, αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη που ώθησε την εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Χρηματοδότησε την ανάπτυξή της, καθόρισε αυτό που θα πουληθεί, ως προς την ποσότητα, την ποιότητα και τις τιμές, τους χώρους και τους χρόνους λειτουργίας της αγοράς, αλλά και τις συνθήκες ζωής των εξαναγκαστικά εκδιδομένων. Ο πελάτης υποστήριξε χρηματικά την εξαναγκαστική πορνεία, η οποία υπάκουσε πλήρως τις επιθυμίες του. Ο σωματέμπορος ικανοποίησε τις επιθυμίες των πελατών, παρέχοντάς τους «εισαγόμενο εμπόρευμα» στη χαμηλότερη δυνατή τιμή και αναμένοντας ένα αξιόλογο οικονομικό όφελος.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, ένας αυξανόμενος αριθμός του σεξουαλικά ενεργού ανδρικού πληθυσμού της Ελλάδας, στράφηκε στην κατανάλωση του εμπορεύματος που διέθεταν στην αγορά τα δίκτυα της διεθνικής σωματεμπορίας. Έτσι, ο σωματέμπορος έγινε ο παραγωγός της εξαναγκαστικά εκδιδομένης, με πρώτη ύλη τη γυναίκα και ο πελάτης αποτελεί τον αρχικό σκοπό της παραγωγής και τον τελικό καταναλωτή του εμπορεύματος.¹⁹⁹

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη χρονική περίοδο 1990 – 2000, περισσότερο από 2 εκατομμύρια άνδρες προσέφυγαν στην πορνεία. Από αυτούς 1,2 εκατομμύρια μίσθωσαν υπηρεσίες, προσφερόμενες από γυναίκες σε καθεστώς δουλείας. Η εύκολη πρόσβαση στις υπηρεσίες αυτές έδωσε περαιτέρω ώθηση στην εξάπλωση της καταναγκαστικής πορνείας και την αύξηση των πελατών, οι οποίοι αποτέλεσαν τους βασικούς χρηματοδότες.

Στην ειδική αυτή μορφή πορνείας, ο πελάτης είναι ο πρωταγωνιστής του εγκλήματος, εφόσον γνωρίζει την καθημερινή εξαθλίωση, τον φόβο και το καθεστώς δουλείας, που διέπει τη συγκεκριμένη πρακτική. Για το λόγο αυτό η συμμετοχή του θεωρείται καθοριστική στην διεύρυνση του φαινομένου και την διόγκωση του προβλήματος.²⁰⁰

ΣΤ. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΥΝΥΠΑΡΕΞΗΣ ΑΝΕΠΙΣΗΜΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ

Έγινε σαφές ότι οι ανεπίσημοι φορείς αντίδρασης, κάτω από το πρίσμα της δράσης της κοινωνίας των πολιτών, θα πρέπει να είναι σε μια συνεχή κινητοποίηση και ενεργή συμμετοχή στην καταπολέμηση εγκληματικών φαινομένων. Έχει γίνει κατανοητό ότι ο ανεπίσημος έλεγχος μπορεί να έχει είτε ατομική είτε συλλογική μορφή. Μάλιστα, αναφέρεται ότι όταν είναι οργανωμένος, ίσως να έχει καλύτερα αποτελέσματα από τον επίσημο, η αποτελεσματικότητά του οποίου έχει αποδειχθεί, γενικά, μικρή. Η ενεργή δράση των ίδιων των πολιτών μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης.²⁰¹

199. Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW, σελ. 42.

200. Ζάννη Μαρία, «Συνένοχοι, συμμετοχοί στη βία», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

201. Λαμπροπούλου Έφη, 1994, σελ. 95.

Βέβαια, στην περίπτωση του φαινομένου του trafficking, οι πολίτες επιδεικνύουν ανοχή και έλλειψη ενδιαφέροντος για το ζήτημα, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό συμβάλλει ενεργά στην διόγκωση και παγίωσή του.

Οι κοινωνικές αντιδράσεις θεωρούνται, ουσιαστικά, συμπληρωματικές η μία της άλλης, αν και είναι διαφορετικές. Η επίσημη αντίδραση χρησιμοποιεί μέσα καταστολής, όπως είναι οι διωκτικές αρχές, αλλά και πρόληψης, ορίζοντας νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες ενεργούν προληπτικά απέναντι στο έγκλημα. Βέβαια, για μεγάλο χρονικό διάστημα η κοινωνική αντίδραση κατά του εγκλήματος λαμβανόταν μόνο ως δράση του κράτους. Δηλαδή, το κράτος, μέσω των μηχανισμών του, κατείχε το μονοπώλιο του ελέγχου της εγκληματικότητας. Η κοινωνία των πολιτών πάντα διαδραμάτιζε ρόλο στον κοινωνικό έλεγχο, όμως οι κρατικοί φορείς κατείχαν την πρώτη θέση της αντίδρασης.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, ο έλεγχος του κράτους απέναντι στο έγκλημα περιορίστηκε, με αποτέλεσμα να αναχθεί ο άτυπος έλεγχος σε βασικό φορέα αντίδρασης, αλλά και πίεσης απέναντι στο κράτος. Έτσι, οι ανεπίσημες αντιδράσεις και οι πρακτικές της κοινωνίας των πολιτών, μπορούν να αποτελέσουν σήμερα σημαντικό μοχλό πίεσης των κρατικών φορέων, αλλά και ανάληψης πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση εγκληματικών φαινομένων.²⁰² Αυτό θα πρέπει να γίνει αντιληπτό και στην περίπτωση του trafficking, ώστε να υπάρξει η πιθανότητα περιορισμού της εκδήλωσής του.

202. Cusson Maurice, 2002, σελ. 255-257.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Η έκταση του προβλήματος στην Ελλάδα έχει καταστήσει απαραίτητη την άμεση αντιμετώπιση του trafficking. Στα προηγούμενα κεφάλαια παρουσιάστηκαν οι τρόποι καταπολέμησής του, με τη μορφή της επίσημης και της ανεπίσημης αντίδρασης. Όμως, οι αδυναμίες, οι παραλείψεις και τα προβλήματα που παρουσιάζονται καθιστούν απαραίτητη την επισήμανση ορισμένων προτάσεων και λύσεων, που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν από όλους τους φορείς αντίδρασης και ελέγχου.

Τέτοιου είδους αναφορές έχουν γίνει σε ολόκληρη τη μελέτη, όπου ήταν αναγκαίο. Έτσι, σε εθνικό επίπεδο, η αντεγκληματική πολιτική του κράτους και οι πρακτικές από τους φορείς ανεπίσημου ελέγχου, κρίνεται αναγκαίο να στρέφονται στην ανάληψη δράσεων, όπως αυτών που παρουσιάζονται στη συνέχεια.

A. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

I. Σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης

Οι στόχοι του Υπουργείου, των αστυνομικών και διωκτικών αρχών, θα πρέπει να στρέφονται, κυρίως, στον τομέα της εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης του αστυνομικού προσωπικού, για θέματα πρόληψης και καταστολής του φαινομένου. Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό, προκειμένου να διαφαίνονται όλες οι όψεις του φαινομένου και να είναι ικανοί οι αστυνομικοί υπάλληλοι να αναγνωρίζουν τις υποθέσεις της εμπορίας ανθρώπων, αλλά και τα θύματα trafficking.

Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να πραγματοποιείται συνεχής και επίμονη προσπάθεια, ώστε να κατανοηθεί από το προσωπικό, ότι το συγκεκριμένο φαινόμενο δεν είναι απλά ένα ποινικό αδίκημα, αλλά αφορά άμεσα στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον εξευτελισμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του θύματος. Επιπλέον, οι δράστες αυτής της εγκληματικής δραστηριότητας, έχει διαπιστωθεί ότι συνήθως διαπράττουν και άλλες σοβαρές αξιόποινες πράξεις, όπως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, κατάρτιση πλαστών ή νόθευση γνήσιων εγγράφων, υφαρπαγή ψευδών βεβαιώσεων, εκβιάσεις σε τρίτα πρόσωπα, παράνομη οπλοκατοχή και σε ορισμένες περιπτώσεις διακίνηση ναρκωτικών και άλλα αδικήματα.

Χρειάζεται στελέχωση των υπηρεσιών με προσωπικό ικανό και έμπειρο σε τέτοια θέματα, αλλά και βελτίωση του πληροφοριακού δικτύου, ώστε να δημιουργηθεί μια αξιόπιστη βάση δεδομένων και πληροφοριών, τις οποίες θα ανταλλάσσουν με άλλες υπηρεσίες. Με σωστό σχεδιασμό και ακριβή συντονισμό

θα πραγματοποιούνται αστυνομικές επιχειρήσεις σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, με βάση τα αποτελέσματα στατιστικών και εγκληματολογικών αναλύσεων των Υπηρεσιών, σχετικά με τους χώρους, όπου μπορεί να κρατούνται ή να εκδίδονται τα θύματα. Για το λόγο αυτό, θεωρείται αναγκαία η ανάπτυξη στενής συνεργασίας με τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα Υπουργεία και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, αλλά και αποτύπωση όλων των παραμέτρων του προβλήματος.

Επίσης, είναι αναγκαία η αυστηρή εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας κατά των δραστών και η διερεύνηση των υποθέσεων σε βάθος, για την εξάρθρωση υπαρχόντων κυκλωμάτων και σύλληψη των διακινητών – εκμεταλλευτών.

Είναι απαραίτητη η ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας με οργανισμούς και φορείς άλλων κρατών, καθώς και η συμμετοχή εκπροσώπων της ελληνικής αστυνομίας σε διεθνείς συναντήσεις, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Ο.Η.Ε και της INTERPOL. Ακόμη, χρειάζεται εντονότερη δραστηριοποίηση των Τμημάτων Συνοριακής φύλαξης για την αντιμετώπιση της διασυνοριακής αυτής μορφής εγκληματικότητας.²⁰³

II. Σε θέματα αρμοδιότητας άλλων Υπουργείων

i. Συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης

Σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης κρίνεται αναγκαία η αλλαγή σε ορισμένες νομοθετικές ρυθμίσεις. Συγκεκριμένα, απαιτείται νομική διεύρυνση της έννοιας του άρθρου 348 του Ποινικού Κώδικα «*Διευκόλυνση της ακολασίας άλλων*», ώστε να διώκεται η διαφήμιση προσφοράς υπηρεσιών, σχετικών με σεξουαλικές απολαύσεις, με οποιονδήποτε τρόπο και εάν αυτή γίνεται (Ροζ τηλέφωνα – Ροζ αγγελίες).

Επίσης, θα πρέπει να θεσπιστούν διατάξεις για τη μη άμεση απέλαση αλλοδαπών γυναικών, που είναι ουσιώδεις μάρτυρες σε υποθέσεις σεξουαλικής – οικονομικής εκμετάλλευσης. Ακόμη, είναι αναγκαία η προώθηση νομικών ρυθμίσεων για την «κατεπείγουσα» εκδίκαση των υποθέσεων, που σχετίζονται με την παραπάνω εγκληματική δραστηριότητα, προκειμένου να διασφαλιστεί η μαρτυρία των αλλοδαπών θυμάτων, τα οποία συνήθως απουσιάζουν κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, λόγω αναχώρησής τους στο εξωτερικό. Απαραίτητη είναι και η θέσπιση νομικού πλαισίου για την προστασία των μαρτύρων και την ενθάρρυνση της μαρτυρίας αυτών, καθώς και η επιβολή ποινών, χωρίς δικαίωμα εξαγοράς και ανασταλτικό αποτέλεσμα, σε περιπτώσεις συλλήψεως ατόμων που συμμετέχουν σε κυκλώματα μαστροπείας και εμπορίας ανθρώπων.

203. Σκότσης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: “Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας”, σελ.11-12.

ii. Συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας

Στον τομέα αυτό χρειάζεται επίσπευση των διαδικασιών για την επανέκδοση της προβλεπόμενης στο άρθρο 1 παρ.4 του Ν.2734/99 «Περί καθορισμού της διαδικασίας έκδοσης, ανάκλησης και ανανέωσης του πιστοποιητικού άσκησης επαγγέλματος, την οποία έχει την υποχρέωση να κατέχει πρόσωπο που εκδίδεται με αμοιβή και το οποίο χορηγείται από τον Νομάρχη του τόπου κατοικίας του αιτούντος του πιστοποιητικού προσώπου».

Επίσης, κρίνεται σημαντική η ίδρυση και λειτουργία ξενώνων περίθαλψης και υποστήριξης των θυμάτων, εφόσον οι ξενώνες που, ήδη, λειτουργούν δεν επαρκούν για να καλύψουν τις απαιτούμενες ανάγκες.

iii. Συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας

Στην περίπτωση αυτή χρειάζεται η πρόβλεψη ποινικών και διοικητικών κυρώσεων σε βάρος των Ιδιωτικών Γραφείων Συμβούλου Εργασίας (Γραφεία Ευρέσεως Εργασίας), στις περιπτώσεις που αποδεδειγμένα διακινούν και εκμεταλλεύονται οικονομικά και σεξουαλικά γυναίκες.

Γενικά, προτείνεται η συνεργασία των συναρμόδιων Υπουργείων για τη βελτίωση της νομοθεσίας και την εφαρμογή με αυστηρότητα των διαδικασιών και μηχανισμών που υπάρχουν, σχετικά με την έκδοση τίτλων διαμονής, αδειών εργασίας, αδειών λειτουργίας καταστημάτων, ώστε να καταστεί δυσχερής η απόκτησή τους από ύποπτα πρόσωπα, που τυχόν ενέχονται σε τέτοιες αξιόποινες πράξεις. Σημαντική θα ήταν και η δημιουργία μιας επιτροπής (ομάδας εργασίας) που να συντονίζει τις δράσεις που απαιτούνται για την καταπολέμηση του φαινομένου, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης.²⁰⁴

B. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

I. Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Οι επίσημοι φορείς αντιμετώπισης του trafficking είναι αναγκαίο να υιοθετήσουν τρόπους συνεργασίας με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις στην Ελλάδα, οι οποίες ειδικεύονται στα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών και των μεταναστών, τα εργατικά δικαιώματα και τη δράση κατά της σωματεμπορίας.

Θα πρέπει να παρέχεται επιχορήγηση στις οργανώσεις που παρέχουν άμεσες υπηρεσίες στα θύματα σωματεμπορίας και τις οικογένειές τους και να δίνονται κίνητρα και σε άλλες να ασχοληθούν με το θέμα της αρωγής των θυμάτων. Προς την κατεύθυνση αυτή στρέφονται μέτρα, όπως η λειτουργία

204. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης”, Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ.7-8.

τηλεφώνων άμεσης επικοινωνίας, η παροχή εκπαίδευσης, στέγης, ιατρικών και ψυχολογικών υπηρεσιών και η παροχή βοήθειας για τον ασφαλή εθελοντικό επαναπατρισμό.²⁰⁵

Μέχρι τώρα έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές προσπάθειες από την πλευρά των μη κυβερνητικών οργανώσεων για την παροχή αρωγής στα θύματα, κυρίως, μετά την εξασφάλιση επιχορήγησης από τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά δεν έχουν αποδώσει σε βαθμό τέτοιο, ώστε να σημειώνεται αξιοσημείωτη αλλαγή στο ζήτημα περιορισμού και αντιμετώπισης του trafficking.

II. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Οι επισημάνσεις που αφορούν τον τομέα αυτό σχετίζονται με την αξιοποίηση του θετικού ρόλου των Μ.Μ.Ε για την πρόληψη του φαινομένου, αφυπνίζοντας και ευαισθητοποιώντας τους πολίτες και τους κοινωνικούς φορείς στα ζητήματα της σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών, της παιδικής πορνείας και της πορνογραφίας, αλλά και έλεγχος των προβαλλόμενων εικόνων και προτύπων.

Βέβαια, στο τελευταίο αυτό θέμα, δεν θα πρέπει να υπάρχει παραβίαση της δημοκρατικής αρχής της ελευθερίας του λόγου, αλλά συστάσεις από το Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο, για την αποφυγή διαμόρφωσης κατάλληλων συνθηκών, που ευνοούν το εμπόριο της σεξουαλικότητας της γυναίκας, δημιουργώντας ευκολότερα θύματα.²⁰⁶

III. Άλλοι φορείς κοινωνικού ελέγχου

Είναι δεδομένο ότι το πρόβλημα του trafficking αφορά ολόκληρη την κοινωνία και σχετίζεται άμεσα με τα πρότυπα και τα μοντέλα συμπεριφοράς που υιοθετούνται από τα μέλη της. Η διαδικασία της εκμάθησης των κοινωνικών κανόνων πραγματοποιείται από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου, όπως η οικογένεια, το σχολείο, το άμεσο και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ο ρόλος των οποίων έχει γίνει εμφανής στο ζήτημα του trafficking.

Η οικογένεια, ως πρωταρχικός φορέας κοινωνικοποίησης, διαδραματίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στο θέμα της ανάπτυξης της προσωπικότητας των ανθρώπων και την διαπαιδαγώγησή τους. Για το λόγο αυτό τα πρότυπα που μεταδίδει, σχετικά με όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, θεωρούνται καθοριστικά για την υπόλοιπη ζωή του ατόμου και τις κοινωνικές αντιλήψεις του. Αν τα μοντέλα συμπεριφοράς που υιοθετούνται κυριαρχούνται από στερεότυπες αντιλήψεις, οι οποίες υποστηρίζουν την κατωτερότητα του

205. Human Rights Watch, Υπόμνημα για τη Σωματεμπορία Γυναικών Μεταναστών για Εξαναγκαστική Πορνεία στην Ελλάδα, σελ. 31.

206. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης”, Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ. 8.

γυναικείου φύλου ή των μεταναστών, τότε και οι πρακτικές του ατόμου θα είναι αντίστοιχες με τα συγκεκριμένα πρότυπα.

Το ίδιο ισχύει και με το σχολείο και, γενικότερα, το εκπαιδευτικό σύστημα, μέσα στο οποίο το άτομο αποδέχεται ρόλους και δέχεται ποικίλες επιδράσεις, σχετικές με το κοινωνικό σύστημα, όπου είναι ενταγμένο.²⁰⁷

Γι' αυτό είναι αναγκαίο, οι φορείς του άτυπου κοινωνικού ελέγχου (οικογένεια, σχολείο, εκκλησία, οργανώσεις κ.α) να στρέψουν την προσοχή τους στην πρόληψη της παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων, με την ανάληψη δράσεων που να σχετίζονται με την ενημέρωση γύρω από το ζήτημα και την συμμετοχή των πολιτών στην αντιμετώπισή του.

Ωστόσο, αυτό δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί, διότι απαιτείται συντονισμός πρωτοβουλιών όλων των φορέων, αλλά και οικονομική ενίσχυση και δραστηριοποίηση από το κράτος, κυρίως στον τομέα της εκπαίδευσης. Και τούτο διότι η εκπαιδευτική γνώση που μεταδίδεται στο σχολείο, αντανακλώντας τις αρχές του κοινωνικού ελέγχου και την κατανομή εξουσίας, επιλέγεται και αξιολογείται από τους επίσημους φορείς του κράτους. Επιπλέον, οι παιδαγωγικές πρακτικές παραμένουν αρκετά συντηρητικές, εμποδίζοντας τη μετάδοση των νέων γνώσεων και την πραγματοποίηση αλλαγών στα αναλυτικά προγράμματα.²⁰⁸

Για το λόγο αυτό, το εκπαιδευτικό σύστημα, σε όλες τις βαθμίδες του, είναι απαραίτητο να εμπεριέχει προγράμματα σχετικά με την εκμάθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τους τρόπους περιφρούρησής τους, αλλά και την ενημέρωση των νέων ανθρώπων για τα μείζονα κοινωνικά ζητήματα της ελληνικής πραγματικότητας, όπως είναι η παράνομη μετανάστευση και το trafficking. Το σχολείο θα πρέπει να μεταφέρει γνώσεις σχετικές με την πραγματικότητα της ελληνικής κοινωνίας και τα προβλήματά της και να δέχεται μεταβολές στη δομή της πολιτισμικής μετάδοσης αυτών των γνώσεων, προκειμένου να υποστηρίξει το ρόλο του ως φορέα κοινωνικοποίησης και όχι ως ενός περιπλοκου θεσμού επεξεργασίας ανθρώπων.²⁰⁹

Γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Με δεδομένο ότι το trafficking αποτελεί φαινόμενο που υπάγεται στην κατηγορία του οργανωμένου εγκλήματος, κρίνεται αναγκαία η ανάληψη πρωτοβουλιών αντιμετώπισής του. Η λήψη μέτρων κατά του οργανωμένου εγκλήματος δεν αφορά μόνο τις διωκτικές αρχές, αλλά και το σύνολο των Υπηρεσιών του κράτους και των πολιτών της κοινωνίας. Απαιτείται η συστράτευση όλου του κρατικού μηχανισμού και η συντονισμένη προσπάθεια όλων των φορέων αντίδρασης. Και αυτό γιατί το πρόβλημα του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί απειλή για τα οικονομικά και πολιτικά συστήματα όλων των κρατών, υποσκάπτοντας τα θεμέλια της λειτουργίας τους.

207. Λαμπροπούλου Έφη, 1994, σελ. 82-88.

208. Bernstein Basil, 1991, σελ. 63-64.

209. Bernstein Basil, 1991, σελ. 63.

Οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος προσπαθούν και πολλές φορές καταφέρνουν να ανακαλύπτουν τρόπους εκμετάλλευσης των «παραθύρων» της νομοθεσίας και να πετυχαίνουν τους εγκληματικούς στόχους τους. Σε αυτό συμβάλλει και η δυσκινησία της κρατικής μηχανής, αλλά και η κοινωνική αδιαφορία και απάθεια, επιτρέποντας τη διείσδυση του οργανωμένου εγκλήματος σε ευαίσθητους τομείς της κοινωνικής ζωής των σύγχρονων κοινωνιών.²¹⁰

Δ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το ζήτημα του trafficking και η καταπολέμησή του, δεν περιορίζεται μόνο στα στενά πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας, αλλά κρίνεται αναγκαία η λήψη μέτρων και σε παγκόσμιο επίπεδο. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να ληφθούν μέτρα, όπως η επέκταση κοινών δράσεων μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η εναρμόνιση των νομοθεσιών και πρακτικών αντιμετώπισης του φαινομένου.

Επίσης, χρειάζεται υποστήριξη διεθνών και πολυμερών συμφωνιών, που να προωθούν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών – μελών, διατήρηση και επέκταση των ενημερωτικών σεμιναρίων και προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και θεσμοθέτηση διεθνών μορφών συνεργασίας όλων των κρατών και ιδιωτικών υπηρεσιών, με σκοπό να γνωριστούν καλύτερα οι υπηρεσίες και να ευαισθητοποιηθούν με τα προβλήματα που υπάρχουν.

Απαιτείται ανάπτυξη των στρατηγικών και διεργασιών, προκειμένου να αναγνωριστούν τα στοιχεία που εγείρουν υποψίες στις χώρες προέλευσης των πιθανών θυμάτων, για παράδειγμα από ανασκόπηση αναφορών για άτομα που αγνοούνται και πραγματοποίηση ελέγχων σε ταξιδιωτικά γραφεία και άλλα ύποπτα ιδρύματα.

Είναι αναγκαία, επίσης, η πραγματοποίηση εκστρατείας επιμόρφωσης των πιθανών θυμάτων στις χώρες προέλευσης, με ενημερωτικές καμπάνιες στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διαβιούν και εργάζονται στις χώρες προορισμού, εντατικοποίηση των ελέγχων και εντονότερη δραστηριοποίηση πάνω σε ζητήματα ερευνών για το trafficking.²¹¹

Τελικά, τα μέτρα που κρίνονται αναγκαία να ληφθούν για την αντιμετώπιση του trafficking θα πρέπει να επιδιώκουν μια ισορροπία μεταξύ παρεμβάσεων που παρέχουν άμεση βοήθεια στα θύματα και μακροπρόθεσμων προληπτικών παρεμβάσεων. Αυτές συμπεριλαμβάνουν την ύπαρξη ευκαιριών για ασφαλή μετανάστευση και αλλαγές στις μεροληπτικές συμπεριφορές, απέναντι στους ρόλους των ανδρών και των γυναικών, σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τη διαχείριση του σώματός τους.

Επίσης, είναι απαραίτητη η ενσωμάτωση στις παρεμβάσεις για το trafficking, αρχών και προτύπων, βασισμένων στα ανθρώπινα δικαιώματα όπως αυτά ορίζονται από τα διεθνή όργανα και τις Παγκόσμιες Διακηρύξεις. Οι

210. Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 8-9/1999, σελ. 882.

211. Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης”, Αθήνα Σεπτέμβριος 2000, σελ. 9.

παρεμβάσεις αυτές σχετικά με το φαινόμενο, θα πρέπει να συμπεριληφθούν στις εθνικές πολιτικές, τα σχέδια και τα προγράμματα των κρατών, κατά τρόπο πολυπαραγοντικό και με συντονισμένες ενέργειες, τόσο σε περιφερειακό, όσο και σε διεθνές επίπεδο.²¹² Κυρίως, όμως είναι αναγκαία η ύπαρξη διάθεσης ενασχόλησης με το ζήτημα από όλους τους φορείς κοινωνικής αντίδρασης και όχι η αναγκαστική λήψη κάποιων επιδερμικών μέτρων καταστολής, χωρίς ουσία και αποτελεσματικότητα.

212. United Nations Development Fund for Women (UNIFEM-East and Southeast Asia Regional Office, Bangkok) and the United Nations Inter-agency Project on Human Trafficking in the Mekong Sub-region are pleased to present this briefing kit entitled “Trafficking in Persons: a Gender and Rights Perspective”, σελ. 13.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έγινε φανερό ότι η παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων αποτελεί πολυδιάστατη προσβολή του ανθρώπου, των δικαιωμάτων και των ατομικών του ελευθεριών. Είναι ένα φαινόμενο που έχει εξελιχθεί με ραγδαίο τρόπο στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, λαμβάνοντας τη μορφή διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Έχει λάβει επικίνδυνες διαστάσεις, όχι απλά ως εγκληματικό φαινόμενο, αλλά ως ένα γενικότερο φαινόμενο που έχει διαποτίσει όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής του τόπου.

Με τη συγκεκριμένη μελέτη έγινε σαφές ότι η ανάπτυξη του φαινομένου ευνοήθηκε από τις γενικότερες μεταβολές που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα και παγκοσμίως. Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις έθεσαν την πρακτική της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο υπό ένα νέο πρίσμα και οδήγησαν στην διαφοροποίηση του τρόπου εμπορίας ανθρώπων, συγκριτικά με παλαιότερες χρονικές περιόδους.

Τις τελευταίες δεκαετίες πραγματοποιήθηκαν σημαντικές ανακατατάξεις στο παγκόσμιο κοινωνικό και πολιτικό σκηνικό, όπως κατάρρευση καθεστώτων, διάλυση κρατών και δημιουργία νέων, μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών, ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, εμφάνιση νέων μορφών εγκληματικής συμπεριφοράς και μεταλλαγή όσων προϋπήρχαν και, κυρίως, ανάπτυξη του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος.

Το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων ή, αλλιώς, “Trafficking in Human Beings”, αποτελεί μια μορφή διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος που αποφέρει τεράστια οικονομικά κέρδη για τους δράστες και λαμβάνει, κυρίως, τη μορφή της εξαναγκαστικής πορνείας γυναικών και ανηλίκων, αλλά και την οικονομική εκμετάλλευση ανηλίκων, την παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση λαθρομεταναστών και το εμπόριο ανθρώπινων οργάνων. Τείνει να σφραγίσει την ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια, διαμορφώνοντας μια νέα πραγματικότητα σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Τα θύματα γίνονται εμπορεύματα και αντικείμενα χρήσης από τους καταναλωτές των υπηρεσιών που προσφέρουν.

Η δεκαετία του 1990 είναι η χρονική περίοδος, κατά την οποία αναπτύχθηκε το φαινόμενο στην Ελλάδα. Η ανάπτυξη των διεθνών δικτύων οργανωμένου εγκλήματος και σωματεμπορίας, οι ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές στις χώρες της Βαλκανικής και Ανατολικής Ευρώπης, η γεωγραφική θέση της χώρας μας, η σταδιακή βελτίωση της οικονομικής κατάστασης και η κοινωνική σταθερότητα, η μεταλλαγή της από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών, οι σχέσεις των φύλων, οι αλλαγές στην πορνεία, η διαφθορά, η έλλειψη συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου, τα προβλήματα της Αστυνομίας και των δικωκτικών αρχών, η αργοπορία πολιτικής δραστηριοποίησης και η ανοχή των πολιτών, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης του trafficking στην Ελλάδα.

Έγινε κατανοητό ότι οι συνέπειες του φαινομένου στα θύματα και την κοινωνία είναι εξαιρετικά δυσμενείς. Οι κυριότερες συνέπειες στα θύματα σχετίζονται με τη σωματική και ψυχολογική τους εξασθένιση, τα τεράστια προβλήματα υγείας εξαιτίας των κακοποιήσεων, ο κίνδυνος για τη ζωή και τη

σωματική τους ακεραιότητα, η δυσκολία επανένταξης στην κοινωνική πραγματικότητα και η γενικότερη καταπάτηση των στοιχειωδών ατομικών δικαιωμάτων τους.

Στην ευρύτερη κοινωνία οι συνέπειες του φαινομένου σχετίζονται με την ανάπτυξη της παραοικονομίας, την αύξηση του ποσοστού μαύρου χρήματος, την ανάδειξη του ανθρώπου σε εμπόρευμα με συγκεκριμένη χρηματική αξία, την έκπτωση των ηθικών αξιών, τον εκφυλισμό των ανθρωπίνων σχέσεων, τη διατάραξη των θεσμών της κοινωνίας, τη διάλυση των οικογενειακών δεσμών και, γενικότερα, την έλλειψη συνοχής στην κοινωνική δομή. Όλα τα παραπάνω αποτελούν στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από τους επίσημους και ανεπίσημους φορείς κοινωνικής αντίδρασης, για τη χάραξη μιας ορθής αντεγκληματικής και μεταναστευτικής πολιτικής, αλλά και την ανάληψη δράσεων για την αντιμετώπιση του trafficking.

Στόχος κάθε είδους αντίδρασης είναι η πάταξη αυτού του επαχθούς φαινομένου και η προστασία της ελευθερίας, της αξιοπρέπειας, της υγείας, της γενετήσιας ζωής και της προσωπικότητας των θυμάτων, παρά τα τεράστια εμπόδια και τις δυσκολίες, που δυσχεραίνουν την αντιμετώπισή του. Οι προσπάθειες θα πρέπει, κυρίως, να στρέφονται στη διακρατική συνεργασία, το διεθνή νομοθετικό συντονισμό, χωρίς βέβαια να αλλοιώνεται η ιδιαιτερότητα του εθνικού νομοθέτη, καθώς και τη μέγιστη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που δίνει η τεχνολογία, ειδικά στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας για την πρόληψη και την εξάρθρωση της οργανωμένης εγκληματικότητας.

Πέρα από αυτά χρειάζεται ενημέρωση και συνειδητοποίηση του κόσμου και ανάληψη συλλογικών πρωτοβουλιών από την κοινωνία των πολιτών. Σε αυτό συμβάλλουν όχι μόνο οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι επιμέρους φορείς και οργανώσεις, αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η δύναμή τους είναι ικανή να επηρεάσει την κοινή γνώμη, να αφυπνίσει τους πολίτες και να τους στρέψει κατά του trafficking. Ωστόσο, στη χώρα μας, δυστυχώς, η αναφορά του φαινομένου στα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι σχεδόν επιδερμική, ενώ σε πολλές περιπτώσεις αυτή η αναφορά λαμβάνεται ως προβολή του trafficking, αλλά και προτροπή προς κατανάλωση των υπηρεσιών των θυμάτων.

Επιπλέον, στην Ελλάδα, δεν υπάρχει συνοχή στην αντιμετώπιση, η οποία θεωρείται δραματικά ελλιπής, ενώ συγχρόνως αμφισβητείται ακόμη και η ίδια ύπαρξη ουσιαστικής κοινωνικής αντίδρασης. Αυτό σημαίνει ότι η ανοχή στο θέμα ξεπερνά και καλύπτει, τις περισσότερες φορές, την αντίδραση. Στην περίπτωση της επίσημης αντίδρασης, δόθηκε η ευκαιρία να επισημανθούν σημαντικές αδυναμίες και ελλείψεις σε όλους τους κρατικούς φορείς.

Από την πλευρά της ανεπίσημης συλλογικής προσπάθειας των φορέων καταπολέμησης του trafficking, η αντίδραση κρίνεται περισσότερο δυναμική, αν και οι δράσεις τους θα έπρεπε να είναι πιο αποτελεσματικές, ιδίως, τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο στη χώρα μας, είναι οι μοναδικοί φορείς που δραστηριοποιούνται με ενεργό τρόπο και πραγματοποιούν ενέργειες κινητοποίησης των πολιτών, άσκηση πίεσης στους επίσημους φορείς και προσφορά αρωγής στα θύματα.

Συνεπώς, προκύπτει το συμπέρασμα, ότι υπάρχει επείγουσα ανάγκη ανάπτυξης σημαντικότερων δράσεων από όλες τις πλευρές, χάραξης μιας ορθότερης αντεγκληματικής πολιτικής, ενδυνάμωσης της διεθνούς και της εσωτερικής συνεργασίας, δημιουργίας προγραμμάτων επιμόρφωσης και

εκπαίδευσης, πάταξης της διαφθοράς, αν θέλουμε να μιλάμε για ύπαρξη ουσιαστικής κοινωνικής αντίδρασης και να αισιοδοξούμε για την καταπολέμηση, ή έστω τον περιορισμό του trafficking στην Ελλάδα. Πάντως, η κρισιμότητα του ζητήματος απαιτεί περαιτέρω έρευνα, διεύρυνση των προτεινόμενων λύσεων και εξεύρεση εφαρμόσιμων δράσεων αντιμετώπισης, μέσα στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ:

Αλεξιάδης Στέργιος, «Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής, Α. Ευρωπαϊκή Αντεγκληματική Πολιτική», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2001.

Αντόρνο Τέοντορ και Χορκχάιμερ Μαξ (επιμέλεια), «Κοινωνιολογία – Εισαγωγικά Δοκίμια – Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών της Φραγκφούρτης, Μετάφραση Διονύσης Γράβαρης, εκδόσεις Κριτική, Σειρά Κριτική Σκέψη, 1956.

Απειρανθίτου Μαρούσα, μελέτη με θέμα: «*Αντιλήψεις και δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων*», στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002-2004.

Bernstein Basil, «Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος», εισαγωγή – μετάφραση – σημειώσεις: Ιωσήφ Σολομών, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1991.

Βλάχος Γ.Κ., «Κοινωνιολογία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1976.

Bruggeman Willy, «Η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος: δυνατότητες, προβλήματα και ευκαιρίες, με ειδικότερη έμφαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 3/2000.

Γιαννίρη Νάντια, «Ένα ροζ, απόλυτα μαύρο», *Ελευθεροτυπία*, 24/7/2003.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη (διεύθυνση έκδοσης), «Δικαιώματα της Γυναίκας: Δικαιώματα του Ανθρώπου», Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, έκδοση Βιβλιοπωλείο της ΕΣΤΙΑΣ, Αθήνα 1994.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Αιτιώδεις παράγοντες νέας μορφής και επέκτασης του φαινομένου», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64, 1998.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Αλίκη, «Η Πόρνη ως Θύμα», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

Γκόρνυ Τατιάνα και Μπουγάνης Παν., «Το δουλεμπόριο οργιάζει, η Ελλάδα κοιμάται», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 5/8/2001.

Cusson Maurice, «Σύγχρονη Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2002.

Δασκαλάκης Ηλίας, «Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης – Παραδόσεις», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1985.

Δεσφινιώτου Ρεγγίνα, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Εμπορία Ανθρώπων - Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999”, Αθήνα Ιούνιος 2000.

Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Κλάδος Αστυνομίας, Ασφάλειας και Τάξης, Τμήμα 1^ο, θέμα: “Σεξουαλική – Οικονομική Εκμετάλλευση Αλλοδαπών προσώπων στην Ελλάδα – Προτεινόμενα Μέτρα Αντιμετώπισης” Αθήνα Σεπτέμβριος 2000.

Δορκοφίκη Ειρήνη, γεν. γραμματέας του Κέντρου Στήριξης Οικογένειας, προσωπική συνάντηση τον Απρίλιο του 2003.

Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, «Το νομοσχέδιο για την εμπορία ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 6/2002, αρ. τεύχους 50.

Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 8- 9/1999.

Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ) – Δελτίο Τύπου (19 Ιουλίου 2003), θέμα: «Ο εμπειρογνώμονας Γρηγόρης Λάζος μιλά για τη διακίνηση γυναικών προς καταναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα», συνέντευξη στην Ευγενία Λουπάκη.

Επίκαιρα Νομοθετήματα, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 5/2003.

Εσδράς Δανιήλ, «Σκλάβες στο... Βαλκανιζατέρ», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

Εσδράς Δανιήλ, επικεφαλής του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης στην Ελλάδα, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 4/12/2002, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

Ευθυμιάδου Δήμητρα, «Κόκκινα φανάρια ολυμπιακού τύπου», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 22/9/2002.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Ν. 3064/2002 «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής», αρ. φύλλου 248, 15.10.2002.

Ζάννη Μαρία, «Συνένοχοι, συμμετοχοί στη βία», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

Human Rights Watch, Υπόμνημα για τη Σωματεμπορία Γυναικών Μεταναστών για Εξαναγκαστική Πορνεία στην Ελλάδα.

Ημερίδα «Σωματεμπορία – Σεξουαλική Εκμετάλλευση Γυναικών – ένα διεθνές οργανωμένο έγκλημα», τεύχος 63-64, 1998, σε έκδοση του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.

Καζαλλότι Ελιζαμπέττα, «Η σκοτεινή βιομηχανία του σεξ – Νομοσχέδιο από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της παιδικής πορνογραφίας», *Ελευθεροτυπία*, 22/9/2002.

Καντούρης Κώστας, «Έλληνας στο κύκλωμα του τρόμου – Εμπορία ανθρώπινων οργάνων που αφαιρούσαν από Αλβανόπουλα!», *Τα νέα*, 11/5/2004.

Καραμεσίνη Μαρία, «Η διάσταση του φύλου στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση: Νέα πρόκληση για την πολιτική ισότητας και την πολιτική απασχόλησης». Επιστημονικό Συνέδριο της Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής: «Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση: νέες προκλήσεις, τάσεις και προοπτικές μεταρρύθμισης», Κομοτηνή, 10 – 13 Μαΐου 2001.

Κασιμάτη Κούλα, «Μετανάστευση – Παλιννόστηση – Η προβληματική της δεύτερης γενιάς», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1984.

Κοντοθανάση Άννα, «Καταπολέμηση της Σωματεμπορίας – Ο νέος νόμος 3064/2002 – Η συμβολή του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 73, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2002.

Κουγιουμτζής Θοδ., «Η κοινωνία ως καταναλωτής του ζητήματος», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

Κουτσούκης Κλεομένης, «Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδαλολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 1/2000.

Κυριακόπουλος Κώστας, «Βιομηχανία σεξ στην Ευρώπη», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 8/4/2001.

Κωσταβάρα Καίτη, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 5/2/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

Κωστόπουλος Τάσος, Τρίμης Δημήτρης, Ψαρρά Αγγέλικα, Ψαρράς Δημήτρης, « Το νομοσχέδιο για την καταναγκαστική πορνεία – Ελεύθερη αγορά ψυχών και σωμάτων», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Ιός της Κυριακής*, 21/7/2002.

Κωστόπουλος Τάσος, Τρίμης Δημήτρης, Ψαρρά Αγγέλικα, Ψαρράς Δημήτρης, «Ολυμπιακή πορνεία στην Αθήνα – Στάδια ανοχής για το 2004», *Ελευθεροτυπία*, 22/6/2003.

Λάζαρη Ντίνα και Λαλιώτου Ιωάννα (ερευνήτριες), «Σωματεμπορία Γυναικών, Πορνεία, Σεξουαλική Εκμετάλλευση», επισκόπηση – καταγραφή ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι), Αθήνα 2001.

Λάζος Γρηγόρης, «Η σεξουαλικότητα ως αξία στη σύγχρονη Ελλάδα», εκδόσεις Δελφίνι, Αθήνα 1997.

Λάζος Γρηγόρης, «Το πρόβλημα στην Ελλάδα: Μια γενική θεώρηση των πραγματικών περιστατικών», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998.

Λάζος Γρηγόρης, «Η νέα πορνεία στη σύγχρονη Ελλάδα», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.

Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 1. Η εκδιδόμενη», εκδόσεις Καστανιώτη, 2002.

Λάζος Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα 2. Ο πελάτης», εκδόσεις Καστανιώτη, 2002.

Λάζος Γρηγόρης, «Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002», με τη συνεργασία της Μαρίας Ζάννη, STOP TRAFFICKING OF PEOPLE NOW.

Λάζος Γρηγόρης, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 11/11/2002, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

Λάζος Γρηγόρης, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 22/1/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

Λαμπροπούλου Έφη, «Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1994.

Λαμπροπούλου Έφη, «Οι συμφωνίες Schengen και “εσωτερική” ασφάλεια», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 1/2001.

Λινάρδου Γεωργία, «Καπετάνιοι της ντροπής», *Ελευθεροτυπία*, 19/10/2003.

Μαγγανάρα Ιωάννα, «Παγκόσμια Διάσκεψη κατά του φυλετισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της σχετικής μισαλλοδοξίας», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 71, Ιούλιος – Δεκέμβριος 2001.

Μαγγανάς Αντώνης – Λάζος Γρηγόρης, «Ο ποινικός κώδικας για τον πολίτη – Μια επιλογή παραδειγμάτων», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998.

Μαγγανάς Αντώνης, «Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1999.

Μαργαρίτης Λάμπρος, Σχέδιο Νόμου «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής» - Εύστοχες ρυθμίσεις ή άστοχες παρεμβάσεις, Απόψεις, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 1/2002.

Μαρνέλλος Γιώργος, «Δέκα μέτρα για τα ροζ κυκλώματα», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 7/1/2001.

Μαρνέλλος Γιώργος – Κυριακόπουλος Κώστας, «Δουλεμπόριο – Πρωτόγονο όσο και ο άνθρωπος και Επιχείρηση “σκούπα” το 167π.Χ», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

Μαρνέλλος Γ. και Κυριακόπουλος Κ. , «Εμπορία ανθρώπων – Δούλοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Η ακτινογραφία της φρίκης», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

Μαρνέλλος Γιώργος, «Σφίγγει ο κλοιός», *Ελευθεροτυπία*, 21/10/2001.

Μαρνέλλος Γιώργος - Κυριακόπουλος Κώστας, «Νόμος σφήνα στους δουλεμπόρους ψυχών», *Ελευθεροτυπία*, 13/12/2001.

Μαρνέλλος Γιώργος, «Άδικοι – Κάναμε βήματα», *Ελευθεροτυπία*, 13/6/2003.

Μαρνέλλος Γιώργος, «Επιχείρηση trafficking», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 14/9/2003.

Μαρνέλλος Γιώργος, «Μετωπική με το ροζ δουλεμπόριο», *Ελευθεροτυπία*, 24/11/2003.

Μάρξ – Ένγκελς – Λένιν, «Για το Γυναικείο ζήτημα», εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1987.

Μάρξ Κάρλ, «Εμπόρευμα και χρήμα – Το πρώτο κεφάλαιο από την πρώτη έκδοση (1867) του “Το Κεφάλαιο, Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας”, με το παράρτημα I.1: Η αξιακή μορφή», μετάφραση, εισαγωγή και σχόλια Γιώργος Σταμάτης, εκδόσεις Κριτική, 1991.

Μουσούρου Λουκία Μ., «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη – Gutenberg, Αθήνα 1991.

Μπιλανάκης Ν., εκπρόσωπος του Ε.Κ.Υ.Θ.Κ.Α, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 31/1/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

Μπολάκης Σπύρος, μελέτη με θέμα: «*Η παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων (και η πρακτική αντιμετώπισης στην οποία παραπέμπει)*», στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002-2004.

Μπουμπούκα Αγγελική, «Καταφύγιο βασανισμένων γυναικών», *Ελευθεροτυπία*, 2/11/2003.

Παπαδάτος Πέτρος, «Ανομία», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα -Κομοτηνή 1994.

Πετρινώτη Ξανθή, «*Η μετανάστευση προς την Ελλάδα – Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση*», εκδόσεις Οδυσσέας και Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, μετάφραση από τα αγγλικά Αλεξάνδρα Πατμανίδου, 1993.

Πετρινώτη Ξανθή, «*Trafficking in Women and Children: Greece, a country of destination and transit*», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 71, Ιούλιος - Δεκέμβριος 2001.

Πετρονώτη Μαρίνα και Τριανταφυλλίδου Άννα, «*Σύγχρονα Μεταναστευτικά Ρεύματα προς την Ελλάδα*», *Βιβλιογραφία Κοινωνικών Επιστημών για τη Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών – Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Αθήνα 2003.

Πρακτικά της Βουλής, 2/10/2002, Συνεδρίαση τμήματος Διακοπών Εργασιών της Βουλής, στην οποία ψηφίστηκε το σχέδιο νόμου «*για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής*».

Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, Μεταφραστική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα 2000.

Ρουμπάνη Νίκη, συνάντηση στο Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης στις 16/9/2004.

Ritter Jochem, «*Παράνομη διακίνηση γυναικών από την Ανατολή στη Δύση*», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64, 1998.

Σκανδάμης Μαρίνος, «*Μετανάστες και ρατσισμός – Με αφορμή την ύψωση της ελληνικής σημαίας*», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 3/2004.

Σκότσης Στέφανος, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Ελληνικής Αστυνομίας, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 16/12/2002, θέμα: “Παράνομη Διακίνηση – Εμπορία Ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) – Δράση της Ελληνικής Αστυνομίας”.

Στεργιούλης Ευάγγελος, «ΕΕ: 120.000 ψυχές πωλούνται ετησίως», *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.

Στεργιούλης Ευάγγελος, «Το οργανωμένο έγκλημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 2/2004.

Συμεωνίδου – Καστανίδου Ελισάβετ, «Εμπορία Ανθρώπων – Οι διεθνείς κατευθύνσεις, το ισχύον ποινικό δίκαιο και το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχος 4/2000.

Τζωρτζάτου Βασιλική, νομική σύμβουλος των εκδιδομένων γυναικών Ελλάδος, εισήγηση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, στις 19/2/2003, στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου Εγκληματολογικών Σπουδών.

Timasheff N.S., Theodorson G.A., «Ιστορία Κοινωνιολογικών Θεωριών», μετάφραση Τσαούση Δ.Γ, Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη – Gutenberg, Αθήνα 1997.

Τραγάκης Γεώργιος Εμμ., «Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1998.

Τσιγκρής Άγγελος Α., «Εμπορία και Σεξουαλική Εκμετάλλευση της Γυναίκας – Τα αποτελέσματα μιας έρευνας», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1997.

Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Δελτίο Τύπου με θέμα: «Ενημερωτικό φυλλάδιο για τις αλλοδαπές γυναίκες», 18/3/2003.

Φαρσεδάκης Ι. Ιάκωβος, «Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1991.

Ψημμένος Ιορδάνης, «Μετανάστευση από τα Βαλκάνια – Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα», Glory Book – Παπαζήσης, Αθήνα 1995.

Ψημμένος Ιορδάνης, «Η σεξουαλική εκμετάλλευση των Γυναικών – Η περίπτωση των ανεπίσημων μεταναστριών», *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, τεύχος 63/64 1998.

ΒΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

Barry Kathleen, “The Prostitution of Sexuality”, New York University Press, New York and London 1995.

Berger J, Ronald, Searles Patricia and Cottle E. Charles, “Feminism and Pornography”, Westport, Connecticut, London 1991.

D’ Cunha Jean, Technical Advisor on Migration and Trafficking (India), “Trafficking in persons: a gender and rights perspective”, Expert Group Meeting on “Trafficking in women and girls”, 18 – 22 November 2002, Glen Cove, New York, USA (EGM/TRAF/2002/EP.8, 8 November 2002).

Hartsock C.M. Nancy, “Money, Sex and Power – Toward a Feminist Historical Materialism”, Northeastern University Press, Boston, 1985.

IRA EMKE – POYLOPOYLOS, “Trafficking in women and children: Greece, a country of destination and transit”, Athens 2001.

Merton K. Robert, “Social Theory and Social Structure”, The Free Press, Enlarged Edition, 1968.

Simmel Georg, “On women, Sexuality and Love”, Yale University Press – New Haven and London 1984.

Sitaropoulos Nicholas, “Major aspects of International and European law regarding trafficking in persons: In search of an effective protection of the human rights of victims, especially women”, *International Meeting of Experts: Confrontation of the trafficking in Women from Balkan States, Russia and Ukraine in countries of the E.U*, 29th, 30th of June and 1st of July 2001 Ioannina, Greece, CVME (Research and Support Center for Victims of Maltreatment and Social Exclusion)

Taylor Ian, “Crime in Context – A Critical Criminology of Market Societes”, Westview Press, 1999.

United Nations Development Fund for Women (UNIFEM-East and Southeast Asia Regional Office, Bangkok) and the United Nations Inter-agency Project on Human Trafficking in the Mekong Sub-region are pleased to present this briefing kit entitled “Trafficking in Persons: a Gender and Rights Perspective”

Williams Phil, “Illegal Immigration and Commercial Sex –The New Slave Trade”, University of Pittsburgh, Frank Cass Publishers, London – Portland 1999.

INTERNET SITES:

Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών - «Αλληλεγγύη»
www.solidarity.gr

Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού (ΕΚΥΘΚΑ)
www.cvme.gr/default.html

Πολυχρονόπουλος Σπύρος, «Ξενώνας των Γιατρών του Κόσμου για τα θύματα του trafficking στην Ελλάδα – Μια φιλόξενη γωνιά»
www.epohi.gr/trafficking_social_26102003.htm

Υπουργείο Δημόσιας Τάξης
www.ydt.gr

www.unicef.gr/reports/alko/street.php

Άρθρα από Internet:

Είμαστε εργαζόμενες και διεκδικούμε, *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας* 3/4/2001.
www.enet.gr

Ελλάδα: Η Ομάδα Διοίκησης Έργου, *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 22/5/2001.
www.enet.gr

Ροζ κυκλώματα, με πηλήκιο και γαλόνια, *Ελευθεροτυπία*, 11/7/2002.
www.enet.gr

Συμβουλές για τις γυναίκες – θύματα της καταναγκαστικής πορνείας, *Αφιέρωμα Ελευθεροτυπίας*, 3/4/2001.
www.enet.gr